

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**NATO’NUN KOSOVA’YA MÜDAHALESİNİN
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KURUCU ANDLAŞMASI
AÇISINDAN ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Gökhan ÇAPAR

BURSA 2006

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

NATO’NUN KOSOVA’YA MÜDAHALESİNİN
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KURUCU ANDLAŞMASI
AÇISINDAN ANALİZİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Gökhan ÇAPAR

DANIŞMAN

Doç. Dr. Kamuran REÇBER

BURSA 2006

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Anabilim/Anasanat Dalı,
..... Bilim Dalı'nda ..... numaralı
.....'nın hazırladığı "....."
....."
konulu ..... (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile
ilgili tez savunma sınavı, .../...../ 20.... günü ..... - .....saatleri arasında yapılmış, sorulan
sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının .....(başarılı/başarısız)
olduğuna .....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Sınav Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Mehmet GENÇ
Uludağ Üniversitesi

Üye (Tez Danışmanı)
Doç. Dr. Kamuran REÇBER
Uludağ Üniversitesi

Üye
Yrd. Doç. Dr. Sertaç SERDAR
Uludağ Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET			
Yazar	: Gökhan ÇAPAR		
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi		
Anabilim Dalı	: Uluslararası İlişkiler		
Bilim Dalı	:		
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi		
Sayfa Sayısı	: IX + 138		
Mezuniyet Tarihi	: .... /.... / 2006		
Tez Danışmanı	: Doç Dr. Kamuran REÇBER		
NATO’NUN KOSOVA’YA MÜDAHALESİNİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KURUCU ANDLAŞMASI AÇISINDAN ANALİZİ			
<p>Hazırlanan bu çalışma, NATO’nun Kosova’ya müdahalesini BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde ele almaktadır. NATO’nun Kosova’ya karşı insani amaçlı müdahalesi, Birleşmiş Milletler Kurucu Andlaşması’nın temel ilkelerinden birisi olan ve ulus devletin özünde yer alan egemenliğin açık bir ihlalini oluşturması ve insan hakları, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerler karşısında devlet egemenliği ve onun ayrılmaz parçası içişlerine müdahale etmeme ilkesinin koruyuculuğunu kaybetmiş olması, bu çalışmanın ele aldığı argümanlar arasındadır.</p> <p>Egemenlik teorisi çerçevesinde ele aldığımız bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde egemenlik teorisi ve BM Kurucu Andlaşması açısından devlet egemenliğine saygı çerçevesinde uyuşmazlıkların çözüm yolları ele alınmıştır. İkinci bölümde Birleşmiş Milletler Kurucu Andlaşması’nın sağladığı yetkiler çerçevesinde Bölgesel Örgütlerin ve NATO’nun uyuşmazlıkların çözümüne yönelik rolleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise, NATO’nun Kosova’ya yönelik insani müdahalesi, BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde devlet egemenliğini ihlal eden örnek olay olarak incelenmiştir.</p>			
Anahtar Sözcükler			
Birleşmiş Milletler	Egemenlik	İnsani Müdahale	Kosova
NATO	Bölgesel Örgütler		

ABSTRACT			
Yazar	: Gökhan ÇAPAR		
Üniversite	: Uludağ University		
Anabilim Dalı	: International Relations		
Bilim Dalı	:		
Tezin Niteliği	: Master Thesis		
Sayfa Sayısı	: IX + 138		
Mezuniyet Tarihi	: .... /.... / 2006		
Tez Danışman(lar)ı	: Assoc. Prof. Dr. Kamuran REÇBER		
THE ANALYSIS OF NATO INTERVENTION INTO KOSOVO IN THE FRAMEWORK OF THE UNITED NATIONS CHARTER			
<p>This thesis analyzes the NATO intervention into Kosovo in the framework of the UN Charter. It is argued that the humanitarian intervention of NATO into Kosovo clearly violates the state sovereignty, which is one of the fundamental principles of the UN Charter, and takes places in the essence of nation-states. This thesis also claims that state sovereignty and the prohibition of intervention in a state's internal affairs, inseparable part of the former, has lost its importance against the universal values such as human rights, democratisation, and the rule of law.</p> <p>This thesis consists of three main chapters. The first main chapter deals with the sovereignty theory and pacific settlement of disputes within the framework of the UN Charter. The second main chapter emphasizes the role of the NATO and regional organizations in the settlement of disputes within the authority taken by the UN Charter. The last chapter tries to prove that the humanitarian intervention of NATO into Kosovo is a violation of state sovereignty under the Charter of the UN.</p>			
Key Words			
United Nations	Sovereignty	Humanitarian Intervention	Kosovo
NATO	Regional Organizations		

ÖNSÖZ

Uluslararası barış ve güvenliği sağlamayı hedefleyen BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde NATO'nun Kosova'ya karşı yürüttüğü askeri müdahalesini, egemenlik teorisine dayandırarak incelemeyi amaçlayan bu çalışma, bölgesel örgütlerin yetkileri ve insani müdahale kapsamında ele alınmıştır. Çalışmamızın içinde yararlandığım İngilizce kaynakların çevirileri kendi tarafımdan yapıldığı için hataları da kendime aittir.

Hazırlanan bu çalışma, görüş ve yardımlarını esirgemeyen çok değerli bilim adamlarının destek ve yardımları ile ortaya çıkmıştır. Özellikle, tez araştırması ve yazım süresi boyunca hiçbir yardım ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Doç Dr. Kamuran REÇBER'e sonsuz teşekkürleri bir borç bilirim. Özellikle BM ve NATO konusunda muazzam bilgilerinden yararlanma şansına sahip olduğum tez danışmanımın yardımları olmaksızın bu çalışmanın tamamlanması imkansız olacaktı. Ayrıca, Sınav Komisyon'u Başkanı Prof Dr. Mehmet GENÇ ve Sınav Komisyon'u Üyesi Yrd. Doç Dr. Sertaç SERDAR'a değerli yorum ve önerilerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca sayısız yardım ve desteklerini esirgemeyen, tezimin her aşamasında cesaret ve güven verici yardım ve tavsiyelerde bulunan Dr. Barış ÖZDAL ve Arş. Gör. Çiğdem AYDIN KOYUNCU'ya çok teşekkür ederim.

Hayatımın tüm yönlerinde, kararlarımda ve çabalarımda desteklerini esirgemeyen ve bu günlere başarıyla gelmemi sağlayan aileme gösterdikleri sabır ve verdikleri maddi manevi destekler için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, tezimin her aşamasında değerli desteğini benden esirgemeyen Pınar DERELİ'ye çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm DEVLET EGEMENLİĞİNE SAYGI ÇERÇEVESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KURUCU ANDLAŞMASI AÇISINDAN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

I. Egemenlik Teorisi.....	3
A. Egemenlik Kavramı ve Bu Kavramın Oluşumu.....	3
B. Klasik Egemenlik Anlayışı: Bodin, Althusius ve Hobbes'un Görüşleri.....	4
1. Jean Bodin'in Egemenlik Görüşü.....	5
2. Johannes Althusius'un Egemenlik Görüşü.....	6
3. Thomas Hobbes'un Egemenlik Görüşü.....	7
C. Emmerich De Vattel'in Egemenlik Görüşü ve Devlet Egemenliği Teorisi.....	9
D. İç ve Dış Egemenlik.....	14
E. Klasik Egemenlik Anlayışı Açısından İnsan Hakları.....	15
F. Soğuk Savaş Sonrası Egemenlik ve İnsan Hakları.....	17
II. BM Kurucu Andlaşması Etrafında Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları.....	21
A. Genel Yönleriyle BM Örgütü	21
B. BM'nin Amaçları ve İlkeleri	22
C. BM'de Egemenlik İlkesi	24
D. BM'nin Siyasi Yönü ve Uluslararası Hukuk	25
E. BM Örgütü'nün Uyuşmazlıkların Çözümündeki Rolü	26
1. Uyuşmazlıkların Çözümünde Güç Kullanma Yasağı	27
2. Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümü	28
a. Uyuşmazlıkları Barışçı Yollarla Çözme Yükümlülüğü	29
b. Uyuşmazlıkların Hukuki Yollarla Çözümü	35
(1). UAD'nın Rolü	35
(2). UAD'nın Kararlarının Niteliği	37
3. Uyuşmazlıkların Zorlama Yöntemleriyle Çözümü	38
a. Ortak Güvenlik ve Zorlama Önlemleri	38
b. Uyuşmazlığın Çözümünde Yaptırım Olarak Üyelikten Çıkarma	42
c. BM Adına ya da İzniyle Üye Devletlerin Kuvvet Kullanması	42
4. Meşru Müdafaa Hakkı	44
5. İç Savaşlarda BM Örgütü'nün Rolü	45
a. İç Savaşlarda Karışma ve Güç Kullanımı	45
b. BM'nin İç Çatışmaları Önleme Yöntemleri	49
(1). Önleyici Diplomasi ve BM Barış Güçleri	49

(a). Önleyici Konuşlandırma	50
(b). Barış Güçleri ve Barışı Koruma	51
i. Geleneksel Barış Gücü Operasyonları	53
ii. Çok Boyutlu Barış Operasyonları	54
iii. Barış Güçlerinin Hukuki Dayanakları	55
(2). BM'nin Barışı Sağlama Rolü	57
(3). Genel Olarak Çatışma Sonrası Barışı Kurma	57

İkinci Bölüm
BÖLGESEL ÖRGÜT OLARAK NATO
VE SOĞUK SAVAŞ SONRASI GELİŞEN
ALAN DIŞI GÖREVLERİ

I. Bölgesel Örgütler	59
A. Bölgesel Örgütlerin BM Kurucu Andlaşması'ndaki Hukuki Dayanağı	59
B. BM'nin Bölgesel Düzenlemelerle İşbirliği	60
C. BM Güvenlik Konseyi ve Bölgesel Örgütler	61
D. Uyuşmazlıkların Çözümünde Bölgesel Örgütlerin Rolü	63
E. Barış Gücü Operasyonlarında Bölgesel Örgütlerin Varlığı	64
II. NATO	65
A. NATO'nun Kökeni	65
B. NATO'nun Amacı ve Temel Görevleri	67
C. BM ve NATO	68
D. NATO'nun Stratejik Kavramı ve Alan Dışı Görevleri	69
E. Çatışmaları Önleme ve Kriz Yönetimi	72
F. 11 Eylül Sonrası NATO'nun Yeni Güvenlik Anlayışı: Prag Zirvesi	73
G. Yugoslavya'daki Çatışmalarda NATO	74

Üçüncü Bölüm
EGEMENLİK İHLALİ OLARAK
NATO'NUN KOSOVA'YA İNSANİ MÜDAHALESİ:
BM KURUCU ANDLAŞMASI'NIN İHLALİ

I. İnsani Müdahale Doktrini	79
A. İnsani Müdahalenin Tanımı	79
B. Geçmişte İnsani Müdahale: Haklı Savaş Doktrini	82
1. Jus ad Bellum ilkeler	84
2. Jus in Bello İlkeler	85
C. Soğuk Savaş Sonrası İnsani Müdahalenin Gelişimi	85
D. İnsani Müdahalenin Tartışmalı Haklılığı	86
E. BM Kurucu Andlaşması Açısından İnsani Müdahalenin Meşruluğu	88
F. İnsani Müdahalenin Moral Yönü: Realist ve Liberal Bakış Açısı	89
G. Egemenliğin Yeni İstisnası: Uluslararası Koruma Sorumluluğu	93
II. Kosova Sorunu ve NATO Müdahalesi	94
A. Kosova Uyuşmazlığının Kaynağı	94
1. Genel Olarak Kosova'nın Durumu	94

2. Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu	96
3 Kosova Sorununda Sırp Milliyetçiliği: Sanu Memorandumu.....	99
B. Kosova’da Askeri Müdahaleye Yol Açan İnsan Hakları İhlalleri	99
C. Kosova Sorununda BM Güvenlik Konseyi Kararları	100
D. Uluslararası Toplumun Kosova Sorununa Yaklaşımı	101
E. NATO’nun Müdahale Kararı	104
F. NATO’nun Kosova’ya Müdahale Gerekçesi	105
G. NATO’nun Müdahale Hedefleri	107
H. NATO Müdahalesi: Çıkar Savaşı mı İnsani Müdahale mi?	107
I. NATO Müdahalesinin Meşruiyet Sorunu	109
1. Güç Kullanmama İlkesinin İhlali	109
2. Üstü Kapalı BM Onayı: Andlaşma’nın Ruhuna Aykırı Yorum	110
3. NATO’nun Yetkileri Açısından Müdahale	113
J. Egemenlik Kavramının Değişen Anlamı: Moral Değerlere Dayalı Güç Kullanımı	114
SONUÇ	119
KAYNAKLAR	123
ÖZGEÇMİŞ	138

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACM	: Advisory Committee on Human Rights and Foreign Policy (İnsan Hakları ve Dış Politika üzerine Tavsiye Komitesi)
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Kurumu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
CAVV	: Advisory Committee on Issues of Public International Law (Genel Uluslararası Hukuk Konuları üzerine Tavsiye Komitesi)
FYC	: Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
SFYC	: Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
IFOR	: Çok Uluslu Barış Uygulama Gücü
KLA	: Kosovo Liberation Army (Kosova Özgürlük Ordusu)
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: Kuzey Atlantik Andlaşması İttifakı
SANU	: Sırbistan Bilim ve Sanat Akademisi
SFOR	: İstikrar Kuvveti
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UNPROFOR	: BM Koruma Kuvveti

GİRİŞ

Kuzey Atlantik İttifakı'nın (NATO) Kosova'ya müdahalesini Birleşmiş Milletler (BM) Kurucu Andlaşması çerçevesinde ele alan bu çalışmada, değişen egemenlik kavramı ve insan haklarına dayalı müdahale, BM Kurucu Andlaşması'nın ilgili maddeleri çerçevesinde Kosova örneği ile ele alınmıştır. NATO'nun Kosova'ya karşı insani amaçlı müdahalesi, BM Kurucu Andlaşması'nın temel ilkelerinden birisi olan ve ulus devletin özünde yer alan egemenliğin açık bir ihlalini oluşturmuş ve insan hakları, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerler karşısında devlet egemenliği ve onun ayrılmaz parçası içişlerine müdahale etmeme ilkesi koruyuculuğunu kaybetmiştir.

Soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte, insan hakları, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü gibi evrensel ilkeler uluslararası gündemin konusunu oluşturmaya başlamış ve dış politikanın aracı haline gelmiştir. Kosova'daki insan hakları ihlallerini göz önünde bulundurarak NATO'nun 24 Mart 1999 tarihinde Kosova'ya yaptığı askeri müdahale de bu bağlamda uluslararası ilişkilerde bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Soğuk savaş döneminde üyelerinin güvenliğini sağlamak amacıyla hareket eden NATO'nun Kosova'ya gerçekleştirdiği askeri operasyonu, NATO tarihinde insan hakları hedef alınarak yapılan ilk karışma olmuştur. BM Örgütü'nün devre dışı bırakılarak, insan hakları ihlalleri göz önünde tutularak egemen bir ulus devletin içişlerine yapılan askeri müdahale sonucu, Westphalia Antlaşması ile oluşan ulus devletin "egemenlik" boyutu, evrensel değerler karşısında ikinci plana atılmıştır. NATO'nun, Kosova'ya müdahalesine "insan haklarının korunması" amacını ileri sürmesi, demokratikleşme, insan hakları gibi etik değerlerin uluslararası ilişkilerde ön plana geçtiğini göstermektedir. Bu açıdan uluslararası ilişkilerde, "devletlerin içişlerine karışmama ilkesi" ve "devletin egemenliği", uluslararası liberal teorisinin temel inceleme birimi "insan"ın haklarından sonra gelmektedir. Bu çerçevede, uyuşmazlıkların çözümünde temel örgüt olan BM'nin yetkilendirilmesine başvurulmaksızın insan hakları adına yapılan güç kullanımı devlet egemenliği kavramını gölgeleyen önemli bir gelişme olmuştur. Dolayısıyla, NATO'nun Kosova müdahalesi, evrensel değerlere

dayandığı iddia edilen ve BM Kurucu Andlaşması'na aykırı biçimde güç kullanımına doğru giden bir sürecin başlangıç noktasını oluşturmuştur. NATO'nun 2001'de Afganistan'daki operasyonu ve Irak'a demokratikleşme adına yürütölen savaş bu duruma örnek oluşturmaktadır.

Yukarıda değinilen bilgiler ve egemenlik teorisi çerçevesinde ele aldığımız bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde egemenlik teorisi ve BM Kurucu Andlaşması açasından devlet egemenliğine saygı çerçevesinde uyuşmazlıkların çözüm yolları ele alınmıştır. İkinci bölümde BM Kurucu Andlaşması'nın sağladığı yetkiler çerçevesinde Bölgesel Örgütlerin ve NATO'nun uyuşmazlıkların çözümüne yönelik rolleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise, NATO'nun Kosova'ya yönelik insani müdahalesi, BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde devlet egemenliğini ihlal eden örnek olay olarak incelenmiştir.

I. BÖLÜM

DEVLET EGEMENLİĞİNE SAYGI ÇERÇEVESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KURUCU ANDLAŞMASI AÇISINDAN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

I. Egemenlik Teorisi

A. Egemenlik Kavramı ve Bu Kavramın Oluşumu

Düşünce olarak egemenliğin tarihi köklerini, Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar götürmek mümkün olmakla birlikte,¹ egemenlik kavramı, 17. yüzyılda Avrupa'da modern devletin ortaya çıkmasının bir sonucu olarak doğmuştur. Ortaçağ'da prensler, krallar ve imparatorlar, kendilerinden daha yüksek bir otorite olan ve tanrının otoritesini temsil eden Papa'nın otoritesini kabul etmişlerdi. Feodal düzenin 15. ve 16. yüzyıllarda ortadan kalkmasıyla Katolik kilisesinin ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun yerini mutlak monarşiler almıştır. Böylece ilk defa laik yöneticiler en üst iktidara sahip olmayı iddia edebilmiş ve bunu da egemenlik kavramı altında gerçekleştirmişlerdir². Dolayısıyla, egemenlik kavramı, 17. yüzyıl Avrupa'sında düzeni yeniden sağlama girişimlerinin bir sonucudur.

Egemenlik kavramı çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Egemenlik kavramı ile genel olarak "kesin ve sınırsız" bir güç anlaşılmaktadır³. Egemenlik ile ülke eş anlamlı kullanılabilir. Ayrıca, bu ülke üzerinde devletin kendi vatandaşlarına karşısında güce sahip olması, yani onları yönetebilme iktidarının olması anlaşılır. Egemenlik uluslararası seviyede ele alındığında, bir devletin diğer devletlerle serbestçe ilişki kurabilmesi şeklinde anlaşılır⁴. Bu anlamda egemenlik, modern devletin belirleyici karakteristiğini oluşturmuştur. Yaklaşık 350 yıllık süreçte ulusal ve uluslararası politikanın temelinde yer alan ve modern politik düşüncenin gelişiminde temel bir kavram olan egemenlik, genel olarak bir yönetici ya da organın belirli bir ülke sınırları

---

¹ Przemyslaw Biskup, **Conflicts Between Community and National Laws: An Analysis of the British Approach**, Brighton: Sussex European Institute, 2003, s. 7.

² Andrew Heywood, **Political Theory: An Introduction**, Newyok: Palgrave Macmillan, 2004, s. 90.

³ Ibid.

⁴ Eli Lauterpatch, "Sovereignty- Myth or Reality?", **International Affairs**, Vol. 73, No. 1, January 1997, ss. 139-140.

içinde üstün otoriteye sahip olma ve yönetme hakkı veya yeteneği olarak tanımlanabilir⁵.

B. Klasik Egemenlik Anlayışı: Bodin, Althusius ve Hobbes'un Görüşleri

Egemenlik teorisinin başlangıcını Roma Hukuku'nun klasik hukukçusu Aristotle'nun *Politics* adlı çalışmasına kadar götürmek mümkündür. *Politics* adlı çalışmada, “devlet içerisinde üst bir otorite bulunmalıdır ve bu otorite bir veya daha fazla kişinin elinde olmalıdır” şeklinde kabul edilmektedir. “Halk tüm hak ve yetkilerini prene devrettiği için, prensin iradesi hukuk gücüne sahiptir” cümlesi ile Romalılardaki egemenlik düşüncesi açıkça ortaya konulmaktadır⁶.

Niccolò Machiavelli'in (1469-1527) laik, bağımsız ve ahlaki kaygılardan uzak modern devlet görüşünü ortaya koyması ile ilk kez sınırsız egemenlik düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ortaçağ Katolik düşüncenin varsayımlarına aykırı fikirler ileri süren, devletin Katolik Kilisesi'ne bağlı olmasına ve devletin sınırlı otoritesi düşüncesine karşı çıkan ilk düşünür Machiavelli'dir. Machiavelli, *Prens* (1532) adlı kitabında modern devlet kavramı özellikle güçlü bir yönetici düşüncesinde açıkça ortaya çıkmaktadır.⁷ Bu anlamda politikayı etik ve dini düşünceden ayrı tutan Machiavelli'e göre, Katolik Kilise'sinden gelen rekabet de dahil olmak üzere siyasal rekabetin bastırılması, eylemlerine karşı sorgulanamaz olan prensin temel görevidir⁸. Machiavelli'in devlet görüşü Avrupa'nın modern politik düşüncesinin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kilisenin mutlak üstünlüğü düşüncesine karşı çıkarak devletin en güçlü politik birim olarak kabul edilmesi ve ülke sınırları içerisinde üst bir otoritenin oluşumu ile ilgili düşünceleri kendisinden sonra gelen diğer düşünürleri etkilemiştir.⁹

Machiavelli'in Katolik Kilisesi'ne karşı koyduğu laik devletin sınırsız otoritesi düşüncesinden etkilenen Jean Bodin (1530-1596) ve Thomas Hobbes (1588-1679)

---

⁵ Tudor Jones, **Modern Political Thinkers and Ideas: An Historical Introduction**, London and Newyork: Routledge, 2002, s.2

⁶ C. E. Merriam, **History of the Theory of Sovereignty since Rousseau**, Kichener: Batoche Books, 2001, ss. 5-6.

⁷ Jones, op.cit., s.3.

⁸ Atilla Yayla, “Süper Devletler, Küçük Devletler ve Özgürlük”, <http://www.liberal.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=200> (18.05.2006)

⁹ Tudor, op. cit., s.12.

egemenlik kavramını sistemli hale getiren ilk düşünürler olmuştur. Jean Bodin tarafından Ortaçağ'da kullanılan "egemenlik" terimi ile genel olarak "son karar veren ve bu kararı bozabilecek başka bir egemenin olmadığı otorite anlaşılmaktadır. Bu otoriteye sahip olan kimse de "egemen" olandır¹⁰.

1. Jean Bodin'in Egemenlik Görüşü

Machiavelli'in sınırsız egemenlik görüşünden etkilenen ve egemenlik kavramını bir teori haline getiren Bodin, "*Six livres de la République*" (Devletin Altı Kitabı) adlı eserinde "egemenlik" kavramını "*mutlak ve sürekli otorite*"¹¹ olarak tanımlamaktadır. Bodin'e göre egemenlik ne yetki, ne işlev ne de zaman açısından sınırlıdır¹². Bodin, egemenliği "devlete (commonwealth) tanınan 'kesin' ve 'sürekli' bir yetki" olarak tanımlamakta ve egemenliği uluslararası toplumdan herhangi bir müdahale olmaksızın devletin serbestçe eylemde bulunabilme yetkisi olarak görmektedir.

Egemenlik, dış egemenlik ve iç egemenlik olmak üzere iki yönü olan bir kavramdır. Bodin, egemenlik kavramının iç anlamı üzerinde durmuştur ve ona göre egemenlik ülke içindeki yetki kullanımında tekel olmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla egemen kimse kilise veya ülke halkı üzerinde yetkilerin kullanımında diğer hak iddia edenler ile rekabet halinde değildir. Zira, kendisi en üstün iktidardır. "*Egemenlik ülke içindeki tüm halk üzerinde kanunla sınırlanmayan en üstün iktidardır*". Bodin'in bu yaklaşımına göre her ülkede bir egemenlik vardır ve bu egemenlik tektir, bölünemez ve devredilemez niteliktedir¹³. Bodin'in bu "mutlak ve sürekli" egemenliği bir merkez tarafından yönetilir. Bu merkez bir kral olabileceği gibi bir meclis ya da soylular sınıfı (aristokrasi) da olabilir¹⁴.

---

¹⁰ Merriam, loc. cit.

¹¹ Jean Bodin, **On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth**, Julian H. Franklin (ed.), Newyork: Cambridge University Press, 1992, chapter 8, s.1.

¹² Ibid., ss. 3-4.

¹³ Ibid.

¹⁴ K. J. Holsti, "States and Statehood", **Perspectives on World Politics**, Third Edition, Richard Little and Michael Smith (ed.), London and Newyork: Routledge, 2006, s. 20.

Bodin “ ‘Egemen’ olan kimse, kendisinden daha büyük olan Tanrıdan sonra hiç kimseyi tanımaz”¹⁵, ifadesiyle Tanrı buyruğunun egemenliğin ve ona sahip olan egemen otoritenin üzerinde olduğunu savunmaktadır. Tanrı, prensin ve onun sahip olduğu üst otoritenin de üstündedir. Prens yönettiği halk da “tanrı ve tabiat hukukuna” bağlıdır¹⁶. Bodin için egemen otorite zorunlu olarak doğal hukuk ve tanrısal hukuk tarafından sınırlandırılır¹⁷. Dolayısıyla egemen olanın, doğa ve tanrının hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerin tümünü ya da herhangi birini yerine getirmemesi arzulanmayan bir durumdur¹⁸. Bodin, bunu şu sözlerle ortaya koymaktadır: Prens egemen kimsedir ve “*Tanrının ve doğanın hukuku olduğu için, Tanrının bizim üzerimizde yetkilendirdiği Prens emir ve kurallarına, Prenslere üstün olan Tanrının yasalarına ters düşmediği sürece uymak zorundayız*”¹⁹.

Bodin’in düşüncesinde egemen gücün yönetsel eyleminde yetki kullanma yetkisi, yani egemen hiçbir güç ve kurala bağlanamayacağı gibi yönetsel eylem ve işlemlerine karşı da sorumluluk ileri sürülemez²⁰.

2. Johannes Althusius’un Egemenlik Görüşü

Johannes Althusius’un egemenlik ile ilgili teorisinde “sözleşme” (contract) kavramı ön plandadır. Buna göre temel politik birimleri bir araya getiren esas unsur sözlü ya da sözsüz bir sözleşmedir. Dolayısıyla devlet de bir dizi sözleşme ile kurulan en son oluşumdur. Althusius’a göre Egemenlik ise devlet üyelerinin ruh ve beden sağlığını ve güvenliğini ilgilendiren işleri yöneten en genel iktidardır²¹.

Althusius, “Politika” adlı kitabında, “*Tüm yetkiler (power) belirli ülke sınırları ve hukuk ile sınırlıdır. Hiçbir yetki (iktidar) mutlak, sonsuz, ölçsüz, keyfi (kanundan*

---

¹⁵ Jean Bodin, op.cit., ss. 3-4.

¹⁶ Joseph A. Camilleri, “Rethinking Sovereignty in a Shrinking, Fragmented World”, **Contending Sovereignties, Redefining Political Community**, R. B. J. Walker and Saul H. Mendlovitz (ed.), Boulder and London: Lynne Rienner Publishers, 1990, s.15.

¹⁷ Vjerran Pavlakovic ve Sabrina Petra Ramet, “Albanian and Serb rivalry in Kosovo: Realist and Universalist Perspectives on Sovereignty”, **De Facto States: the Quest for Sovereignty**, Tozun Bahcheli, Barry Bartmann and Henry Srebrenik (ed.), London and New York: Routledge, 2004, s. 76.

¹⁸ Merriam, op.cit., s. 8.

¹⁹ Jean Bodin, op.cit., s. 34.

²⁰ Mehmet Genç, **İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri: Ulusal ve Uluslararası Temel Mevzuatlar**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 1997, s. 7.

²¹ Merriam, op.cit., s. 9.

ayrı) ve hukuksuz değildir. Her iktidar hukuka, doğruluk (right) ve adalete bağlıdır. Aynı biçimde meşru yollarla oluşan her sivil otoriteye son verilebilir”²² ifadesi Bodin’in doğal hukuk ile ilgili görüşü saklı kalmak kaydıyla, mutlak, sınırsız ve bölünmez egemenlik anlayışı ile ters düşmektedir.

Althusius’a göre, egemenlik Tanrının ve doğanın hukukuna tâbi olduğu için onun mutlak ve en üstün olmadığını iddia etmiştir²³. Althusius, devleti “bileşik politik birimler” olarak tanımlama yoluna giderek devleti federal ilkelere dayandırmıştır. Jean Bodin, merkezi devlet içindeki tüm iktidarın merkezde bulunan en üstün egemende toplandığı düşüncesini savunurken, Althusius egemenliği federal birimler arasında bölündüğünü savunmaktadır²⁴.

Althusius’a göre, bütün yönetsel yetkilerin kaynağı politikayı oluşturan halktır. Egemenlik, esas olarak bireylere ait değil, bu bireylerin bütününe, yani topluma aittir ve toplumun belirli bir üyesi tarafından yaratılmaz. Aksine, egemenlik toplumun tüm eylemleri sonucunda ortaya çıkar. Bu anlamda, egemenlik bireylerin değil toplumundur ve en üstün otorite sürekli olarak halkın kendisindedir²⁵.

3. Thomas Hobbes’un Egemenlik Görüşü

Thomas Hobbes (Leviathan 1651), *sosyal sözleşmeye* dayalı bir egemenlik anlayışı ortaya koymaktadır. Doğa durumuna son verecek ortak bir iktidar kurabilmek için her insanın birbiriyle yapacağı bir sözleşme olmalıdır. Bu sosyal sözleşmenin, sanki her bir insan bir diğerine “yönetme hakkımı bu insana ya da bu meclise kendim veriyorum ve onu yetkilendiriyorum” şeklinde irade belirterek yapıldığı düşünülmelidir. Egemen güç tüm yetkilerini insanların rızalarıyla elde etmektedir²⁶. Böylece egemenlik

---

²² Johannes Althusius, **Politica: An Abridged Translation of Politics Methodically Set Forth and Illustrated with Sacred and Profane Examples**, ed and trans: Frederick S. Carney. Foreword by Daniel J. Elazar, Indianapolis: Liberty Fund, 1995, s. 75.

²³ Merriam, loc.cit.

²⁴ Daniel J. Elazar, “Althusius and Federalism as Grand Design”, <http://www.jcpa.org/dje/articles2/althus-fed.htm>, (19.05.2006)

²⁵ Merriam, loc.cit.

²⁶ Thomas Hobbes, **Leviathan**, 1660, Chapter XVIII.

Ayrıca bkz., <http://oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-contents.html>

varlığını doğrudan sözleşenlerin yaptığı bu sözleşmeye borçludur. Egemenliğin kaynağı tanrı değil toplumdur²⁷.

Hobbes, insanların bir egemene kendilerini yönetmesi için iradelerini neden rızalarıyla bağışladıklarını “Doğa durumu” ile açıklamaktadır. Doğa durumu demek mutlak özgürlüklerin (absolute liberty) olduğu ortamdır ve doğa durumunun ilkeleri “anarşi” ve “savaş durumudur. “Bu şartlarda egemen bir güç olmadan bir ulustan (Commenwealth) bahsedilemez²⁸.

Doğa durumunda her insan eşit olduğu için her şeyi eşit şekilde yapma hakkına sahiptir. Dolayısıyla her insanın diğerlerini yönetme ve onların üzerinde kendi saltanatını kurma hakkı vardır. Fakat bu güç kullanarak değil, diğer insanların rızalarıyla ve onları koruyacak ve güvenliklerini sağlayacak bir egemene devretmesiyle olmalıdır²⁹. İnsanlar, bir araya gelerek kendi rızalarıyla iradelerini bir egemene devretmekle güçlerini birleştirmiş olurlar ve bu oluşan güç, “Ulusun gücüdür”³⁰. Hobbes, egemenliği anarşi ve devrimlerden kurtulmanın bir aracı olarak görmektedir. Dolayısıyla düzenin ve barışın temelini de egemenlik oluşturmaktadır³¹.

Egemen kimse bir kişi olabileceği gibi birden fazla kişinin oluşturduğu bir meclis de olabilir. Eğer temsilci bir kişiden oluşuyorsa bu monarşi, birden fazla kişiden oluşuyorsa demokrasi, belli bir kesimden gelen insanlar meclisi ise aristokrasidir. Hobbes’a göre egemenin tek bir kişiden oluşması daha iyidir. Egemenlik iki kişiden oluştuğu zaman aralarında doğacak muhalefet sonucu bölünmez otorite bölünmüş olacaktır ve insanlar tekrar savaş haline dönecekler ve kurulmuş olan egemenlik son bulacaktır. Bu nedenle Hobbes için meclis egemenliği anlayışı makul olmayan bir düşüncedir³².

Hobbes için egemen otorite mutlak, sınırsız ve sürekli olmalı ve herhangi bir hükümet kurumuyla paylaşılmamalıdır. Bu sebeple egemen olan yönetici hukuk

---

²⁷ Cemal Bali Akal, **Sivil Toplumun Tanrısı**, İstanbul: Afa Yayınları, 1990, s. 107.

²⁸ Hobbes, op.cit., Chapter XIX.

²⁹ Ibid, Chapter XXXI.

³⁰ Ibid, Chapter X.

³¹ Francis G. Wilson, “A Relativistic View of Sovereignty”, **Political Science Quarterly**, Vol. 49, No. 3, September 1934, s. 402.

³² Hobbes, loc.cit.

kurallarının oluşturucusudur ve bu hukukun nereye ve nasıl uygulanacağına karar veren asıl kurumdur³³. Bodin'in aksine Hobbes'un savunduğu egemenlik anlayışında egemen yönetici doğa, tanrısal ve geleneksel hukuk açısından sınırlı değildir. Aksine hukuk kuralları egemen yöneticinin iradesinden doğar ve kendi kontrolündedir. Dolayısıyla egemenin kurallarına uymak mutlak bir zorunluluktur³⁴.

Bodin ve Hobbes gibi egemenliği mutlak olarak gören 16. ve 17. yüzyılın teorileri açısından "devlet ile belirli bir ölke ya da toplum üzerinde en üst otoriteye sahip birey veya kurumlar kastedilir." Bu varsayıma göre egemen, güç kullanma tekeline elinde tutarak ve en üst mahkeme görevi görerek devlet ölkesi üzerinde en üst gücü temsil eder³⁵. Bu durumda en üstün gücü temsil eden kimse, soyut olan devleti somutlaştıran "egemen", yani iktidardır.

C. Emmerich de Vattel'in Egemenlik Görüşü ve Devlet Egemenliği Teorisi

Emmerich de Vattel'e göre, "*Bir ulus ya da devlet, hep beraber güvenliklerini geliştirmek ve bundan fayda sağlamak için güçlerini birleştirerek bir araya gelmiş politik bir insan toplumdur. Ortak çıkarlara sahip olan, uyum içinde hareket eden bu insan toplumunun amaçlarıyla ilgili olarak, her biri tarafından ne yapılacağını yönetmek ve düzenlemek için bir Halk Otoritesi oluşturulmalıdır. Bu politik otorite, egemenliktir. Bununla yetkili ve sorumlu olan kişi veya kişiler de egemen olandır*"³⁶.

Vattel 1758'de devletin egemenliği şöyle yorumlamaktadır. "*İnsan doğuştan eşit olduğu için onun bireysel hak ve yükümlölükleri de aynıdır ve bu doğadan eşit olarak gelir. Doğa durumunda bulunan bir devletin içinde özgür olarak bulunan insanlardan oluşan ulus da doğal olarak eşittir ve doğadan aynı hak ve yükümlölüklere sahiptir. Bu durumda zayıflık ya da güçlülük önemli değildir. Nasıl bir cüce en az bir dev kadar*

³³ Joseph S. Murphy, **Political Theory: a Conceptual Analysis**, Illinois: The Dorsey Press, 1968, s. 133.

³⁴ Dan Philpott, "Sovereignty," **The Stanford Encyclopedia of Philosophy** (Summer 2003 Edition). Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/sum2003/entries/sovereignty/> (18.01.2005)

³⁵ Camilleri, loc.cit.

³⁶ Emmerich de Vattel, **The Law of Nations: Principles of the Law of Nature Applied To The Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns**, Joseph Chitt And Edward D. Ingraham Y. (ed.), Philedelphia: T. & J.W. Johnson & Co., Law Booksellers, Book I, paragraf 1.

*insan ise, küçük bir cumhuriyet de güçlü bir krallık kadar egemen bir devlettir*³⁷. Vattel, Bodin'in ilk kez kullandığı ve sadece ülke içi yönetim açısından değerlendirdiği egemenlik kavramını uluslararası boyutta ele almıştır. Böylece egemenlik kavramı, herhangi bir dış otoriteden bağımsız olma ve devletlerin hukuki olarak eşit olduğu anlamına gelmektedir.

Devlet egemenliği kavramı ile, en genel anlamda devletin kendi kendini yönetebilme yeterliliğine sahip olması, bağımsız olması ve diğer devletlerle arasında hukuki eşitlik olması anlaşılır. Hukuki eşitlik kavramı, normalde uluslararası hukuk tarafından her devlete tanınan “*diğer egemen devletlerin müdahaleleri olmaksızın serbestçe üzerinde karara varabileceği ve eylemde bulunabileceği ülkesi içindeki tüm konuları kapsar*”. Bu konular politik, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemlerin tercihi ve dış politikanın oluşturulması ile ilgilidir. Bu anlamda, devletlerin bu konularda tercih özgürlüklerinin kapsamı sınırsızdır ve bu sınırsızlık uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkilerdeki gelişmelere bağlıdır³⁸. Örneğin bir devlet, kendi rızasıyla imzaladığı bir antlaşma sonucu kendi egemenliğini sınırlayabilmekte veya günümüz uluslararası ilişkiler gündeminde uluslararası toplumun bakış açısına ters düşmemek adına egemenliği kapsamında görünen bazı eylemleri gerçekleştirememektedir.

Devlet egemenliği, son birkaç yüzyıldır dünya düzenini ve devletlerarası ilişkileri düzenleyen ve belirleyen temel bir ilke olmaktadır. Devlet egemenliği, uzun süredir ulusal ve uluslararası politik veya hukuki örgütlerin kurulmasında veya işleyişinde ve modern politik düşüncede yer almış ve iç veya dış politik ya da hukuki sorunlarda devletin en üst otorite olması, devletin “normal” koşulu olarak kabul edilmiştir³⁹. Bu ilke geleneksel uluslararası hukukun ve BM Kurucu Andlaşması'nın temelinde de bulunmaktadır⁴⁰.

---

³⁷ Emmerich de Vattel, *Le Droit des Gens*, Introduction, (1916) s.18, içinde: L. C. Green, “Enforcement of International Humanitarian Law And Threats To National Sovereignty”, **Journal of Conflict and Security Law**, Vol. 8, No. 1, 2003, s. 101.

³⁸ The International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), **The Responsibility Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty**, Ottawa: International Development Research Centre, 2001, s. 6.

³⁹ Samantha Besson, “Sovereignty in Conflict”, **European Integration Online Papers**, Vol. 8, No. 15, 2004, s. 2, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-015a.htm>, (18.05.2005).

⁴⁰ ICISS, op.cit., s. 5.

Her ne kadar egemen yönetim anlayışı, Mısır ve Çin dönemlerinde de görülse de; uluslararası hukukun mevcut esaslarıyla ilişkilendirilen devlet egemenliğinin temelleri, Avrupa devletleri tarafından 1648’de imzalanan Westphalia Antlaşması ile atılmıştır⁴¹. Otuz Yıl Savaşları’nın ardından Avrupa’da barış ve düzenin güvenliğini sürdürecektir bir yöntem olarak “bağımsız ve eşit birimlerin sistemi” içerisinde devletin egemen otoritesi kurulmuştur⁴². Westphalia ile Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu içindeki prenslikler, ayrı birer hükümler siyasi birimler olmuşlardır. Buna göre üye devletlerin rızası olmadan imparator vergi ve asker toplayamayacak, kanun koyamayacak ve savaş ilan edemeyecekti⁴³ ve bu durum, imparatorun siyasi otoritesinin kalmadığını ortaya koymuştur.

Westphalia ile ortaya çıkan uluslararası sistemin genel özellikleri şunlardır. Dünya sistemini üstün bir otoriteyi tanımayan egemen devletler oluşturur ve yasama süreci, uyuşmazlıkların çözümü, hukuki yaptırımlar büyük ölçüde bu egemen devletlerin tekelindedir. Tüm devletler hukuken eşittirler ve devletler arasındaki asimetrik ilişkilerden kaynaklanan sorunlar güç ile çözülür⁴⁴.

Westphalia’dan sonra gelişen günümüz uluslararası hukuk kuralları açısından her devlet hukuksal eşitliğe ve tam egemenlik hakkına sahiptir. Her devlet birbirinin hukuki varlığına saygılı olmalıdır. Bu açıdan devletlerin toprak bütünlüğü ve politik bağımsızlığı ihlal edilmemelidir. Her devlet serbestçe kendi politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemlerini seçme ve geliştirme hakkına sahiptir. Ayrıca devletler uluslararası sorumluluklarını yerine getirmeli ve diğer devletlerle barış içinde yaşama yükümlülüğü içinde olmalıdır⁴⁵.

Lansing’e göre; egemenlik ile bağımsızlık kavramları eş anlamlı kullanıldığında, uluslararası sistemde egemen olan her bir devlet aynı yerde en üstün otorite

---

⁴¹ Richard Betts, “The Delusion of Impartial Intervention,” **Foreign Affairs**, Vol. 73, No. 6, November–December 1994, s. 24.

⁴² Stephen John Stedman, “Alchemy for a New World Order: Overselling ‘Preventive Diplomacy’”, **Foreign Affairs**, Vol. 74, No. 3, May–June 1995, ss. 14–20.

⁴³ Oral Sander, **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918’e**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1998, s. 90.

⁴⁴ David Held, **Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance**, Cambridge: Polity Press, 1995, s. 78.

⁴⁵ Martin Griffiths, Terry O’Callaghan, **International Relations: The Key Concepts**, London: Routledge, 2002, s. 296-297 içinde Patrick S. O’Donnell, “Sovereignty Past & Present”, **Globalization**, Vol. 4, No. 1, <http://globalization.icaap.org/content/v4.1/odonnell.html>

olamayacağı için, her devlet kendi egemenliğini ve bağımsızlığını ileri sürecek ve devletler arası ilişkilerde mantıksal bir tutarsızlık ortaya çıkacaktır. Bluntschli'ye göre; “Bir devlet diğerinin politik üstünlüğünü tanımaya mecbur edildiği anda, egemenliğini kaybeder ve diğer güçlü devletin egemenliğine bağımlı olur”. Ayrıca bu; devletin egemen eşitliği açısından ele alındığında, bu devletlerin politik gücü açısından gerçek bir eşitliği değil, sadece hukuki haklar açısından soyut bir eşitliği ifade etmektedir. Dolayısıyla Lansing'e göre bu egemenlerin bağımsızlığı ve eşitliği soyut bir hukuksal varsayımdır⁴⁶.

Tam bağımsızlık olarak görülmesi mümkün olmayan devlet egemenliğinin varlığının temel unsurları, 1933'te Devletin Hak ve Görevlerine ilişkin Montevideo Konvansiyonu'nda kodifiye edilmiştir. Buna göre egemen olmanın ana unsurları “sürekli nüfus, belirli bir ülke, iktidarda olan bir hükümet ve diğer devletlerle ilişki kurabilme kapasitesi”dir⁴⁷. ICISS'in *Koruma Sorumluluğu* adlı raporuna göre “Diğer devletleri kendi ülkesinin dışında tutarak, ülkesi üzerinde eylemde bulunmak için devletin yeterli boyutta otoriteye sahip olması egemenliğin önemli bir unsurudur”⁴⁸. Krasner'e göre “Westphalia veya Vattel'in egemenliği ile hem de jure hem de facto ülke dışı bir otoriteden ayrı olma anlaşılır. Yani bir devlet kendi sınırları içerisinde karar alma tekeline sahiptir. Bu egemenlik anlayışı, uluslararası seviyede diğer devletlerin içişlerine karışmamayı da içerir”⁴⁹.

Devlet egemenliğinin tarihi, modern devletin gelişimi ile paralellik gösterir. Özellikle, egemenlik devletin politik otoritesi ile sivil toplum arasındaki ilişkiyi yansıtan bir kavramdır. Egemenlik, hem teorik hem de pratik olarak, karmaşık ve tutarsız ilişkiler içindeki bir dünyada düzeni sağlamayı amaçlar. Dolayısıyla, tarihi

---

⁴⁶ Robert Lansing, “Notes on World Sovereignty”, *The American Journal of International Law*, Vol. 15, No. 1, January 1921, ss. 16-20.

⁴⁷ Uluslararası Hukuk sujelerinden bir olan devlet şu niteliklere sahip olmalıdır: a) Sürekli bir nüfus b) belirli bir ülke c) hükümet ve d) diğer devletlerle ilişki kurabilme kapasitesi. (Madde 1). İngilizce Metnin tam versiyonu için bkz., <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/intdip/interam/intam03.htm> (10.05.2005)

⁴⁸ ICISS, op.cit., s. 6.

⁴⁹ Stephen D. Krasner, “Abiding Sovereignty”, *Working Paper*, Universidad Torcuato Di Tella, No: 3, July 2000, s. 3.

süreç içinde egemenlik kavramı, anarşi ile düzen ve tehlike ile güven arasındaki anlamlı bir ayrımı yapabilmenin kaynağını oluşturmuştur⁵⁰.

Hobbes'un doğa halindeki savaş durumunu sona erdirecek bir egemenin ortaya çıkmasına gerekçe olarak gösterdiği toplumun bireyleri arasındaki *sosyal sözleşme*, sınırlarla birbirinden ayrılmış olan devletler arası ilişkilerde söz konusu değildir. Uluslararası düzende, iç düzende olduğu gibi bir egemen olmaması nedeniyle anarşi global yaşamın değiştirilemez ilkesi olmaktadır⁵¹.

Devletlerarası ilişkilerde çeşitli derecelerde işbirliğine imkan tanımakla birlikte, Vattel'in egemenlik anlayışında temel varsayım, iç düzen ile uluslararası sistem arasındaki keskin bölünmüşlüktür. Ülke içi alanın temel özelliği bir hükümet çerçevesinde uyum ve düzen iken, uluslararası sistemin temel özelliği parçalanmışlık, merkezi otoriteden yoksunluk ve sürekli savaş tehdidinin hakim olması, yani anarşi durumudur⁵². Anarşi, devletlerin üzerinde norm uygulayıcı global bir hükümetin olmaması durumudur.⁵³ Dolayısıyla, egemenliğe saygı ve içişlerine karışmama ilkelerinin temel işlevi, anarşi halinde bulunan uluslararası sistemde karmaşayı önleyerek düzeni sağlamaktır.

BM Kurucu Andlaşması ile başlayan 1945 sonrası uluslararası düzende de devletin egemenliği ilkesi model alınmıştır. BM Kurucu Andlaşması'nın 2(1). ve 2(7). maddelerinde hukuka uyarlı müdahaleler saklı kalmak kaydıyla, bir devletin iç yetkisine giren meselelere müdahale edilmemesi belirtilmektedir. Böylece egemen bir devlet uluslararası hukuk kuralı olarak kendi topraklarının sınırları içersinde tam bir yetkiyle hareket etme gücüne sahip olmaktadır. Bu açıdan diğer devletler de egemen bir devletin içişlerine karışmama yükümlülüğü ile bağlıdırlar⁵⁴.

---

⁵⁰ Joseph A. Camilleri and Jim Falk, **The End of Sovereignty?: The Politics of a Shrinking and Fragmenting World**, Aldershot: Edward Elgar Publishing Limited, 1992, s.11

⁵¹ Ibid., s. 29.

⁵² Ibid., s. 30.

⁵³ Thomas G. Otte, "Military Intervention: Conclusions and Reflections", **Military Intervention: From Gunboat Diplomacy to Humanitarian Intervention**, Andrew M. Dorman and Thomas G. Otte (ed.), Sydney: Ashgate, 1995, s. 194.

⁵⁴ Chris Abbott, "Rights and Responsibilities: The Dilemma of Humanitarian Intervention", **Global Dialogue**, Vol. 7, No. 1-2, Winter/Spring 2005, s. 1.

Krasner'e göre "Devletin egemenliği ilkesi aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliği korumanın ve zayıf devletleri güçlü devletlere karşı savunmanın temelini oluşturmuştur"⁵⁵. Abbott' a göre egemenlik ilkesi, özellikle günümüzde saldırıya açık zayıf devletler tarafından yoğun olarak desteklenmekte ve savunulmaktadır⁵⁶. Ancak devlet egemenliği kavramı ne hukuki olarak ne de uygulamada tanımlandığı gibi kesin olarak uygulanabilir nitelikte de değildir⁵⁷. Tarihsel süreç içerisinde Westphalia egemenliği sürekli olarak "dini hoşgörü, azınlık hakları, insan hakları ve uluslararası istikrar" gibi diğer ilkeler tarafından ihlal edilmiştir. Bu ilkeler devletlerin içişlerine müdahale etmelerini haklı göstermek için kullanılmıştır⁵⁸.

Boutros Boutros Ghali 1992'de "An Agenda for Peace" (Bir Barış Gündemi) adlı raporunda "*Devletin temel egemenlik ve bütünlüğüne saygı herhangi ortak bir uluslararası girişim için hayati önemdedir. Ancak, mutlak ve sınırsız egemenliğin zamanı geçmiştir. Egemenlik teorisi asla gerçekle uyuşmamıştır*"⁵⁹ sözleriyle devlet egemenliğinin günümüzde dokunulmaz bir kavram olmadığını vurgulamıştır.

D. İç ve Dış Egemenlik

Geleneksel olarak egemenlik kavramı, devletin içişlerine ve dış işlerine yönelik eylemler göz önünde tutularak bir ayrıma gidilmiş ve iç ve dış egemenlik olarak ele alınmıştır. İç egemenliğin alanına ülkenin tüm politik ve hukuki sorunları girerken, dış egemenliğin alanında farklı egemen birimler arasındaki ilişkilere yönelik sorunlar yer almaktadır. Uluslararası ilişkilerde bir egemen, hukuksal olarak diğer egemen birimlerle eşit olduğu için dış egemenlik de iç egemenlik de olduğu gibi en üstün egemen olma durumu söz konusu değildir. Ancak, dış egemenlikten bahsedebilmek için iç egemenliğin bulunması şart olduğu gibi dış egemenlik olmadan da devlet iç

---

⁵⁵ Krasner, loc.cit.

⁵⁶ Chris Abbott, loc.cit.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Stephen D. Krasner, "The Exhaustion of Sovereignty: International Shaping of Domestic Authority Structures", Paris, 13-14 April 2003, Taking the Initiative on Global Governance and Sustainable Development, Institut du Développement et des Relations Durables Internationales, ss. 1-5.

⁵⁹ Boutros Boutros-Ghali, **Bir Barış Gündemi**, New York: Birleşmiş Milletler, 1992, s. 11.

egemenliğini savunup koruyamayacaktır. Dolayısıyla iç ve dış egemenlik kavramsal olarak ayrıma tutulsa da özde birbirinden ayrılmaz bir bütünü oluşturmaktadır⁶⁰.

Dış egemenlik açısından iki unsur ön plana çıkmaktadır. İlk olarak devletler uluslararası toplumda ilkesel olarak hukuki eşitliğe sahiptir. Fakir ya da zengin, zayıf ya da güçlü her devlet uluslararası hukukta eşittir. Devlet egemenliğinin ikinci unsuru bir devletin tam egemenliğini elde edebilmesi için uluslararası sistemin diğer üyelerinin “yeterli” bir kısmı tarafından, özellikle de siyasi açıdan güçlü üyeleri tarafından eşit egemen devlet olarak tanınması gereklidir⁶¹.

Egemenlik kavramının diğer boyutu iç egemenliktir. En genel anlamda iç egemenlik ile ülke sınırları içerisinde kalan konularda devletin politik ve hukuki üstünlüğü anlaşılır⁶². İç egemenlik, belli bir ülkede yaşayan halk üzerinde devletin iktidarını kullanma yetkisi olarak anlaşılmalıdır. Bu anlamda diğer devlet ya da kuruluşlar tarafından dış müdahale olmaksızın her devlet serbestçe yasa çıkarma ve uygulama hakkına sahiptir. İlke olarak, egemenliği herhangi bir şekilde paylaşmaya yönelik bir eylemin sonucunda “egemen” bir kimseden bahsedilemez⁶³.

E. Klasik Egemenlik Anlayışı Açısından İnsan Hakları

Egemenlik kavramının klasik anlamına bakıldığında insan hak ve özgürlükleri ile egemenlik arasındaki ilişki açısından Jean Bodin, Thomas Hobbes ve J. J. Rousseau arasında görüş farklılıkları görülmektedir.

Bodin’e göre, “egemen güç vasfına sahip olan devlet, hukuk yapısı niteliği nasıl olursa olsun meşru bir kurum olduğu gibi, tebaasına karşı iyilik, mutluluk ve düzen gibi değerlere de yabancı değildir”⁶⁴. Bodin’in düşüncesinde egemen gücün yönetsel eyleminde yetki kullanma yetkisi, hiçbir güç ve kurala bağlanamayacağı gibi yönetsel eylem ve işlemlerine karşı sorumluluk da ileri sürülemez. Bu düşüncede, hükümlerlik tasarruflarının insanlara yönelik hak gözetirliği tabî hukuka uygun olması ile sağlanır.

---

⁶⁰ Besson, op.cit, s. 9,

⁶¹ Kevin Harrison ve Tony Boyd, **Understanding Political Ideas and Movements**, Manchester, New York: Manchester University Press, 2003, s. 26.

⁶² O’Donnell, loc.cit.

⁶³ Harrison ve Boyd, op.cit., s. 27.

⁶⁴ Genç, loc.cit.

Buna göre mutlak, kesin ve hiçbir pozitif sorumluluğa tâbi tutulmaksızın insan hak ve özgürlüklerine yönelik oluşturulacak kuralların tümü tanrısal buyruk kurallarıyla paralel olacak, herhangi bir aykırılık teşkil etmeyecektir⁶⁵. Genç'e göre de bu düşünce "ilkesel ve dileksel düzeyde insan eşitliğini ve genel beşeri adaleti soyut olarak savunurken, siyasal otoritenin özerk hukuksal iradesine istinaden gerçekleşen eylem ve işlemleri, özde ahlaksal düzlemde tabî hukuka bağlamaktadır"⁶⁶.

Hobbes ve J. Bentham'a göre insan haklarını korumak için güçlü yasalara ihtiyaç vardır. Bu haklar devletin varlığı ile oluşurlar. İnsan haklarını veren devletin kendisidir. Dolayısıyla insan hakları evrensel değil, devletin kendisinden kaynağını bulan haklardır⁶⁷. Hobbes'a göre egemen otorite sınırsız, sürekli ve paylaşılmayan otorite olduğu için egemenliğe sahip olan kişi de hukukun yaratıcısı ve nereye nasıl uygulanacağına karar verme tekeline sahip olan kişidir. Dolayısıyla egemen olan kimsenin işlevi, neyin hukuk ihlalini oluşturduğuna ve buna verilecek cezaya karar veren hakim ve jürinin görevi gibidir. Bu koşullar altında sivil hak ve özgürlükler kavramı hiçbir anlam taşımamaktadır ve "sivil özgürlükler" ancak egemen kimsenin izin verdiği eylemlere bağlı olarak bulunabilir⁶⁸.

Hobbes'un mutlak egemenliğinin bir sonucu olarak egemen olan, koyduğu kurallara uymak istemeyenleri ortadan kaldırma hakkına sahiptir. Dolayısıyla uyrukların temel hakları, insan hakları şeklinde önüne konulacak hiçbir ilkeye egemen uymak zorunda da değildir⁶⁹. Hobbes'a göre egemene olan itaat yükümlülüğünün sınırı "güvenlik" ile çizilebilir. Devletin, dolayısıyla egemenin ilk ve tek amacı yurttaşların güvenliğini sağlamaktır. Çünkü söz konusu düzen, güvenliklerinin sağlanması için insanların birbirleriyle yaptıkları sözleşmelerle kurulduğu için güvenliğin sağlanmadığı yerde egemene itaat da beklenemez. Yönetilenler egemen kimsenin isteği doğrultusunda

---

⁶⁵ Reibstein, E., Die Anfaenge des neueren Natur- und Völkerrechts, 1949; Verdross-Simma, Universelles Völkerrecht, Theorie u. Praxis, 1984, ss. 56-67 içinde Genç, loc.cit.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ <http://library.thinkquest.org/C0126065/hrpeople.htm> (18.06.2006)

⁶⁸ Joseph S. Murphy, loc.cit.

⁶⁹ Ahmet Arslan, **Felsefeye Giriş**, Ankara: Vadi Yayınları, 1994, s. 176.

kendini öldürmek veya yaralamak, suçunu itiraf etmek ve savaşmak zorunda değildir. Ayrıca işkenceyle elde edilecek itiraflar da yeterli kanıt sayılmayacaktır⁷⁰.

Rousseau'ya göre bireylerin topluluk içinde hangi haklardan yararlanacağını egemen otorite, yani genel irade belirler. Genel irade topluluğun üyesi olan her ferдин iradesini içerdiği için bireyler mutlak iktidara itaat ederlerken hürriyetlerinden hiçbir şey kaybetmemektedirler⁷¹. Fakat Rousseau'nun egemenlik anlayışında halkın üzerinde halktan daha üstün bir yönetici söz konusu değildir. Halk yasa yapma gücünü elinde tutar, ancak bu ortak çıkar gözetilerek yapılır⁷².

F. Soğuk Savaş Sonrası Egemenlik ve İnsan Hakları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkiler, egemen devletlerin oluşturduğu bir dünya düzeni düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu dünya düzeninde devlet egemenliği üstün konumda bulunmakta ve insan hakları olgusu ise uluslararası ilgi alanı içerisinde sınırlı düzeyde ama gelişmeye açık olarak yer almaktaydı⁷³. Örneğin, 10 Aralık 1948 tarihli BM Evrensel Beyannamesi⁷⁴ 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi mevzuatı insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınması ve korunmasında önemli gelişmeler sağlamıştır. Uluslararası ilişkiler teorisyenleri arasında egemenliğin yıprandığına dair tartışmalar daha soğuk savaş yıllarında ortaya çıkmaya başlamıştır. 1970 ve 1980'lerde Keohane ve Nye, Rosecrance gibi liberal teorisyenler, karşılıklı ekonomik bağımlılık, global boyutlardaki teknolojik gelişmeler, artan

---

⁷⁰ Cemal Bali Akal, op.cit., s. 106.

⁷¹ Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, Ankara: Yetkin Yayınları, 1993, s. 36.

⁷² Benjamin Handler, "Towards the Sociology of Sovereignty", **The Canadian Journal of Economics and Political Science**, Vol. 2, No. 3, 1936, s. 426.

⁷³ David Manasian, "Survey of Human-Rights Law", **The Economist**, No: 5, December 1998, s. 4.

⁷⁴ BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, evrensel ve bölgesel düzeyde bir takım insan hakları ile ilgili antlaşma ve düzenlemelerin yolunu açan önemli bir adımı teşkil etmiştir. Bundan sonraki süreçte İnsan Hakları ile ilgili düzenlemelerin önsözlerinde BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne atıfta bulunulması, onun uluslararası insan haklarının gelişiminde önemli bir adım olduğunun göstergesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Antônio A. Cançado Trindade, "The interdependence of all human rights – obstacles and challenges to their implementation", **International Social Science Journal**, Vol. 50, No. 158, December 1998, s. 513.

demokratik politikalar sonucu devletlerin sınırları üzerinde artık kontrole sahip olamadığı için devletin egemenliğinin de yıprandığını iddia etmişlerdir⁷⁵.

Soğuk savaş sonrasında göze çarpan ve uluslararası ilişkilerin gündeminde yer alan en önemli konular, insan haklarının global düzeyde desteklenmesine yönelik çabalar, artan demokratikleşme ve hükümet dışı örgütlerin eylemlerinde artış, politik istikrarsızlıklar ve iç savaşlar gösterilebilir⁷⁶.

Günümüzde Jean Bodin'in savunduğu klasik anlamda bölünmez ve devredilemez bir mutlak egemenlik uluslararası ilişkilerde, hatta ülke içi yönetimlerde de söz konusu değildir. Devletin egemenliği insan hakları, demokratikleşme gibi liberal değerler karşısında ikinci planda kalabildiği veya hukuka uyarlı olarak (BM Mevzuatına istinaden) sınırlanabildiği görülebilmektedir. Bu bağlamda bireyin hak ve hürriyetleri uluslararası çerçevede korunmakta ve insan haklarına yönelik oluşturulan uluslararası rejim veya işlemlerle sınırlanabilmektedir. Dolayısıyla insan hakları artık devletin içişleri sorunu olmaktan çıkmakta ve ülke içinde ortaya çıkan bir insan hakları sorunu uluslararası gündemin konusunu da oluşturabilmektedir.

Soğuk savaş döneminin sona ermesi ile nükleer savaş korkusunun yerini korkunç boyutlarda etnik temizlik, soykırım ve iç savaş gerçeği almıştır. Uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturan bu yeni durum, uluslararası toplumu soruna yönelik hazırlıksız ve çözümde etkisiz bırakmıştır. Uluslararası sistemin aktörleri devletlerarası savaşlara karşı deneyimli olmakla beraber iç savaşlara ve bunun sonucunda ortaya çıkan soykırım ve etnik temizliğe çözüm bulma konusunda tecrübesizdiler. Bu dönemde BM'nin blok rekabeti olmaksızın uluslararası sorunlara çözüm bulacağı yönünde ortaya çıkan iyimser havaya rağmen BM, Ruanda ve Srebrenica katliamlarında olduğu gibi kitlelerin ölümlerine ve şiddete engel olamamış veya etkisiz kalmıştır. Bu tür olaylar uluslararası politikanın gündemine geldiğinde bunlara yönelik yeni çözüm yolları aranmış, böylece insani krizlerde sivilleri korumak adına güç kullanımının normatif ve hukuki yönü üzerinde tartışmalar uluslararası toplumun gündeminde yer almıştır. Yeni

---

⁷⁵ Janice E. Thomson, "State Sovereignty in International Relations: Bridging the Gap between Theory and Empirical Research", **International Studies Quarterly**, Vol. 39, No. 2, June 1995, s. 215.

⁷⁶ Thomas J. Marchione, "Human Rights and Nutrition Practice After the Cold War", <http://www.worldhunger.org/articles/global/foodashumrgt/marchione.htm> (15.05.2006)

dönemde akademisyenlerin, uluslararası hukukçuların, politikacıların, sivil toplum temsilcilerinin arasında geçen yeni çözüm arayışına yönelik tartışmalarda “egemenlik” devletlerin eylemlerini değerlendirmede etkili olmamıştır⁷⁷. Bize göre de soğuk savaş sonrası uluslararası sistemde ortaya çıkan ve insan onurunu zedeleyen gelişmeler ve uluslararası toplumun bunlara çözüm arayışları çerçevesinde devletin egemenlik hakkını kullandığı *ülkesine* yapılan politik ve askeri müdahaleler, devletin egemenliğini zayıflatan en önemli unsur olmuştur. Ayrıca uluslararası toplumun üyeleri arasında yapılan bu tartışmalarda insan haklarının ön planda tutulması, devlet egemenliğinin ikinci planda kalması soğuk savaş sonrası dönemin önemli bir karakteristiğini göstermektedir. Esas olarak bu günümüz koşullarında insan hakları ve egemenlik kavramı birbirine aykırılık gösteriyor biçiminde algılansa da, devlet egemenliğine zarar veren asıl önemli nokta insan haklarının varlığı değil, bunun gerekçe gösterilerek ulus devletin içişlerine yapılan politik ve askeri karışmalardır.

Her ne kadar devletlerarası ilişkilerde egemenlik hâlâ değerini korusa da, self-determinasyona dayalı uyumsuzluklarda ve acil insani durumlarda devletin egemenliğine saygı, insan hakları adına yapılacak askeri bir müdahaleye artık çok önemli bir engel oluşturmamaktadır⁷⁸.

Soğuk savaş sonrasında insan hakları konusunun devlet egemenliğinden önce geldiği görülmektedir. Örneğin İngiltere Başbakanı Tony Blair bir konuşmasında “Yirmi yıl önce olsaydı, Kosova’da savaşımayacaktık...” ve bunun ardındaki gerçek “*bir takım değişikliklerdir: Soğuk savaşın sona ermesi, teknolojik gelişmeler, demokrasinin yayılması... Soykırım eylemleri asla sadece ülke içi mesele olarak görülemez*” ifadesinde bulunmuştur⁷⁹. Appadurai’e göre de günümüz koşullarında BM üyesi 150 kadar ulus devletin birbirleriyle olan ilişkilerine genel olarak bakıldığında sınır

---

⁷⁷ Jason Ladnier, **Neighbours on Alert: Regional Views ob Humanitarian Intervention**, Washington: The Fund for Peace, 2003, ss. 9-10.

⁷⁸ Ibid, s. 10.

⁷⁹ Tony Blair, The Speech on his “Doctrine of the International Community”, April 22, 1999, http://www.pbs.org/newshour/bb/international/jan-june99/blair_doctrine4-23.html (22.05.2005)

savaşları, kültür mücadeleleri, muazzam sayıda göç eden nüfuslar ve ciddi sermaye hareketleri görülmekte ve bunlar her devletin egemenliğini tehdit etmektedir⁸⁰.

Ayrıca, 1990'lı yılların başından itibaren çok ciddi insan hakları ihlallerini durdurmayı sağlayacak en geçerli seçeneğin güç kullanımı olduğu ve *içişlerine müdahale etmeme* ilkesinin yerine, insan hakları ihlallerine maruz kalan nüfusu koruma anlamına gelen *uluslararası koruma sorumluluğu* kavramına bırakması gerektiği yönünde artan bir görüş de söz konusudur⁸¹. Koruma Sorumluluğu anlayışına göre, devlet, üzerine düşen kendi halkını koruma sorumluluğunu yerine getirmekte isteksiz davranır ya da başarısız olursa uluslararası toplumun üyeleri buna müdahale edebilmelidir. Eğer bu uluslararası ya da bölgesel müdahaleler pek çok insanın hayatını kurtaracaksa devlet egemenliği ihlal edilebilir. Fakat BM onayı olmaksızın ve tek taraflı yapılacak bir müdahale meşruluğunu kaybetmektedir⁸².

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan dünya düzeninde hakim olan düşünce egemen devletler arasında barış ve düzeni sağlamak olduğu için BM'nin uyuşmazlık çözüm yollarına baktığımız zaman da ön planda insan haklarını değil, devletlerin egemen eşitliğine saygı çerçevesinde çözüm yollarını görmekteyiz. Her ne kadar BM örgütünün en temel amacı uluslararası barış ve güvenliğin korunması olsa da, BM Kurucu Andlaşması'nın çeşitli yerlerinde insan haklarına atıflar da söz konusudur⁸³.

Kofi Annan, 20 Eylül 1999 tarihli Genel Kurul Raporunda, "*devlet egemenliğinin globalleşme ve uluslararası işbirliği sürecinde yeniden tanımlandığını*" ve bu süreçte "*devletin halkın hizmetçisi olduğu anlayışının yaygınlaştığını*" belirtmiştir⁸⁴. Ayrıca BM Genel Sekreteri 2005 Raporunda "*ortak koruma sorumluluğu*" yaklaşımı ile aynı fikirde olduğunu belirttikten sonra, "*inanıyorum ki koruma*

---

⁸⁰ Arjun Appadurai, **Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization**, Minneapolis: University of Minnesota Press 1996, s. 20 içinde Stephen D. Krasner, "Abiding Sovereignty", **Working Paper**, Universidad Torcuato Di Tella, No: 3, July 2000, s. 1.

⁸¹ Chris Abbott, loc.cit.

⁸² ICISS, loc.cit.

⁸³ BM Kurucu Andlaşması'nın 1. maddesinde, "temel insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi için uluslararası işbirliğini sağlamak" örgütün temel amaçları arasında gösterilmektedir.

⁸⁴ Kofi A. Annan, Secretary-General's Annual Report to General Assembly, Press Release SG/SM/7136 GA/9596, 20 September 1999, <http://www.un.org/news/Press/docs/1999/19990920.sgsm7136.html> (23.11.2004)

*sorumluluğunu kabul etmeliyiz ve gerektiğinde ona dayanarak eylemde bulunmalıyız*⁸⁵ ifadeleriyle, insan haklarının devlet egemenliği üzerinde yer aldığına ve insani sorunlarda devlet egemenliğinin artık bir engel olamayacağına işaret etmektedir.

Her ne kadar BM Kurucu Andlaşması'nda yer alan uyuşmazlıkların çözümüne yönelik düzenlemeler günümüz ihtiyaçlarını ya da diğer bir ifadeyle uluslararası terörizm, iç savaş, insan hakları ihlalleri gibi yeni durumları karşılayamamaktaysa da, bir alternatifinin olmaması veya yaratılamaması ve pek çok devletin üyesi olması gibi sebeplerle uluslararası sorunlara çözüm bulmak için en uygun ortam olma özelliğini de korumaktadır. Hâlâ günümüz uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde uyuşmazlıkların çözümüne yönelik eylemlere meşruluk kazandıracak, dolayısıyla uluslararası toplumun önünde haklılık kazandıracak olan bizzat BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde yer alan yöntemlerdir. Her ne kadar BM uluslarüstü bir örgüt olmasa da, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak adına uyuşmazlıkların çözümünü ele alması ve uluslararası sistemin istikrarsızlaşmasıyla sonuçlanacak bir kargaşayı ortaya çıkmadan önlemeye çalışması, Hobbes'un savunduğu anarşi durumuna az ya da çok bir engel teşkil etmektedir. İnsan hakları ve demokratikleşme çabalarına karşı çıkmak ideal bakış açısından günümüz şartlarına aykırı olmakla birlikte, bu değerler adına olduğu iddia edilen ve BM'yi yok sayarak yapılan askeri operasyonlar, uluslararası sistemde düzensizliğe yol açarak daha çok insanın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanacak dramatik gelişmelerin ortaya çıkmasına zemin oluşturabilir. Bu sebeple, BM Örgütü çevresinde uyuşmazlıkların çözümünü sağlamak, uluslararası düzen ve güvenliğin sağlanması açısından önemlidir.

II. BM Kurucu Andlaşması Etrafında Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları

A. Genel Yönleriyle BM Örgütü

Egemen devletlerin oluşturduğu BM, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak; devletler arasındaki dostça ilişkileri ve sosyal ilerlemeleri geliştirmek; yaşam standartlarını iyileştirmek ve insan haklarını korumak amacıyla kurulmuş bir uluslararası örgüttür. BM'ye üye devletler, onlara hak ve

---

⁸⁵ Kofi A. Annan, Report of the Secretary General, In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, United Nations General Assembly, 21 March 2005, paragraf 135.

yükümlülüklerini veren BM Kurucu Andlaşması'nın ilkeleriyle bağlıdırlar. BM Örgütü; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Sekreterlik, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı (UAD) olmak üzere altı ana organdan oluşmaktadır. UAD haricinde, tüm bu organlar BM'nin New York'taki merkezinde bulunmaktadır. Aynı zamanda sağlık, tarım, uluslararası havacılık ve meteoroloji gibi farklı alanlarda çalışan BM'ye bağlı uzmanlık kurumları da vardır ve tüm bunlar diğer fonlar ve programlarla beraber BM sistemini oluşturmaktadır⁸⁶.

B. BM'nin Amaçları ve İlkeleri

BM Kurucu Andlaşması'nın 1. maddesinde örgütün amaçları şu şekilde verilmektedir: uluslararası barış ve güvenliği korumak; uluslararası, halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesi ilkesi üzerine kurulmuş olan dostça ilişkileri geliştirmek; ekonomik, sosyal ve insani konularda ve insan hakları ve ana hürriyetlerine karşı saygıyı güçlendirmede uluslararası işbirliğini gerçekleştirmek ve tüm bu amaçlara ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemleri uyumlu hale getirmektir⁸⁷. Sayılan bu amaçlar arasında BM'nin esas amacı, uluslararası barış ve güvenliği korumak ve devam ettirmektir. Bir diğer önemli amacı da uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamaktır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve devamı, barışa yönelik tehditleri önlemekle, her türlü saldırı fiilini ortadan kaldırmak üzere etkili ortak tedbirleri almakla, uluslararası uyuşmazlıkları ve durumları barış yoluyla çözüm yoluna bağlamakla mümkün olabilmektedir⁸⁸.

BM Kurucu Andlaşması'nın 1. maddesinde belirtilen amaçlara ulaşmak için örgütün uyması gereken birtakım ilkeler, 2. maddede yedi fıkra altında toplanmıştır. Bu ilkeler:

---

⁸⁶ **Image Reality: Questions and Answers About the United Nations**, New York: United Nations Department of Public Information, 1997, s. 2. Bkz., Mehmet Genç, **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, Bursa: Ezgi Kitabevi, Ocak 1999.

⁸⁷ **Basic Facts About The United Nations**, New York: United Nations Department of Public Information, 2000, s. 5.

⁸⁸ Hamza Eroğlu, **Devletler Umumi Hukuku**, 1. cilt, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1979, s. 149.

- a- Örgüt bütün üyelerinin egemen eşitliğine dayanmaktadır;
- b- Tüm üyeler, Andlaşmadan doğan hak ve menfaatlerden faydalanabilmeleri için üzerlerine düşen hak ve yükümlülükleri iyi niyetle yerine getireceklerdir;
- c- Üyelerin aralarındaki uyuşmazlıkları uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözeceklerdir;
- d- Üyeler, uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devlete karşı kuvvet kullanma tehdidinden veya kuvvet kullanmaktan kaçınırlar;
- e- Örgütün, Andlaşma gereği giriştiği tüm eylemlerinde üyeler, örgüte her türlü yardımı yaparlar ve BM tarafından aleyhinde önleme veya zorlama eylemine girilen herhangi bir devlete yardım etmemeyi yükümlenirler;
- f- Özü bakımından bir devletin ulusal yetkisi içinde bulunan işlere BM organları müdahalede bulunamazlar ve Andlaşma uyarınca bu türden işleri bir çözüme bağlamaya zorlayamazlar. Ancak bu ilkenin istisnası VII. bölümde öngörölmüş olan zorlama tedbirlerinin uygulanmasıdır⁸⁹.

Bu amaçları destekler nitelikte, Genel Kurul'un 8 Eylül 2000 tarihinde Binyıl Zirvesi'nde kabul ettiği "*BM Bin yıl Bildirgesi*"nin "Barış, Güvenlik ve Silahsızlanma" başlıklı II. Bölümünün 8. maddesinde "*ister devletlerin kendi içlerinde, isterse aralarında olsun, son on yılda 5 milyondan fazla can alan savaştan halklarımızı kurtarmak için hiçbir çabadan kaçınmayacağız*" ve 9. maddesinde de, "*bu amaçla çatışmaların önlenmesi, uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümü, barışı koruma, çatışma sonrası barışı yeniden tesis etmek için ihtiyaç duyulan kaynak ve araçları sağlayarak BM'yi daha etkili kılmaya... karar vermiş bulunuyoruz*" ifadesi yer almaktadır⁹⁰.

---

⁸⁹ Basic Facts About The United Nations, loc.cit.

⁹⁰ **United Nations Millenium Declaration**, New York: United Nations Department of Public Information, 2000, s. 4.

C. BM'de Egemenlik İlkesi

BM, dünya barışının devletlerarası önlemlerle korunması amacıyla kurulmuş bir örgüttür. Bu anlamda, BM, MC gibi dünyada savaşın çıkmasını uluslararası ilişkiler mekanizmasında ve yönteminde değişiklikler yapmak suretiyle önlemeye çalışmaktadır⁹¹.

Gerek BM, gerekse ondan önce faaliyette bulunmuş olan MC, Kurucu Andlaşmaları'nda "egemenlik" prensibine yer verilmiştir. BM Kurucu Andlaşması'nda da ifade edildiği gibi, BM "bütün üyelerinin eşit egemenliği ilkesi" üzerine kurulmuştur⁹². BM, egemenliklerinin zedelenmesini istemeyen ve örgütü kendi çıkarları çerçevesinde kullanmak isteyen devletlerden oluşur. Bu egemenlik anlayışı BM Kurucu Andlaşması'nın 2(1). maddesinde "Örgüt, tüm üye devletlerin egemen eşitliği ilkesine dayanır" ifadesiyle devam ettirilmiştir. "Egemenlik"; uluslararası örgütlerin, dolayısıyla BM Örgütünün uluslararası uyuşmazlıklarda yapacağı kanıt araştırmalarında, insani yardımlarda ve barış koruma operasyonlarında hala başat bir kavramdır. Bu gibi eylemlerin yapılabilmesi ilgili devletlerin rızasına bağlıdır⁹³.

BM Kurucu Andlaşması'nın giriş bölümünde "küçük ve büyük bütün devletlerin eşit haklarına olan inanç" belirtilmiş, 2(1). maddesinde, Örgütün "bütün devletlerin egemen eşitlikleri ilkesi" üzerine kurulduğu ifade edilmiştir. Böylece, özü itibarıyla herhangi bir devletin ulusal yetkisi içine giren konulara, Andlaşmanın VII. Bölümündeki zorlama tedbirleri dışında bir müdahale olmayacaktır⁹⁴.

BM Örgütü devletler üstü değil, devletlerarası bir kuruluştur. Örgüt organlarının hiçbirinin yasama yetkisi yoktur. Üye devletleri, kendi rızaları dışında yasal bağlama olanağı bulunmamaktadır. Bunun tek istisnası BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümü hükümleri gereğince Güvenlik Konseyi'nin, bir devletin rızası olmadan, onu bağlayacak zorlama tedbirlerine katılması kararını alabilmesidir. BM Kurucu Andlaşması'nın VI.

⁹¹ Mehmet Gönlübol, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1975, s. 184.

⁹² M. Emin Zararsız, "Devletin Egemenliği Kavramı ve İnsan Haklarının Korunması", <http://www.liberal-dt.org.tr/idd/m12/DDem-za.htm> (17.02.2002)

⁹³ Hilaire McCoubrey and Nigel D. White, **International Organizations and Civil Wars**, Aldershot: Dartmouth, 1995, s. 31.

⁹⁴ Hans J. Morgenthau, **Uluslararası Politika**, 2. cilt, (çev: Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara: Sevinç Matbaası, 1970, s. 608.

Bölümü kapsamında uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesi ile ilgili konularda Güvenlik Konseyi bağlayıcı kararlar verememekte, sadece tavsiyelerde bulunabilmektedir. Antlaşmanın 2(7). madde hükümleri Örgütün yasama faaliyetlerinde bulunmasını tamamen imkansız kılmıştır. Böylece BM'nin, bir devletin “özü itibarıyla” milli yetkisine giren meselelere müdahalesi yasaklanmaktadır⁹⁵.

Ayrıca, BM Genel Kurulu'nda Ekim 1970 tarihinde kabul edilen “Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliği Çerçevesinde Uluslararası Hukuk Prensipleri Deklârasyonu”na göre; “*herhangi bir devlet veya devletler grubu, doğrudan veya dolaylı olarak, her ne olursa olsun herhangi bir sebeple, herhangi bir devletin iç veya dış ilişkilerine karışma hakkına sahip değildir. Devletin kişiliğine veya siyasi, ekonomik ve kültürel unsurlarına karşı askeri müdahale veya diğer şekillerdeki müdahale veya tehdit teşebbüsü, nihayetinde uluslararası hukukun ihlâlidir. Bütün devletler, kendi siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemlerini, herhangi bir şekilde diğer bir devlet tarafından müdahale olmaksızın seçme hakkına sahiptirler*”⁹⁶.

Sonuç olarak, egemenlik ilkesi, BM Kurucu Andlaşması'nda önemli bir yer tutmaktadır. BM bağımsız devletlerin örgütüdür ve bu örgüt ulusal iradelerin yerini, supranasyonal kontroller alacak şekilde oluşturulmamıştır⁹⁷.

D. BM'nin Siyasi Yönü ve Uluslararası Hukuk

BM Örgütü, bir hukuk düzeni olduğu kadar siyasi bir sistemdir ve UAD hariç, örgütün tüm organları siyasi nitelikte organlardır. Bu organların önüne getirilen sorunların UAD'ye havale edilmesi zorunluluğu yoktur. BM Kurucu Andlaşması'nın 1(1). maddesinde “uluslararası nitelikte uyuşmazlıkların veya durumların düzeltilmesi ve çözümü” işinin “adalet ve uluslararası hukuk prensiplerine uygun olarak” yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca Andlaşmada uluslararası hukuka yapılan tek atıf 13(1/a). maddesinde bulunmaktadır. Bu madde, Genel Kurul'a “*uluslararası hukukun giderek geliştirilmesini ve yasallaştırılmasını teşvik etme*” görevini vermektedir. Diğer yandan

---

⁹⁵ Gönlübol, op.cit., ss.184-185.

⁹⁶ Zararsız, loc.cit.

⁹⁷ Charles W. Kegley ve Jr. and Eugene R. Wittkopf, **World Politics: Trend and Transformation**, New York: St. Martin's Press, 1985, s. 515.

BM Kurucu Andlaşması ve UAD Statüsü, Divana mecburi kaza yetkisi vermemektedir. BM Kurucu Andlaşması'nın 1(1). maddesinin muğlak ifadesi dışında, Andlaşmada örgütün organlarının uluslararası uyumsuzlukları uluslararası hukuka göre çözmesi için zorunlu bir hüküm de bulunmamaktadır. Böylece organlar siyasi kriterlere göre sorunları halletmede serbest bırakılmıştır. BM Güvenlik Konseyi genel olarak siyasi kriterleri esas alarak meseleleri çözmektedir ve ele aldığı sorunu UAD'ye havale etme zorunluluğu da yoktur. Ancak Güvenlik Konseyi, Korfu Boğazı meselesini Divan'a sevk etmiştir. Esas itibarıyla siyasi bir organ olan BM'nin başarısı üye devletlerin işbirliği yapma arzusuna bağlıdır⁹⁸.

Adalet, uluslararası hukuka saygı ve ulusal geleceğini saptama hakkı gibi kavramların somut anlamları açık olamayıp, her zaman ve her yerde aynı olan kavramlar da değildir. Ancak soyut anlamda herkes bu terimlerin tanımı üzerinde bir anlaşmaya varabilir. Bu anlamı somutlaştıran ve bunları insanların yargılarını ve eylemlerini yöneltmeye sevk eden nokta, somut siyasal durumlar olmaktadır. Çünkü BM Kurucu Andlaşması'nın hiçbir yerinde, adaletin özüne ilişkin bir tanım yoktur⁹⁹.

Sonuç olarak, BM örgütü bir hukuk düzeni olmasının yanında, bir siyasi rekabet ve işbirliği zeminidir. Bu çerçevede en önemli fonksiyonları da “arabuluculuk, uzlaştırma ve sorunların tartışıldığı ve çözümler arandığı bir forum oluşturmak, elindeki imkanları siyasal koşulların elverdiği ölçüde kullanarak uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yardımcı olmaktır. Örgütün sağladığı en önemli başarı, uluslararası siyasal sistemde yer alan devletlerin tümüne yakın bir bölümünü içermesi ile elde ettiği evrenselliştir”¹⁰⁰.

E. BM Örgütünün Uyuşmazlıkların Çözümündeki Rolü

BM Örgütünün ilk ve en önemli görevi, uluslararası alanda barış ve güvenliğin korunmasıdır. Örgüt uluslararası barış ve güvenliği sağlama rolünde başlıca iki önemli tedbir öngörmektedir. BM Örgütü bir yandan üyelere 2(3). maddede “uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürmeyecek

---

⁹⁸ Gönlübol, op.cit., s. 186.

⁹⁹ Morgenthau, op.cit., s. 609.

¹⁰⁰ Faruk Sönmezoglu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 580.

biçimde barışçı yollarla çözmeyi” yüklerken, diğer yandan devletlerin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı gösterip kuvvet kullanmamalarını öngörmektedir¹⁰¹.

1. Uyuşmazlıkların Çözümünde Güç Kullanma Yasağı

En temel amacı dünya barışını sağlamak olan BM Örgütü’nün üyeleri, Andlaşmanın 2(3). maddesi uyarınca uyuşmazlıklarını barışçı yollarla ve diğer devletlere karşı kuvvet kullanmaksızın ya da devletleri tehdit etmeksizin çözmeye mecburdurlar.¹⁰² BM Kurucu Andlaşması’nın 2(4). maddesi, her türlü kuvvet kullanmayı ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasaklamaktadır. Bu maddeye göre, “Örgütün üyeleri, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına, gerek BM’nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar”.

BM Kurucu Andlaşması’nın 2(4). maddesi, güç kullanımını ve güce başvurma tehdidinde bulunmayı yasaklamaktadır. Bu yasaklama her türlü silahlı zorlamaları kapsamaktadır. BM Kurucu Andlaşması’nın girişinde, “Biz BM halkları, bir insan yaşamı içinde iki kez, insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya... karar verdik” ifadesi söz konusu maddeyi destekler niteliktedir¹⁰³. Böylece, geçmişte uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde tercih edilen bir yol ve nihai bir adım olan savaş, BM Kurucu Andlaşması ile resmi olarak özelliğini yitirmiş olup, uyuşmazlıkların giderilmesinde yasal zorlayıcı bir çözüm olmaktan çıkmıştır ve uluslararası toplumun uyuşmazlıkları barışçı yollardan çözmeleri esası getirilmiştir¹⁰⁴.

Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımının yasaklanmasını destekleyen ve 1970’te BM Genel Kurulu’nda konsensüs ile benimsenen “Dostça İlişkiler Bildirisi”

---

¹⁰¹ Mehmet Gönübol, **Uluslararası Politika**, Ankara: Atilla Kitabevi, 1993, s. 548.

¹⁰² UN in Brief, New York: United Nations Department of Public Information, 2000, s. 7.

¹⁰³ Peter Malanczuk, **Akehurst’s Modern Introduction to International Law**, London / New York: Routledge, 1997, s. 310.

¹⁰⁴ Durmuş Tezcan, “Saldırgan Savaş ve Devletlerarası Ceza Hukuku” **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Vol. 49, No. 1-2, 1994, s. 349.

“Hiçbir devletin ya da devletler grubunun, doğrudan ya da dolaylı olarak, her ne olursa olsun hiçbir sebeple, bir başka devletin iç ya da dış meselelerine karışma hakkı yoktur. Bu nedenle, bir başka devletin varlığına veya politik, ekonomik ve kültürel unsurlarına karşı, silahlı müdahale ve diğer tüm müdahale şekilleri ya da tehdit hareketleri uluslararası hukukun ihlalidir” ifadesi yer almaktadır¹⁰⁵.

Kuvvet kullanma tehdidi; “bir devletin, istekleri yerine getirilmezse kuvvete başvuracağını açıklamasıdır”. Bu durumda, hangi eylemlerin güç kullanma tehdidi oluşturacağını saptamak Güvenlik Konseyi’nin yetkisine girmektedir. Keskin’e göre, BM Kurucu Andlaşması’nın 2(4). maddesinde yasaklanan, uluslararası hukuka uyarlı kural dışılıklar saklı kalmak kaydıyla (yasal müdahale, meşru müdafaa gibi) yalnızca “uluslararası ilişkilerdeki” kuvvet kullanmadır. Dolayısıyla bir devletin ülkesindeki bir ayaklanmayı bastırmak için kuvvete başvurma hakkı güç kullanma yasağından etkilenmeyecektir¹⁰⁶.

BM Kurucu Andlaşması, uluslararası hukukta kuvvet kullanımıyla ilgili iki istisna içerir. Bunlardan ilki, 51. maddede öngörülen silahlı bir saldırıya cevap olarak gerçekleştirilen meşru müdafaa hakkıdır. Diğer istisna ise sadece saldırı değil, uluslararası barışı tehdit veya ihlal eden daha geniş durumlara cevap olarak BM Kurucu Andlaşması’nın VII. ve VIII. bölümleri altında askeri önlemlerin yerine getirilmesinin, Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmesidir¹⁰⁷.

2. Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümü

BM Örgütünün uluslararası uyuşmazlıklarda üstlenebileceği roller üç kategoride ele alınabilir. İlk kategoride, uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümünde BM örgütünün politik yönü dikkate alınabilir. BM Örgütünün bu rolünü yerine getirmesinde tanınan yetkileri, Andlaşmanın VI. Bölümünde “*Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi*” başlığı altında toplanmaktadır. Hukuki çözüm de, barışçı çözüm yolları arasındadır. İkinci kategoride, uluslararası uyuşmazlıkların çözümü, Andlaşmanın VII. Bölümünde

---

¹⁰⁵ Malanczuk, loc.cit.

¹⁰⁶ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Tezler Dizisi: No: 20, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1998, ss. 36-39.

¹⁰⁷ White, loc.cit., ss. 52-53.

“Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Yapılacak Hareket” başlığı altında toplanan zorlama önlemleri ile sağlanabilir. Üçüncü kategoride ise, uyuşmazlıkların çözümünde BM Kurucu Andlaşması’nda açık hukuki bir ifadesi olmamakla beraber, uygulamayla geliştirilen ve VI. ve VII. Bölüm kapsamındaki hükümlere dayandırılan barışı koruma operasyonları altında, BM Örgütünün rolü söz konusudur.

a. Uyuşmazlıkları Barışçı Yollarla Çözme Yükümlülüğü

BM Örgütü, savaşı ortadan kaldırmak, uluslararası ilişkilerin tâbi olacağı esas kuralları tespit etmek, geliştirmek ve uluslararası işbirliğini sağlamak gibi başlıca amaçları gerçekleştirmek için kurulmuştur. Bu amaçlarla ulaşılmak istenen asıl hedef de uluslararası toplumun devamlı ve sağlam bir şekilde güvenliğini, barışını kurmak ve korumaktır¹⁰⁸.

Andlaşmanın 1. maddesine göre, BM Örgütü’nün amaçlarından biri; *“barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmektir”*¹⁰⁹. Üye devletler, Andlaşmanın 2(3). maddesine göre, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözerler¹¹⁰.

Güvenlik Konseyi’nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında birincil sorumluluğa sahip olması, Genel Kurul’un, Andlaşmanın kapsamına giren uyuşmazlıkları ya da durumları ele alma yetkisini ortadan kaldırmaz. Her iki organ da uluslararası uyuşmazlıkların veya durumların çözümünde rol alma yetkisine sahiptir¹¹¹.

Güvenlik Konseyi’nin yanı sıra, uyuşmazlıkların barışçı çözümünde yetkili organ olan Genel Kurul’un ayrıca VI. Bölüm dışındaki birtakım hükümlere dayanarak

---

¹⁰⁸ Zeki Mesud Alsan, **Müşterek Emniyet Problemi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952, s.15.

¹⁰⁹ Malanczuk, op.cit., s. 385.

¹¹⁰ Louis B. Sohn, “Prevention and Peaceful Resolution of International Conflicts, Crises, and Disputes”, Paul B Stephan and Boris M. Klimenko (ed.), **International Law and International Security: Military and Political Dimensions**, London and Newyork: M. E. Sharpe, 1991, s. 256.

¹¹¹ William L. Tung, **International Organizations under the United Nations System**, New York: Thomas Y Crowell Company, 1969, s. 186.

da kimi uyuşmazlıkları ele alması mümkündür. Genel Kurul, BM Kurucu Andlaşması'nın 11(2). maddesi uyarınca kendisine sunulan uyuşmazlık veya durumları görüşme ve gerekli görürse tavsiyede bulunma yetkisine sahiptir. Ancak, 12. madde uyarınca, Güvenlik Konseyi bir uyuşmazlıkla ilgilenirken ilke olarak Genel Kurul bu uyuşmazlık veya duruma yönelik herhangi bir tavsiyede bulunamaz. Bu ilkenin istisnası, Güvenlik Konseyi'nin bu konuda Genel Kurul'dan tavsiyede bulunmasını istemesidir. Genel Kurul bir uyuşmazlığa ya da duruma kendiliğinden de el koyabilir. Andlaşmanın 10. maddesi, yine 12. maddedeki kural dışılığa girmiyorsa, Genel Kurul'un "Andlaşmanın kapsamına giren her türlü sorun ya da işleri" görüşebileceğini ve bu konuda tavsiyede bulunabileceğini öngörmektedir. Andlaşmanın 14. maddesi de Genel Kurul'un uluslararası topluma zarar verecek veya uluslararası dostça ilişkileri tehlikeye sokacak her türlü duruma kendiliğinden el koyabileceğini ve tavsiyelerde bulunabileceğini tanımaktadır¹¹². Ancak, Güvenlik Konseyi'ne sorun havale edilince veya sorunu Güvenlik Konseyi ele alınca Genel Kurul'un soruna yönelik yetkisi sona ermektedir.

Bu açıdan uyuşmazlıkların barışçı çözümünde, BM'nin iki önemli organı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'dur. Bunun yanında Genel Sekreter de, çatışan tarafları uzlaştırmada etkili ve çoğunlukla gizlilik içinde yapılan önemli bir "arabuluculuk" rolü oynayabilmektedir¹¹³. Ancak, bu konuda Güvenlik Konseyi'nin kendisini yetkilendirmesi gerekmektedir.

BM Kurucu Andlaşması'nın VI. Bölümü kapsamındaki 33-38. maddelerdeki düzenlemeler, uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözüm yollarına değinmektedir. Andlaşmanın VI. Bölümü tamamen Örgütün en temel amacı olan uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümüne ayrılmıştır. Andlaşmanın 33. maddesi uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümünü ve bu barışçı çözümde BM'nin rolünün ne olacağını gösteren temel maddedir. Bu uyuşmazlıkların çözüm yolları bu maddenin ilk bendinde bir katalog olarak sunulmuştur. Bu maddeye göre "görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel örgüt ya da anlaşmalara başvurmak, veya kendi seçecekleri yöntemler" barışçı çözüm yollarıdır. Ancak bu çözüm yolları

¹¹² Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, IV. Kitap, Ankara: Turhan Kitabevi, 2000, ss. 68-69.

¹¹³ Malanczuk, loc.cit.

BM Örgütü kurulmadan önce de uluslararası hukukta bilinen ve uygulamada kullanılan yöntemlerdir. Görüşmeler haricinde diğer çözüm yollarının tümü üçüncü bir tarafın girişimini gerektirir. Ayrıca çoğu yöntemler, hukuki çözüm yolu olmaktan çok politik çözüm yollarıdır. BM örgütünün, uyuşmazlığın çözümü için taraflara önerdiği bu yöntemler, kabul edilebilir ya da reddedilebilir¹¹⁴.

Bu çözüm yollarından siyasi olanlar; diplomasi görüşmeleri, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırmadır. Hukuki yöntemler ise; hakemlik ve uluslararası yargıdır. Bunlara ilave olarak taraflar diledikleri diğer tüm barışçı çözüm yollarına da gidebilir. Devletler, egemenliklerini koruma kaygısıyla genellikle yargısal yöntemlere oranla siyasi yöntemleri tercih etmektedir¹¹⁵.

Aynı maddenin ikinci bendine göre, Güvenlik Konseyi de gerekli gördüğünde, aralarındaki uyuşmazlığı gidermede, tarafları birinci bentteki çözüm yollarını uygulamaya çağırabilir. Ancak, Güvenlik Konseyi'nin bu yetkisi zorunlu değil, tavsiye niteliğindedir¹¹⁶.

Uyuşmazlıkların barışçı çözüm yollarından biri olan ancak Andlaşmanın 33. maddesinde bahsedilmeyen “dostça girişim”, uyuşmazlığın taraflarını bir çözüm bulabilmeleri amacıyla bir araya getirmek için üçüncü bir tarafın dostça sağladığı yardımlardır. BM Genel Sekreteri uyuşmazlıkların çözümü için dostça girişim rolünü üstlenebilir¹¹⁷. “BM Kurucu Andlaşması'nın 34. maddesi uyarınca da, üye devletler Güvenlik Konseyi'nin bir uyuşmazlık üzerinde soruşturma yapması konusunda hemfikirdirler¹¹⁸. Andlaşmanın 34. maddesine göre, “Güvenlik Konseyi, herhangi bir uyuşmazlık veya uluslararası bir anlaşmazlığa yol açabilecek ya da uyuşmazlık doğurabilecek bir durum konusunda, bu uyuşmazlığın ya da durumun süregitmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürme eğiliminde olup olmadığını saptamak için soruşturmada bulunabilir”.

---

¹¹⁴ Lawrance Ziring et al., **The United Nations: International Organizations and World Politics**, New York: Horcourt College, 2000, s. 211.

¹¹⁵ Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, İzmir: Dokuz Eylül Yayını, 2000, s. 260.

¹¹⁶ White, op.cit., s. 82.

¹¹⁷ Ziring et al., loc.cit.

¹¹⁸ Luise Drüke, “The United Nations in Conflict Prevention”, **The Art of Conflict Prevention**, Werner Bauwens and Luc Reyhler (ed.), London-New York: Brassey's, 1994, s. 31.

Ancak devletlerin tavsiyelere uyma ve gönderilen kanıt araştırma görevlileriyle işbirliğine gitme konusunda herhangi bir yasal yükümlülükleri yoktur. Bununla beraber Genel Kurul'un tavsiyeleri çoğunlukla büyük bir politik etki oluşturur¹¹⁹.

34. maddede “uyuşmazlık” ile “durum” arasında bir ayrıma gidilmektedir. Fakat uyuşmazlık ile durum arasındaki ayrımın ölçütünün ne olduğu belirtilmemektedir. Ancak genellikle “durum” kavramının henüz bütün öğeleri ile ortaya çıkmamış her türlü görüş ayrılıklarını kavradığı düşünülmektedir. “Durum” ile “uyuşmazlık”ın bu madde çerçevesinde etkisi şudur: Güvenlik Konseyi tüm uyuşmazlıklar için soruşturma açma yetkisini kullanabilecek, ancak durumlar için yalnızca uluslararası bir anlaşmazlıkla sonuçlanması halinde ya da uyuşmazlık doğurması halinde soruşturma açma rolü oynayabilecektir¹²⁰.

Hiçbir devlet bu barışçı çözüm yollarına başvurmaksızın taraf olduğu bir uyuşmazlığı, 35. madde gereğince, Genel Kurul'a veya Güvenlik Konseyi'ne getirmek mecburiyetinde değildir. Ayrıca bir uyuşmazlık uluslararası barışı tehlikeye sokacak nitelikte değilse, Andlaşma hükümlerine göre bu uyuşmazlığı çözme mecburiyeti de yoktur. Ancak taraflar uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak isterlerse, diledikleri çözüm yoluna başvurabileceklerdir. Bu durumda Güvenlik Konseyi'nin bu uyuşmazlığa müdahale yetkisi yoktur¹²¹.

BM Kurucu Andlaşması'nın 34. maddesindeki uyuşmazlık ve durum ayrımı dikkate alındığında, BM üyesi bütün devletler tüm uyuşmazlıkları Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul önüne getirme yetkisine sahipken, yalnızca uluslararası bir uyuşmazlık doğuracak durumları bu organların dikkatine sunabilecektir¹²².

Bir uyuşmazlık BM organları önüne getirilmesi genel olarak 35(1). madde uyarınca gerçekleştirilmektedir. Buna göre, Örgütün her üyesi uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürebilecek nitelikteki herhangi bir durumu ya da uyuşmazlığı

---

¹¹⁹ Malanczuk, op.cit., s. 387.

¹²⁰ Pazarcı, op.cit., s. 70.

¹²¹ Gönlübol, “Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma”, op.cit., s. 349.

¹²² Pazarcı, loc.cit.

BM organları önüne getirebilir¹²³.

Andlaşmanın 35(2). maddesi gereği, BM üyesi olmayan devletler de, herhangi bir uyuşmazlığa taraf olması ve Andlaşmadaki barışçı çözüm yükümlülüğünü önceden kabul etmesi koşuluyla söz konusu uyuşmazlığı Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul'un önüne getirebilir¹²⁴.

Söz konusu uyuşmazlık ya da durum, hiyerarşik bir ayırım yapılmaksızın Güvenlik Konseyi'ne veya Genel Kurul'a sunulabilir. BM Genel Kurul'u ve Genel Sekreteri de barış ve güvenliği tehlikeye düşürebilecek bir uyuşmazlığa Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebilir¹²⁵. Genel Sekreter çatışmayı önlemek amacıyla önemli bir arabuluculuk rolü de üstlenebilir. Örgütün en yüksek memuru olarak Genel Sekreter'in bu rolü yerine getirirken aldığı kararlar politik niteliktedir. Genel Sekreter, bu politik kararını verirken ve 99. madde altında bir uluslararası barışı tehdit ettiğini düşündüğü bir uyuşmazlığa Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekme yetkisini yerine getirirken en üstün nitelikte karar vermeli, anlayışlı ve dürüst olmalıdır. Ayrıca bu rolleri yerine getirirken tedbirli olmalıdır. Genel Sekreter, bulunduğu koşullara bağlı olarak bir meseleyi Güvenlik Konseyi'nin dikkatine getirip getirmeme kararını verme inisiyatifine sahiptir¹²⁶.

Güvenlik Konseyi kendisine bırakılan herhangi bir uyuşmazlık veya durum hakkında yalnız bu uyuşmazlık veya durumun ne derece ciddi olduğunu belirlemek üzere değil, aynı zamanda 33., 36. ve 37. maddeler gereğince tavsiyelerine bir dayanak oluşturmak için de geniş soruşturmada bulunabilir. Güvenlik Konseyi, Andlaşmanın 34. ve kendisine yardımcı organ kurma yetkisi veren 29. maddesine dayanarak "soruşturma komisyonları" kurabilir¹²⁷. Aynı zamanda, uyuşmazlık daha da arttığında Genel Kurul da bir alt komite kurarak kendi yetkisi içerisinde olan uyuşmazlığa yönelik konuları araştırabilir. Andlaşmanın 34. maddesi Güvenlik Konseyi'ne bu soruşturma yetkisini açıkça tanıırken, Genel Kurul'a da böyle bir girişimde bulunmasını

---

¹²³ Tung, op.cit., s. 167.

¹²⁴ Sur, op.cit., s. 261.

¹²⁵ Tung, op.cit., ss. 186-187.

¹²⁶ Drüke, op.cit., s. 32.

¹²⁷ Gönübol, op.cit., s. 350.

yasaklamamaktadır¹²⁸.

36(1). madde Güvenlik Konseyi'ne 'uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atabilecek bir uyuşmazlığın veya benzeri bir durumun herhangi bir aşamasında, bu sorunun çözümüne yönelik gerekli işlemler ve yöntemler tavsiye etme yetkisi sağlar¹²⁹. Andlaşmanın VI. Bölümünde bir uyuşmazlığın tarafların kendi seçecekleri yollardan çözülmesi esasına titizlikle uyulmuştur. 36(2). madde uyarınca Güvenlik Konseyi uyuşmazlığın çözümü için tarafların önceden kabul ettiği tüm yöntemleri göz önünde bulunduracaktır. Aynı maddenin 3. bendine göre de Güvenlik Konseyi, uyuşmazlığın çözümüne yönelik tavsiyelerde bulunurken "hukuksal nitelikteki uyuşmazlıkların taraflarca Uluslararası Adalet Divanı Statüsü hükümlerine göre Divana sunulması gerektiğini de göz önünde tutacaktır". Bunun yanında Güvenlik Konseyi'nin uyuşmazlıkların çözümünde girişebileceği diğer bir adım, 37(1). maddesi gereği, taraflar uyuşmazlıklarını kendi seçecekleri yollardan ya da Güvenlik Konseyi'nin tavsiye ettiği usule göre çözemedikleri takdirde, Güvenlik Konseyi'ne sunacaklardır. Ancak Güvenlik Konseyi bu halde de sadece çözüm yolları tavsiye edebilir ancak belli bir çözüm şeklinin kabulüne tarafları mecbur edemez. Andlaşmada uyuşmazlıkların çözülmesinde son bir çözüm yolu gösterilmemiştir. Bununla beraber, uygulamada devletlerin uyuşmazlıklarına yönelik Güvenlik Konseyi'nin yaptığı tavsiyelerin önemli bir ağırlığı bulunmakta ve devletler buna aykırı hareket etmekten kaçınmaktadır¹³⁰.

Güvenlik Konseyi, 38. maddenin kendisine verdiği yetkiye dayanarak, uyuşmazlığın bütün taraflarının da isteğiyle, hakemlik rolü oynayabilir. Uyuşmazlıkların barışçı çözümünü sağlamak üzere BM organları tarafından en çok başvurulan yöntemler; dostça girişim, arabuluculuk, soruşturma komisyonları ve yargısal çözüm yollarıdır¹³¹.

Genel Kurul ele aldığı bir uluslararası uyuşmazlığı Güvenlik Konseyi'ne havale edebileceği gibi, Güvenlik Konseyi de incelemekte olduğu bir uyuşmazlığı Genel Kurul'a gönderebilir. Ayrıca Güvenlik Konseyi bir uyuşmazlığın 33. maddede belirtilen

---

¹²⁸ Tung, op.cit., s. 187.

¹²⁹ McCoubrey and White, op.cit., s. 36.

¹³⁰ Gönlübol, op.cit., s. 350.

¹³¹ Tung, op.cit., s.188.

nitelikte olup olmadığını tespit için bu uyuşmazlığa müdahale edebilir. Dışarıdan bir şikayet yapılmasını beklemeden, bu konuda kendiliğinden harekete geçebilir. Ayrıca Güvenlik Konseyi'nin bir uyuşmazlıkta tavsiyede bulunmadan önce bu uyuşmazlığın uzamasının “uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek nitelikte” olup olmadığını tespit etmesi gerekmektedir¹³².

Uygulamada, Güvenlik Konseyi, VI. Bölüm maddelerinde barışı tehdit eder nitelikte olan ve olmayan uyuşmazlıklar arasında yapılan ayrıma uymamış, uysa da ilgili hükümleri kendi yetkileri bakımından çok geniş bir şekilde yorumlamış ve bu hükümler anlamını kaybetmiştir¹³³. BM Kurucu Andlaşması'nın VI. Bölümüne, VII. Bölümden farklı olarak, uluslararası barışın henüz bozulmadığı ancak uyuşmazlığın uzaması uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürebilecek durumlarda başvurulur. Esas olarak barışçı çözüm konusunda başlıca sorumluluk BM organlarından çok devletlere aittir¹³⁴.

b. Uyuşmazlıkların Hukuki Yollarla Çözümü

(1). UAD'nın Rolü

UAD, BM Örgütünün altı ana organından birisi olup bütçesi BM'nin düzenli bütçesine bağlıdır ve Divanın 15 üyesi, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul tarafından seçilmektedir. Bununla beraber hukuki görevlerini BM'nin diğer organlarından bağımsız olarak yerine getirir ve uyuşmazlıkların çözümünde aldığı kararlar, uluslararası politikalara değil, uluslararası hukuka dayanmaktadır¹³⁵.

BM ve UAD arasındaki organik bağ, BM Kurucu Andlaşması'nın 93. maddesinde “*BM'nin tüm üyeleri otomatik olarak UAD Statüsü'ne taraftarlar*” ifadesiyle gösterilmiştir. BM üyesi olmayan devletler, koşulları her defasında Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından belirlenerek UAD Statüsü'ne taraf olabilirler. Dolayısıyla, UAD Statüsü'nün 35. maddesine göre de, Divan sadece Statüye taraf devletlere açıktır. Aynı zamanda Güvenlik Konseyi tarafından belirlenecek

---

¹³² Gönübol. op.cit., s. 351.

¹³³ Ibid., s. 372.

¹³⁴ Sur, op.cit., s. 196.

¹³⁵ Ziring et al., op.cit., ss. 220-221.

koşullar altında Divan BM üyesi olmayan diğer devletlere de açıktır¹³⁶. Üçüncü devletler, Statüyü kabul etmeleri, BM Kurucu Andlaşması'nın 94. maddesi uyarınca Divanın kararlarına uyacaklarını üstlenmeleri ve Divana yıllık aidatlarını ödemeleri koşuluyla Divan Statüsüne taraf olabilir¹³⁷.

UAD önünde davalara taraf olma hakkına sahip bulunan devletler bakımından Divanın belli bir davaya ilişkin olarak yetkisi otomatik değildir. Davalara taraf olma yetkisine sahip devletler arasında çıkan belli bir uyuşmazlığın UAD önüne getirilebilmesi için uyuşmazlık tarafı devletlerin bu yönde rızasının olması gerekir¹³⁸.

Klasik bir yöntem olarak, uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra, devletler uyuşmazlıklarını bir tahkimname aracılığıyla Divan'a getirebilirler. Divana uyuşmazlıkları sunmada tarafların rızalarını almanın diğer bir yöntemi, tarafların, aralarında gelecekte çıkacak uyuşmazlıkları uluslararası andlaşmalarla Divan'a götüreceklerini kabul etmeleridir. Üçüncü bir yöntem, Statünün 36(2). maddesi uyarınca, devletlerin tek taraflı bir bildiriyle Divanı yetkilendirmeleridir. Söz konusu maddeye göre Statüye taraf olan bir devlet, herhangi bir anda, aynı yükümlülüğü kabul eden bir başka devlete karşı, konusu hepsine ilişkin olarak Divan'ın yargı yetkisini fiilen ve özel andlaşma olmaksızın zorunlu olarak bildirebilir¹³⁹.

UAD "*forum prorogatum*" yoluyla da davalara bakmaya yetkilendirilebilir. Bu yol bir devletin Divan'a tek taraflı dilekçeyle bir uyuşmazlığı getirmesi durumunda karşı devletin Divan'ın yetkisini tanımamış bulunmasına rağmen bu davaya taraf olarak katılmak suretiyle Divan'ı dolaylı bir biçimde yetkili kılmasıdır. Böylece bir devlet aralarında uyuşmazlık bulunan bir başka devlete karşı, bu devletin Divanın yargı yetkisini kabul edip etmeyeceğini bilmeden, tek taraflı olarak Divana başvurmak suretiyle karşı tarafı Divan önüne çekmeyi denemektedir. UAD çeşitli kararları ile "*forum prorogatum*" yolunun, Divan'ın taraflarının rızası üzerine yetkili olacağı ilkesine aykırı düşmediğini bildirmektedir. UAD içtihadına göre devletlerin

---

¹³⁶ Max Sørensen, "The International Court of Justice", **The United Nations: International Organizations and Administrations**, Maurice Waters (ed.), New York: The Macmillan, 1967, ss. 125-126.

¹³⁷ Pazarıcı, op.cit., s. 51.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Sørensen, op.cit., ss. 126-127.

uyuşmazlıklarında “*forum prorogatum*” yoluyla Divan’ı yetkili kılması şu durumlarda olanaklıdır: i) Divan’a verilen cevapta yetkisinin kabul edildiğinin bildirilmesi; ii) Divan’ın özüne giren sorunların Divan önünde cevaplanması ve öze ilişkin bir karar alınmasına karşı çıkılmaması; iii) Divan’ın yetkisizliğinin ileri sürülmemesi ya da dava sırasında bu yetkisizlik savından vazgeçilmesi. UAD Statüsü “*forum prorogatum*” yoluyla ilgili olarak herhangi bir hüküm içermemektedir. Buna karşılık, bu deyim kullanmada, Divan’ın İç Tüzüğü’nün 38(5). maddesinde karşı devletçe henüz verilmeyen bir rıza söz konusu olan durumlarda bir devlet tek taraflı bir dilekçeyle uyuşmazlığı Divan’a götürmüşse bu dilekçenin karşı tarafa bildirileceğini ve karşı tarafça Divan’ın yetkisinin tanınması ile davanın Divan’ın baktığı davalar arasında kaydedileceğini öngörmektedir¹⁴⁰.

UAD uyuşmazlıkların çözümünde çok az kullanılmaktadır. Bunun en önemli sebebi Divan’ın yetkilerinin sınırlandırılmasıdır. Kişiler ya da örgütler değil, yalnızca devletler UAD’nin önünde bir uyuşmazlığa taraf olabilir. Divan’ın kullanılmasında ikinci ve daha sert bir sınırlandırma, Divan’ın yalnızca tüm tarafların tanınması üzerine uyuşmazlıklara bakabilme yetkisinin olmasıdır¹⁴¹.

(2). UAD’nın Kararlarının Niteliği

UAD, devletlerarası davalarda bağlayıcı karar verme yetkisi ve BM organlarının ve kimi uluslararası örgütlerin başvurusu üzerine danışma görüşü verme yetkisi olmak üzere iki tür yetki ile donatılmıştır¹⁴². Statününün 34. maddesine göre, “yalnız devletlerin divan önünde duruşma yeteneği vardır”. Divan’ın yargı yetkisi tarafların rızasına bağlıdır. Divan’ın verdiği kararlar uyuşmazlıkla taraf olan devletler için bağlayıcıdır¹⁴³. UAD önünde devletlerden başka birimlerin dava tarafı olamaması nedeniyle BM Örgütüne ve kimi uluslararası örgütlere tavsiye nitelikli danışma görüşü isteme yetkisi tanımıştır¹⁴⁴.

---

¹⁴⁰ Pazarcı, op.cit., ss. 52-53.

¹⁴¹ Ziring et al., op.cit., ss. 222-223.

¹⁴² Pazarcı, op.cit., s. 50.

¹⁴³ Gönübol, “Uluslararası Politika”, op.cit., s. 546.

¹⁴⁴ Pazarcı, op.cit., s. 54.

BM Kurucu Andlaşması'nın 96(1). maddesi, tavsiye nitelikli danışma görüşü isteme yetkisini doğrudan Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'ne tanıdıktan sonra, 96(2). maddesi de Genel Kurul tarafından BM Örgütünün öteki organları ile BM uzmanlık kurumları diye anılan kimi uluslararası örgütlere bu yetkinin tanınabileceğini bildirmektedir. Son yıllarda ayrıca bu yetkinin BM Genel Sekreteri'ne tanınması konusu da Genel Kurul'da ele alınmaktadır. UAD Statüsünün 95(1). maddesi danışma görüşlerinin her türlü hukuksal sorunlara ilişkin olarak istenebileceğini öngörmektedir. Divan uygulamada istenilen danışma görüşleri arasında bir ayrıma gitmekte ve halen devletlerarası uyuşmazlık oluşturan konuların temel noktalarıyla doğrudan ilgili bulunan sorunlara ve fiili verilere ilişkin sorunlara yönelik danışma görüşü istemlerinin reddedilmesi görüşündedir¹⁴⁵.

3. Uyuşmazlıkların Zorlama Yöntemleriyle Çözümü

a. Ortak Güvenlik ve Zorlama Önlemleri

BM sisteminde uyuşmazlıkların 33. madde altında barışçı yollardan çözülmesi asıl olmasına rağmen, “kuvvet kullanma” güvenlik sistemi içerisinde istisnayı teşkil etmektedir. Andlaşmanın VII. Bölümü dahilinde kalan 39 ile 51. maddeler uluslararası güvenlik alanındaki önlemleri sistemleştirmektedir. Söz konusu bölüm “*Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Yapılacak Hareket*” başlığını taşımaktadır¹⁴⁶. BM çerçevesinde, uygulanan uluslararası hukuka göre; 51. madde gereğince ortak meşru müdafaa hakkının kullanılması, Andlaşmanın VII. Bölümünde düzenlenen Güvenlik Konseyi kararıyla, zorlama önlemi olarak kuvvet kullanılması, 53. madde uyarınca bölgesel antlaşmalara ya da bir bölgesel örgüt çerçevesinde zorlama önlemi olarak, Genel Kurul ya da Güvenlik Konseyi'nin kararı ve ilgili devletin rızasıyla barış gücü yerleştirilmesi ve 106. madde uyarınca Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesinin ortak eylemi çerçevesinde birlikte kuvvet kullanılması mümkündür¹⁴⁷.

---

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Kürşat Erdil, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Düzeninde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Sınır Ötesi Operasyonlarda Kullanılması”, *Ankara Barosu Dergisi*, s. 59, Nisan 2001, s. 84.

¹⁴⁷ Keskin, op.cit, ss. 134-135.

Uluslararası barış ve güvenlik tehdit altında olduğunda, bozulduğunda veya saldırı gerçekleştiğinde BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümüne başvurulması söz konusudur¹⁴⁸. Andlaşmanın VII. Bölümünde öngörülen tedbirlerin alınması yetkisi, Andlaşmanın 24. maddesi gereğince barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ olan Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin bu yetkisini kullanırken BM'nin amaç ve ilkelerine uygun biçimde hareket etmesi gerekmektedir. Ancak bunu denetleyen bir makam bulunmamaktadır¹⁴⁹.

Uyuşmazlıkların çözüm yollarını gösteren VI. Bölüm ve VII. Bölüm arasındaki fark buradadır. Andlaşmanın VI. Bölümü Genel Kurul'a ve Güvenlik Konseyi'ne potansiyel uyuşmazlıklarla ilgilenme yetkisi verirken, VII. Bölüm barışın fiili ihlaliyle ilgilenme yetkisini yalnızca Güvenlik Konseyi'ne vermiştir¹⁵⁰.

Milletler Cemiyetindeki olumsuz tecrübeler sonucu, BM Kurucu Andlaşması'nın taslağını hazırlayanlar dünya barışını sağlamak için daha ileri bir ortak güvenlik sistemi oluşturmayı amaçlamışlardır. Bu güvenlik sisteminin temelleri BM Kurucu Andlaşması'nın 2(4). maddesinde, herhangi bir güç kullanımının veya güç kullanımı tehdidinin yasaklanmasına ve Andlaşmanın VII. bölümünde saldırıya karşı ekonomik, siyasi ve askeri yaptırımlara dayanmaktadır¹⁵¹.

Andlaşmanın 2(4). maddesi uluslararası hukukun buyruk kuralı ve andlaşmanın temel koşuludur. Bu koşul üye devletlerin uluslararası ilişkilerinde kuvvet veya tehdit kullanımını yasaklamıştır. Andlaşmanın VII. Bölümü ise 2(4). maddenin ihlali, yani barışın fiili ihlali, ile Güvenlik Konseyi'nin ilgilenmesine yetki verir. Andlaşmanın 2(4). maddesi altındaki "kuvvet tehdidi veya kullanılması" ve andlaşmanın 39. maddesi altında "barışın tehdit edilmesi", "barışın bozulması" ve "saldırı eylemi" ifadeleri arasında direkt bir ilişki vardır. Andlaşmanın 39. maddesi barışın tehdit edilmesi veya saldırı durumunda alınacak önlemler konusunda yetkiyi Güvenlik Konseyi'ne vermektedir¹⁵². 39. maddenin asıl amacı uluslararası barış ve güvenliğin korunması

---

¹⁴⁸ Sur, loc.cit.

¹⁴⁹ Gönübol, op.cit., s. 549.

¹⁵⁰ Stephen Hill ve Shahin P. Malik, *Peacekeeping and the United Nations*, Vermont: Dartmouth, 1996, s. 8.

¹⁵¹ Malanczuk, loc.cit.

¹⁵² White, op.cit., ss. 33-34.

olup, uluslararası hukuka uyulmasının elde edilmesi bu asıl amacın gerçekleştirilmesi çerçevesinde dolaylı olarak sağlanmaktadır. Uluslararası hukuka aykırı bir fiil her zaman uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokan bir nitelik taşımayacağı için BM Kurucu Andlaşması'nın 39. maddesi çerçevesinde örgütün karar alıp önlemler öngörmesi yalnızca uluslararası barış ve güvenliği bozan uluslararası hukuka aykırı fiillerle sınırlı kalmaktadır¹⁵³. Andlaşmanın 39. maddesine göre barışın tehdidi, bozulması ve saldırma eylemi durumunda Güvenlik Konseyi'nin yapacağı ilk hareket, böyle bir durumun mevcut olduğunu tespit etmektir¹⁵⁴.

Ancak, BM Kurucu Andlaşması'nın 39. maddesinde bahsi geçen "barışın tehdidi", "bozulması" ve "saldırma eylemi" terimleri tanımlanmamaktadır. Söz konusu maddeye göre, "Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırır"¹⁵⁵. Güvenlik Konseyi tespitini yaptıktan sonra uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi için alınacak tedbirler hakkında tavsiyelerde bulunur veya karar alır. Güvenlik Konseyi'nin tavsiye edeceği tedbirler Andlaşmanın VI. Bölümüne giren barışçı çözüm yolları olabileceği gibi VII. Bölümde gösterilen zorlama tedbirleri de olabilir¹⁵⁶.

Andlaşmanın 39. maddesine giren durumlarda Güvenlik Konseyi'nin başvurabileceği zorlama yollarının 41. ve 42. maddelerde belirtilen önlemler olacağını öngörülmesi nedeniyle, BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde başvurulabilecek yollar iki değişik nitelikte olabilmektedir. Bunlar 41. maddeye uygun olarak kuvvete başvurulmasını gerektirmeyen zorlama yolları ve 42. maddeye uygun olarak kuvvet kullanılmasını da içeren ve silahlı kuvvetler aracılığıyla gerçekleştirilen zorlama yollarıdır. 41. maddede öngörülen zorlama yolları özellikle ekonomik ilişkilerin, ulaştırma ve iletişimin ve gerektiğinde diplomatik ve siyasal ilişkilerin kesilmesini kapsamaktadır. 42. maddede öngörülen ve gerektiğinde kuvvet kullanılmasını içeren

---

¹⁵³ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, III. Kitap, Ankara: Turhan Kitabevi, 1997, s. 213.

¹⁵⁴ Gönlübol, "Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, op.cit., s. 359.

¹⁵⁵ Malanczuk, op.cit., s. 388.

¹⁵⁶ Gönlübol, loc.cit.

zorlama yollarına gelince, anılan maddeye göre bunlar “hava, deniz ve kara kuvvetleri aracılığıyla her türlü önlemi” kapsamaktadır. 42. maddede bu önlemler arasında kuvvet gösterme, abluka ve “BM üyelerinin hava deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak öteki hareketleri” açıkça saymaktadır¹⁵⁷.

Ayrıca, 40. madde uyarınca Güvenlik Konseyi, uyuşmazlığın ağırlaşmasını önlemek amacıyla ilgili tarafları gerekli veya istenir gördüğü geçici önlemlere uymaya çağırabilir¹⁵⁸. BM Kurucu Andlaşması'nın 40. maddesine göre, “*Güvenlik Konseyi durumun ağırlaşmasını önlemek üzere, 39. madde uyarınca tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce, ilgili tarafları gerekli ya da uygun gördüğü geçici önlemlere uymaya çağırabilir. Bu geçici önlemler tarafların haklarını, iddialarını ya da konumlarını hiçbir biçimde zedelemesiz. Bu geçici önlemlerin yerine getirilmemesi halinde Güvenlik Konseyi bu durumu dikkate alacaktır.*” Bu maddedeki “çağırabilir” ifadesi bu maddeyi yorumlamada problem çıkarmaktadır. BM Kararlarında çoğunlukla bu ifade tavsiye anlamı çağrıştıracak biçimde kullanılmıştır. Ancak, üye devletler bu ifadeyi uyulması zorunlu bir emir olarak yorumlamakta hemfikir gözükmemektedirler. 40. madde 25. maddeyle bağlantılı okunması üye devletlerin bu yorumunu güçlendirmektedir. Örneğin Güvenlik Konseyi 15 Temmuz 1948 tarihinde Arap-İsrail çatışmasını durdurmaya yönelik bir karar çıkarmış ve bu karardan açıkça uyulması zorunlu hukuki bir yükümlülük anlaşılmıştır¹⁵⁹.

BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamada birincil sorumluluğa sahiptir. Bu anlamda, BM Kurucu Andlaşması'nın 25. maddesi uyarınca BM üyeleri Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğindedirler¹⁶⁰.

Gönlübol'a göre, özel andlaşmaların yapılmasının ortaya bir çok güçlükler çıkarabileceği daha önceden tahmin edildiği için, Andlaşmanın 106. maddesine, bu andlaşmaların yürürlüğe girmesine kadar, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinin “BM adına uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli her türlü hareketin birlikte

---

¹⁵⁷ Pazarcı, op.cit., ss. 213-214.

¹⁵⁸ Drüke, op.cit., s. 29.

¹⁵⁹ Malanczuk, loc.cit.

¹⁶⁰ Mark Imber, “International Organizations”, John Baylis and N. J. Rengger (ed.), **Dilemmas of world politics: International Issues in a Changing World**, Oxford: Clarendon Press, 1991. s.185.

yapılması” konusunda danışacaklarını öngören bir hüküm konulmuştur. Bu maddede önemli olan bu daimi üyelerin anlaşıp anlaşamayacaklarıdır¹⁶¹.

b. Uyuşmazlığın Çözümünde Yaptırım Olarak Üyelikten Çıkarma

BM Kurucu Andlaşması'nın 5. ve 19. maddeleri Örgütte üyelik haklarının kullanılmasını durdurma konusunu düzenlemekte ve 6. maddesi de belirli koşullarda üye devletlerin Örgütten çıkarılmasını hükümselleştirmektedir. 5. maddeye göre, Güvenlik Konseyi'nin aleyhinde önleyici ya da zorlayıcı önlemler aldığı üye devletlerin üyelik haklarının kaldırılmasını Genel Kurul'a tavsiye edebilmektedir. Genel Kurul bu görüşü benimserse üçte iki oy çokluğuyla üyelik hakkını durdurabilir. Burada sözü edilen önleyici ya da zorlayıcı önlemler Andlaşmanın 41. ve 42. maddelerindeki zorlama yolları olup, Andlaşmanın 39. maddesi uyarınca barışın tehdidi, bozulması ya da bir saldırı eyleminin gerçekleşmesi durumunda anılan yollara başvurulabilmektedir. BM Kurucu Andlaşması'nın 6. maddesi de, andlaşma ilkelerini sürekli olarak ihlal eden üye devletlerin örgütten çıkarılmasını öngörmektedir. Üyeliğine son verilen devletin BM Kurucu Andlaşması ile üye olmayan devletler bakımından öngörülen önlemlerin ve hakların muhatabı olması olanaklıdır¹⁶².

c. BM Adına ya da İzniyle Üye Devletlerin Kuvvet Kullanması

BM Kurucu Andlaşması'nın 43. maddesi gereği Örgütün bütün üyeleri uluslararası barışın ve güvenliğin korunması için, Güvenlik Konseyi'nin daveti üzerine tek tek ya da gruplar halinde Güvenlik Konseyi ile andlaşmalar yaparak onun emrine silahlı kuvvetler vermeyi yüklenmektedir¹⁶³.

Bunun için Güvenlik Konseyi ile müzakerelere girişecekler ve Güvenlik Konseyi emrine verecekleri kuvvetlerin miktar ve niteliklerini, hazırlık derecesini ve genel mevkilerini ve sağlanacak kolaylık ve yardımın niteliğini belirten özel bir andlaşma ya da andlaşmalar yapacaklardır. Bu andlaşmalar, taraf devletlerin her birinin

---

¹⁶¹ Gönübol, op.cit., s. 364.

¹⁶² Pazarcı, op.cit, ss.197-198.

¹⁶³ Mehmet Gönübol, A Haluk Ülman, “Birleşmiş Milletler Kuvveti, Süveyş ve Kongo olayları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Vol. XVI, No. 1, Mart 1961, s. 141.

anayasa usullerine göre onaylanacaktır¹⁶⁴. Fakat, İkinci Dünya Savaşı'nda Doğu ve Batı arasında sağlanan birliğin çok geçmeden sert bir ideolojik çekişmeye dönüşmesi nedeniyle, 43. madde ile öngörülen andlaşmalar yapılamamıştır¹⁶⁵.

BM Kurucu Andlaşması'nın 45. maddesine göre de, bu görevi yerine getirebilmek için üye devletler acil hava kuvvetleri bulundurmaya kabul etmekte ve 47. maddesiyle de Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin Kurmay Başkanlarından oluşan bir Kurmay Komitesi'ne bu kuvvetlerin hareketlerinin planlanması için Güvenlik Konseyi'ne yardım etme görevi verilmektedir. Ancak Güvenlik Konseyi'nin 1946'da Kurmay Komitesi'ni kurmasına rağmen, bu Komite içinde kimi konularda uyuşmazlık çıkması üzerine, Komite Nisan 1947'de bir rapor vermekle yetinmiş ve bu çabalara 1948 yılında son verilmiştir. Bir BM Kuvveti oluşturulması çabalarının sonuç vermemesi üzerine uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden ya da bozan her durumda ad hoc çözümler aranması yoluna girilmiştir. Bu ad hoc çözüm yaklaşımı çerçevesinde, kuvvet kullanmayı gerektiren ilk durum Kore ile olmuştur¹⁶⁶.

Kuzey Kore tarafından gerçekleşen saldırı üzerine Güvenlik Konseyi 27 Haziran 1950 tarihli kararıyla üye devletleri Güney Kore'nin yardımına gelip işgale son verdirmek için gerekli her türlü eyleme davet etmiştir. Güvenlik Konseyi'nin 7 Temmuz 1950 tarihli kararıyla da devletler bu amaçla kuvvetlerini ABD otoritesi altında hareket edecek bir birleşik komutanlığın emrine vermeye davet edilmişlerdir. Bunun üzerine 16 devletin silahlı kuvvetleri, ABD komutası ve BM bayrağı altında hareket etmişlerdir. Bu kuvvetler gönüllü olarak temin edilmiştir. Diğer olay ise Körfez Savaşı'dır. Irak 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal ve ilhak ettiğinde Güvenlik Konseyi kademeli olarak bir dizi kararlar almıştır. Hemen hemen tüm önlem türlerinin sırayla kararlaştırılması dolayısıyla bir örnek olay teşkil eden Körfez krizinde, bir çok karar arasında 661 sayılı kararla "ekonomik" önlemler (BM Kurucu Andlaşması'nın 41. maddesi uyarınca), 670 sayılı kararla gerektiğinde zor kullanmayı da içeren deniz ve hava ablukası (BM Kurucu Andlaşması'nın 42. maddesi uyarınca) uygulanmıştır. Nihayet çeşitli barışçı çözüm denemelerinden sonra 678 sayılı kararla üye devletlere 15

---

¹⁶⁴ Gönübol, "Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma", op.cit., ss. 362-363.

¹⁶⁵ McCoubrey ve White, op.cit., s. 236.

¹⁶⁶ Pazarıcı, op.cit., ss. 215-216.

Ocak 1991 tarihinden başlamak üzere barış ve güvenliğin tekrar tesisi için “gerekli bütün yollara başvurma” izni verilmiştir¹⁶⁷. Güvenlik Konseyi’nin 678 sayılı karar ile üçüncü devletlere bölgede barışın ve güvenliğin korunması için “gerekli bütün yollara” başvurma izninin verilmesi üzerine “Koalisyon Kuvvetleri” Kuveyt ile birlikte ortak meşru müdafaa hakkını kullanmak suretiyle Irak’a karşı silahlı kuvvete başvurmuşlardır¹⁶⁸. Körfez Krizi’nde Irak’a karşı, BM adına değil fakat BM’nin izniyle silahlı kuvvet kullanılması söz konusu olmuştur¹⁶⁹.

4. Meşru Müdafaa Hakkı

Meşru müdafaa hakkı BM Kurucu Andlaşması’nın 51. maddesinde açıkça tanınmaktadır ve bu yapılageliş kuralıyla, dışarıdan illegal silahlı bir saldırı gerçekleştiğinde, her devlete *gerekli ve orantılı bir güçle* saldırıya karşı kuvvet kullanma hakkı tanınmaktadır¹⁷⁰. BM Kurucu Andlaşması’nın 2(4). maddesinin yanında 51. madde uluslararası hukukta güç kullanımı içeren en önemli düzenlemelerden biridir. Bu maddeye göre, “BM Kurucu Andlaşması’nın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkını zedelemeyiz. Üye devletlerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldığı önlemler en kısa zamanda Güvenlik Konseyi’ne bildirilir”¹⁷¹.

BM Kurucu Andlaşması’nın 51. maddesinde meşru müdafaa hakkına başvurulabilmesi için silahlı bir saldırıya hedef olunması ana koşuldur. Meşru müdafaa hakkına başvurabilmek için silahlı saldırının fiilen gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda öğreti görüş birliğinde değildir. Meşru müdafaa hakkı veren silahlı saldırının niteliği konusunda, uluslararası hukukta kabul edilen saldırının tanımının belirlenmesi zorunlu olmaktadır. BM Genel Kurulu 14.12.1974 tarihinde 3314 (XXXIX) sayılı kararı ile kabul ettiği Saldırının Tanımı Kararı’nın 1. maddesinde saldırı eylemini genel olarak

¹⁶⁷ Sur, op.cit., ss. 199-200.

¹⁶⁸ Pazarıcı, IV. Kitap, op.cit., s. 121.

¹⁶⁹ Pazarıcı, III. Kitap, op.cit., s. 217.

¹⁷⁰ Oscar Schachter, “The Scope of Legitimate Self-Defence”, **International Law and International Security: Military and Political Dimensions: A US-Soviet Dialogue**, Paul B. Stephan III and Paul B. Klimentko (ed.), London: M. E. Sharpe, 1991, s. 21.

¹⁷¹ White, op.cit., s. 52.

“bir başka devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı ya da BM Kurucu Andlaşması’na aykırı herhangi bir biçimde silahlı kuvvet kullanma olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu kararın 2. maddesi bu nitelikli bir eylemin saldırı olarak kabul edilebilmesi için iki ek koşul öngörmektedir. İlk koşul, iki devletin birbirlerine karşı kuvvet kullanma eylemleri söz konusu olursa, Güvenlik Konseyi aksini kararlaştırmadıkça, ilk eylemin sahibi saldırı eyleminde bulunmuş ve ikincisinin sahibi de meşru müdafaa hakkını kullanmış kabul edilecektir. İkinci koşul ise, taktiri Güvenlik Konseyi’ne ait olmakla birlikte, bir eylemin saldırı olarak kabul edilebilmesi için, bunun yeterli yoğunlukta olması gerekmektedir¹⁷².

Meşru müdafaa hakkı kullanılırken Güvenlik Konseyi’nden önceden izin alma söz konusu değildir. Bu hak, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar kullanılabilir. Meşru müdafaa hakkını kullanan devlet, alacağı önlemleri de derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirmekle yükümlüdür¹⁷³.

5. İç Savaşlarda BM Örgütü’nün Rolü

Uluslararası olmayan çatışma olarak da tanımlanan bir iç çatışma, tek bir devlet içinde sınıfsal, ırksal, dinsel veya diğer sosyal gruplar arasında siyasi iktidarı ele geçirmek için yapılan silahlı mücadeledir.¹⁷⁴

a. İç Savaşlarda Karışma ve Güç Kullanımı

İç çatışmaları önlemede temel uluslararası hukuk ilkesi, BM Kurucu Andlaşması’nın 2(4). maddesinde öngörülen dış devletlerin iç çatışmalara silahlı müdahalesinin yasaklanmasıdır. Bu ilke aynı zamanda geleneksel uluslararası hukukta bir jus cogens kuralıdır. Bu geleneksel uluslararası hukuk kuralı aynı zamanda bir “devletin içişlerine karışmama” ilkesini de içerir. İçişlerine karışmama ilkesi Genel Kurul tarafından, 1970 Dostça İlişkiler Bildirisi’nde “hiçbir devlet ya da devletler

---

¹⁷² Pazarcı, op.cit., ss.117-118.

¹⁷³ **Silahlı Kuvvetler İçin Savaş Hukuku Bilgisi**, Ankara: Gnkur. Basımevi, 1987, s. 28.

¹⁷⁴ S. A. Yegorov, “Internal Conflict”, **International Law and International Security: Military and Political Dimensions: A US-Soviet Dialogue**, Paul B. Stephan III and Paul B. Klimenko (ed.), London: M. E. Sharpe, 1991, s. 43.

grubunun, doğrudan ya da dolaylı olarak, her ne olursa olsun hiçbir sebeple, bir başka devletin iç ya da dış meselelerine karışma hakkı yoktur” şeklinde açık bir şekilde belirtilmiştir. Böylece hiçbir devlet, bir devletin hükümetine karşı isyancıları ve muhalefet gruplarını destekleyemez¹⁷⁵. İçişlerine karışmama ve bir devlete karşı güç kullanmama ilkeleri jus cogens kuralı niteliğinde olup bu ilkeler, 1793 Fransa Anayasası'nın 119. maddesinde “Fransa ne diğer devletlerin iç işlerine karışacaktır, ne de diğer devletlerin kendi içişlerine karışmasına izin verecektir” ifadesi ile yer almış ve bu ilkeler büyük güçler tarafından da geleneksel uluslararası hukuk kuralı olarak kabul edilmiştir. İç işlerine karışmama ilkesine Milletler Cemiyeti içinde de yer verilmiştir. Geleneksel uluslararası hukuk kuralı olarak içişlerine karışmama ilkesi genel olarak tanınmaktadır. Bununla ilgili olarak, 1986 *Nikaragua-ABD davası*'nda UAD şu karara varmıştır:

*İç işlerine karışmama ilkesi, her devletin dış müdahale olmaksızın kendi işlerini yürütme hakkını gerektirir... ve Divan bu ilkeyi geleneksel uluslararası hukukun bir parçası olarak görmektedir*¹⁷⁶.

Fakat, BM Kurucu Andlaşması'nın, bir devletin içişlerine karışmasını yasaklayan 2(7). maddesine rağmen “*insan hakları*” adına yapılacak bir dış müdahalenin meşruluğu da ileri sürülebilir. Sorun egemen devletin hangi eylemlerinin iç işleri alanına girdiğidir. Ancak bu soruna açıklık getirildikten sonra iç işlerine karışmama yasağı kazanabilir. Herhangi bir konu “uluslararası bir nitelik” kazandığı oranda devletin egemenlik yetkisi dışına çıkar ve dolayısıyla iç işlerine karışmama yasağı ortadan kalkar. İnsan hakları konusu, BM Kurucu Andlaşması ve bunu izleyen insan hakları sözleşmeleriyle uluslararası bir nitelik kazanmıştır ve ulusal devletlerin mutlak egemenlik alanından çıkarılmıştır¹⁷⁷.

BM Genel Kurulu 1965 tarihli 2131 sayılı kararında, hiçbir devletin bir başka devletteki iç çatışmaya karışmayacağını, mali destek vermeyeceğini ve bunları

---

¹⁷⁵ Schachter, op.cit., ss. 37-38.

¹⁷⁶ Jianming Shen, “The Non-Intervention Principle And Humanitarian Interventions Under International Law”, **International Legal Theory**, Vol. 7, No. 1, Spring 2001.

¹⁷⁷ İhsan D Dağı, “Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları”, **Devlet Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Atilla Eralp (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, ss. 225-226.

kışkırtmayacağını veya rejimi yıkmaya yönelik bunlara yardımda bulunmayacağını belirtmektedir. Günümüz iç çatışmaları self-determinasyona dayalı iç çatışmalardır¹⁷⁸.

UAD, Genel Kurul kararlarına dayanarak bir başka devletteki ayaklanmalara dört düzeyde müdahale edilebileceğini belirtmiştir. Bunun en üst düzeyi, silahlı saldırıya denk düzeyde doğrudan ya da dolaylı olarak karışmaktır ve bu durum uluslararası hukuka aykırıdır. Üçüncü düzey olan ayaklanmalara para yardımı yapmak da hukuka aykırı karışma niteliğindedir, ancak kuvvet kullanma şeklinde değildir. İkinci düzey karışma, ayaklanmaya yardım etmek ve katkıda bulunmak niteliğinde olup ayaklanmaları silahlandırmak da bu kategoridedir ve bu eylem veya davranış uluslararası hukuka aykırı karışmadır. İlk düzey olan ayaklanmalara “*insancıl yardım*” yapılması ise hukuka aykırı değildir¹⁷⁹.

Bir halk, self-determinasyon sürecinde kuvvet kullanmama yoluna başvurmuşsa, bu halka yardım etmenin karışmama ilkesinin istisnası olduğu yönünde görüşler oldukça yaygındır. Self-determinasyon, egemenliğin hükümete değil halka ait olduğunun altını çizen bir haktır. Bu hak, BM Kurucu Andlaşması’nın 2. maddesinde sayılan temel ilkeler arasındadır. Genel Kurul da 1966 yılında 2160 sayılı kararıyla kuvvet kullanma yasağını self-determinasyona bağlamıştır. Buna göre, doğrudan ya da dolaylı olarak, yabancı yönetim altındaki halkları doğal kimliklerinden yoksun bırakmak için kuvvet kullanılması onların bu haklarının ve karışmama ilkesinin ihlali sayılır. Bu durumda, self-determinasyon mücadelelerinin uluslararası nitelikte olduğu kabul edilmiştir¹⁸⁰. Ancak self-determinasyon ilkesi, bir hak olmakla beraber, bu ilkeye dayanarak egemen devletlerin içerisinde ya da ülkenin toprak bütünlüğünü ve birliğini bozacak bir ayrılıkçı durum oluşturacak şekilde uygulanamaz¹⁸¹.

BM Kurucu Andlaşması’nın 2(7). maddesinde, “Andlaşmanın hiçbir hükmü, özü bakımından bir devletin ulusal yetkisi içinde bulunan işlere BM’nin karışmasına izin vermez” ifadesi bulunmaktadır. Ancak, bu ilke VII. Bölüm altında alınan zorlama

---

¹⁷⁸ Keskin, op.cit., s. 112.

¹⁷⁹ Ibid., s. 113.

¹⁸⁰ Ibid., ss. 115-116.

¹⁸¹ V. I. Kuznetsov, “Sovereignty”, **International Law and International Security: Military and Political Dimensions: A US-Soviet Dialogue**, Paul B. Stephan III and Paul B. Klimenko (ed.), London: M. E. Sharpe, 1991, s. 253.

önlemlerine engel oluşturmamaktadır. BM, esas olarak iç çatışmalarda, zorlama önlemlerinin uygulanması dışında da önemli roller oynamıştır. Aslında, BM Kurucu Andlaşması'nın 2(7). maddesindeki yasaklama, ulusal olmayan iç çatışmalara uygulanmamıştır. Genel olarak dış devletler tarafından iç çatışmalara müdahalelere “uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürmesi” sebep olarak gösterilmiştir. BM'nin iç çatışmalara müdahalesi çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bunlardan en yaygın olanı bölgedeki düzeni ve güvenliği sağlamak amacıyla iç çatışmalara veya bölgesel çatışmalara “barış gücü” görevlilerinin konuşlandırılmasıdır¹⁸².

Genel olarak, uluslararası uyuşmazlıklarda olduğu gibi, bölgesel veya iç çatışma anında da BM Genel Kurulu veya Güvenlik Konseyi çatışmanın gereken taraflarına veya diğer devletlere tavsiyelerde bulunabilir ve uyuşmazlığa ilişkin barışçı çözüm araçlarını önerebilirler. Ayrıca, BM itibarıyla, çatışan tarafların hükümetlerinin de rızasıyla, ateşkes sağlayıp denetlemek ve tarafsız bölgeler oluşturmak amacıyla gözlemciler yerleştirilebilmekte veya barış gücü yollanabilmekte ve mültecilere insani yardımlar sağlanabilmektedir. Diğer yandan, Güvenlik Konseyi, VII. Bölüm altında askeri olmayan yaptırımların yanı sıra, askeri nitelikte düzen ve barışa yönelik yaptırımları sağlayacak askeri güçleri de yetkilendirebilir¹⁸³.

Uygulamada BM'nin iç savaflara karışmasını eylemli ve eylemsiz olarak iki ana grupta da toplamak mümkündür. Eylemsiz karışmalarda, Örgüt, ilgili devletin ülke sınırları içinde faaliyete girişmeksizin duruma müdahale edebilir. Sorunun herhangi bir organın gündemine alınması, görüşülmesi, organın eyleme geçmeden tavsiyelerde bulunması eylemsiz karışmaya örnek verilebilir. Eylemli karışmada ise, Örgüt, ilgili devletin ülkesi içinde faaliyet gösterir veya o devletin siyasi, askeri ve ekonomik durumunu dışarıdan, eylemleriyle etkilemek için çalışır. Bu çeşit karışmalar da, sivil eylemli ve askeri eylemli olarak ikiye ayrılabilir. Teknik ve iktisadi yardım uzmanlarının çalışmaları, BM Kurucu Andlaşması'nın 34. maddesi gereğince soruşturmayla görevli bir kişinin veya komisyonun faaliyeti, sivil eylemli karışmalardandır¹⁸⁴. Bu sivil eylemler zorlayıcı da olabilir. BM Kurucu Andlaşması'nın

---

¹⁸² Schachter, loc.cit.

¹⁸³ Ibid., s. 42.

¹⁸⁴ Ancak, bunun hukuka uyarlı bir karışma olduğunu unutmamak gerekir.

41. maddesinde öngörülen ekonomik tedbirler bu kapsamdadır. Fakat bunları etkili şekilde uygulamak için abluka gibi bir takım askeri eylemlere başvurma ihtiyacı da doğabilmektedir¹⁸⁵.

Askeri eylemli karışmalar ise zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan askeri eylem adı altında iki grupta toplanabilir. Zorlayıcı olmayan eylem, uyuşmazlığın barışçı yollarla çözümüne yardımcı olmak amacını taşır. Bu sıfat bir eyleme ancak şu iki olumsuz koşulun birlikte mevcut olması durumunda verilebilir: Zor kullanma, bir devlet veya devlet olmayan fiili bir otorite, veya bir camiaya karşı öngörülüyor ise; BM'nin amacı kendi siyaset ve görüşünü taraflara zorla kabul ettirmek veya taraflar arasındaki siyasi, askeri, dengeyi onlardan birinin yararına bozmak değil ise, yani bu koşulları gerçekleştiremeyen bütün eylemlerin zorlayıcı olarak kabul edilmeleri gerekir. BM görünüşte doğrudan doğruya taraflara veya onlardan birine karşı zorlama tedbirleri almayabilir. Buna rağmen Örgütün fiili müdahalesi tarafların rızası hilafına siyasi-askeri durumun değişmesi sonucunu doğurursa, eylemi zorlayıcı saymalıdır. BM Kuvvetlerinin tarafların açık veya dolaylı rızaları olmaksızın eyleme geçmeleri böyle bir sonuç doğurabilir¹⁸⁶.

b. BM'nin İç Çatışmaları Önleme Yöntemleri

(1). Önleyici Diplomasi ve BM Barış Güçleri

“Önleyici diplomasi”, “barış yapma” ve “barışı koruma” terimleri birbiriyle yakından bağlantılı kavramlardır. “Önleyici diplomasi”, taraflar arasında uyuşmazlık doğmasını önlemeye, mevcut uyuşmazlıkların tırmanarak çatışmaya dönüşmesini engelleyen ve çatışmanın ortaya çıkması halinde bunun yayılmasını sınırlandırmaya yönelik çabalaradır. “Barış sağlama”, başta BM Kurucu Andlaşması'nın VI. Bölümünde öngörülen türden barışçı yollar olmak üzere, çatışan tarafları uzlaşmaya getirme çabasıdır. “Barış koruma”, ilgili tüm tarafların onayıyla, normal olarak BM'nin asker

---

¹⁸⁵ Ali L. Karaosmanoğlu, “Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 2 nci Madde 7 nci Fıkrasının ve İç Savaşlar Bakımından Yorumu, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Vol. XXVII, No. 3, Eylül 1972, s. 192.

¹⁸⁶ *Ibid.*, ss. 192-193.

veya polis güçleri ve çoğunlukla sivil personelinin de katılımıyla bir BM varlığının çatışma bölgesinde konuşlandırılmasıdır¹⁸⁷.

Diplomasinin en etkin ve en tercih edilir kullanım alanı, gerilimlerin çatışmaya dönüşmeden giderilmesi ya da çatışma patlak vermişse, hızla harekete geçerek bunun büyümesinin engellenmesi ve gerisinde yatan nedenlerin çözümlenmesidir. Önleyici diploması, Genel Sekreter tarafından doğrudan ya da üst düzey görevliler ya da ihtisas kuruluşları ve programlar aracılığıyla, Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul tarafından ve BM ile işbirliği içinde bölgesel örgütler tarafından yerine getirilebilir¹⁸⁸.

Bu kavramların yanı sıra, “Erken uyarı” terimi ise çatışmayı önlemenin esas bir parçasıdır. BM, dikkatlice dünyadaki politik ve diğer gelişmeleri gözlemler ve uluslararası barış ve güvenliğe karşı ortaya çıkan tehditleri belirler. Genel Sekreter’in diplomatları ve özel temsilcileri dünyanın her yerinde arabuluculuk ve önleyici diplomasiyi uygulamaktadırlar. Kimi sorunlu bölgelerde bu özel temsilcilerin varlığı gerilimin artmasını önlemektedir. Bu görev, genellikle bölgesel örgütlerle yakın bir işbirliği içinde gerçekleştirilir. Önleyici diplomasiyi, önleyici konuşlandırma ve önleyici silahsızlanma tamamlamaktadır¹⁸⁹.

(a). Önleyici Konuşlandırma

Ulusal bunalımda bulunan bir hükümetin ya da ilgili tüm tarafların isteğiyle veya bunların onayıyla önleyici konuşlandırılmaya başvurulabileceği gibi, devletlerarası bir çatışmada da iki devlet, ortak sınırlarının her iki yanındaki BM varlığının düşmanca davranışları caydırıcı olacağı görüşüne vardığında, böyle bir konuşlandırmaya gidilebilir. Ayrıca bir devlet kendisini tehdit altında hissederek sınırın yalnızca kendi tarafında bir BM varlığı ile konuşlandırılmasını istediği takdirde de önleyici konuşlandırma yoluna gidilebilir. Bu durumlardan her birinde BM varlığının görev ve yapısının çok dikkatle belirlenmesi ve tüm taraflara açık olması gerekir¹⁹⁰.

---

¹⁸⁷ Boutros-Ghali, loc.cit.

¹⁸⁸ Ibid., s. 13.

¹⁸⁹ Basic Facts About the United Nations, op.cit., s. 70.

¹⁹⁰ Boutros-Ghali, op.cit., ss. 16-17.

Bir ülke içi bunalım durumunda hükümetin talebi ya da ilgili tüm tarafların onayıyla gerçekleştirilecek önleyici konuşlandırma sıkıntılarının azaltılması ve şiddet kullanımının sınırlandırılması veya denetim altına alınması için yararlı olabilir. Tarafsız bir biçimde sağlandığında insancıl yardım hayati bir önem taşımaktadır. İster asker veya polis, ister sivil personel tarafından olsun güvenliğin korunmasına katkı ölümleri önleyip görüşmelerin gerçekleştirilebileceği güvenli koşulları oluşturma imkanı sağlamaktadır¹⁹¹.

Önleyici silahsızlanma, çatışmaya eğilimli olan bölgelerde hafif silahların azaltılmasını sağlamaya yöneliktir. El Salvador'da, Mozambik'te ve pek çok yerde olduğu gibi, önleyici silahsızlanma, kapsamlı bir barış sağlamanın parçası olarak çatışan tarafların güçlerinin dağıtılmasını ve silahlarının imha edilmesini gerektirir¹⁹².

Geçmişte, askerden arındırılmış bölgeler, taraflar arasında çatışmanın ardından varılan anlaşmalarla oluşturulmuştur. BM personelinin barış koruma operasyonları çerçevesinde bu tür bölgelere konuşlandırılmasına ek olarak, herhangi bir saldırıyı engellemek amacıyla söz konusu bölgelerde önleyici konuşlandırma yapılabilmektedir. Önleyici konuşlandırma, çatışma olasılığı bulunan tarafları birbirinden ayırmak için iki tarafın da onayıyla sınırın her iki yanında veya taraflardan birinin isteği üzerine sınırın bir yanında oluşturulabilmektedir¹⁹³.

(b). Barış Güçleri ve Barışı Koruma

Barış Güçleri, uluslararası sivil veya askeri personelin, tarafların rızası ile, BM komutası altında yerleştikleri ve amacı mevcut ya da potansiyel uluslararası çatışmaların veya açıkça uluslararası boyut taşıyan iç çatışmaların kontrol altına alınması ya da çözülmesi olan BM operasyonlarıdır¹⁹⁴.

Barış Gücü, şiddet içeren çatışmaları önlemek için tüm yöntemlerden ayrı bir süreç olarak, BM tarafından girişilen önlemlerden biridir. Aslında bu yöntem en yaygın

---

¹⁹¹ Ibid., s. 17.

¹⁹² Basic Facts About the United Nations, loc.cit.

¹⁹³ Boutros-Ghali, op.cit., s. 19.

¹⁹⁴ Funda Keskin, "Yeni Barış Güçleri", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Derneği**, Vol. 54, No. 4, Ekim-Aralık 1999, s. 69.

mekanizmadır ve hiçbir zaman ortak güvenlik sistemine bir alternatif olarak amaçlanmamıştır. Fakat, BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümünde bahsi geçen böyle bir sistemin yokluğu ortak güvenlik sistemine en iyi ikinci alternatif ve faydalı bir çatışmayı kontrol etme aracı olarak düşünülmüştür¹⁹⁵.

Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin veto yetkileri nedeniyle soğuk savaş döneminde BM Kurucu Andlaşması'nın 41. ve 42. maddelerde öngördüğü önlemler etkili olarak alınamamıştır. Ancak, BM kendi içerisinde, hayati öneme sahip, sınırlı, güvenliği sağlama rolü üstlenen “barış gücü” geliştirmiştir¹⁹⁶.

Diğer bir ifadeyle, BM Kurucu Andlaşması'nda öngörülen bir BM Kuvveti kurulamaması nedeniyle uluslararası barışın ve güvenliğin tehdit edildiği, bozulduğu ya da bir saldırı eyleminin varlığı durumunda, eğer Kore ve Körfez olaylarındaki gibi bir yaptırım görülüyorsa, bir diğer ad hoc çözüm olan BM Barış Gücü kurulması söz konusu olmaktadır¹⁹⁷.

Barış gücü savaşmak için örgütlenen vurucu bir güç değildir ve operasyonlarda tarafsız hareket etmelidir. Barış gücü operasyonları uyuşmazlığa bir siyasal çözümü zorla kabul ettirmek için kullanılmamalıdır. Barış gücünün görevleri uluslararası nitelik taşır. Barış gücü ev sahibi devletin yasalarına saygı göstermeli ve devletin iç politikasını etkileyebilecek eylemlerden kaçınmalıdır¹⁹⁸.

Dünyanın pek çok problemlili bölgesinde yer alan Barış Gücü operasyonlarının iki temel amacı vardır. İlki ateşkes ortamını devam ettirebilmek için tarafları gözetip denetlemek, diğeri de çatışmanın yeniden başlamasını önlemektir. Barış Gücü askerleri görevlerini yerine getirdiği bölgelerde bir saldırıya maruz kalmadıkça güç kullanamazlar. Çatışmayı yönetme aracı olarak barış gücü kavramı BM Kurucu Andlaşması'nda açıkça yer almaz. Fakat bu yöntem, uluslararası çatışmaları kontrol etmede ve uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözümünü geliştirmede, uluslararası kabul edilirliliği yıllar boyu süren bir süreçte gelişmiştir. Bu kavram, şiddet içermeyen

---

¹⁹⁵ Uğur Güngör , “The Nature of the United Nations Peacekeeping Operations”, **Science Journal of Army Academy**, Vol. 1, No. 1, 1999, s. 31.

¹⁹⁶ Imber, op.cit., s. 186.

¹⁹⁷ Pazarıcı, III. Kitap, op.cit., s. 218.

¹⁹⁸ Ülkü Demirtürk Demirdöğen, “Birleşmiş Milletler Barış Güçleri”, **Değişen Dünyada İnsan, Hukuk ve Devlet**, Turgut Tarhanlı (der.), İstanbul: Engin Yayıncılık, 1995, s. 109.

askeri bir alanı kapsamaktadır. BM Örgütünün çatışmaları önlemede bu rolünün ortaya çıkmasıyla, tarihte ilk defa askeri güçler savaşmak amacıyla değil, insanlar veya toplumlar arasındaki çatışmaları durdurmak amacıyla kullanılmaya başlamıştır¹⁹⁹. Böyle bir operasyon ilk defa 1948’de Ortadoğu’da gözlemci gücü şeklinde oluşturulmuştur. Ayrıca, ilk barış gücü operasyonu da 1956’da yine Ortadoğu’da kurulmuştur²⁰⁰.

Barışı koruma operasyonlarında yer alan askeri personel üye devletlerden gönüllü olarak sağlanır²⁰¹. Gönüllü üye devletlerden alınan askerlerle oluşturulan güçler, operasyona ilişkin tüm yetkisini Güvenlik Konseyi’nden alan Genel Sekreter’in kumandası altında çalışırlar. Genel Sekreter, belli aralıklarla Güvenlik Konseyi’ne rapor vermek ve operasyonu yönetmekle görevlidir²⁰².

i. Geleneksel Barış Gücü Operasyonları

Soğuk savaş boyunca, gelişme gösteren BM geleneksel barış güçleri, ABD ve SSCB’nin gerilimli bölgelerde direk karşılaşmamasında önemli bir rol oynamıştır. Kongo Operasyonu ve Yeni Gine’ye gönderilen küçük miktarda politik misyon haricinde, 1945-1988 yılları arası tüm operasyonlar, geleneksel niteliktedir ve yalnızca bünyesinde veya amacında askeri unsurları bulundurmaktadır. Geleneksel barış gücü görevlileri, uyuşmazlığı çözmek için, önceki savaşların arasında yer alır, ateşkesi gözlemler ve diplomatik görüşmeleri sağlamak için politik ortam oluştururlar. Bu operasyonlar, çatışan tarafların hepsinin tam bir rızasını gerektirir ve ancak ateşkes sağlandıktan sonra yerleştirilebilir. 1956 Süveyş Krizi, 1973 Ekim Savaşı ve 1988 İran-İrak Savaşı buna örnektir. Barış gücü askerleri yalnızca kendilerini veya misyonlarını küçük boyutlu tehditlerden korumak için kuvvet kullanabilirler. Daha büyük tehditlerle karşılaştıklarında genellikle geri çekilirler²⁰³.

Soğuk savaş dönemindeki bu barış koruma operasyonları, bir grup askeri gözlemcilerden oluşan gözlemci güçleri ve ulusal güçlerin katılımıyla oluşan barış

---

¹⁹⁹ Drüke, op.cit., s. 38.

²⁰⁰ Ibid., ss. 38-39.

²⁰¹ Basic Facts About the United Nations, op.cit., s. 73.

²⁰² Demirdöğen, op.cit., s. 110.

²⁰³ William J. Durch, “Keeping the Peace, Politics and Lessons of the 1990s”, **UN Peacekeeping, American Politics and the Uncivil Wars of the 1990s**, William J. Durch (ed.), New York: St Martin’s Press, 1996, s. 3.

güçleri olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir²⁰⁴. Geleneksel barış gücünden, barışı zorlama gücü olmaksızın savaşımlar arasında konuşlanarak, yalnızca varlığıyla tarafları ayırması ve çatışmaların yeniden canlanmasını önlemesi beklenmektedir²⁰⁵. BM Gözlemci Güçleri de, bir ateşkese uyulup uyulmadığını gözlemleyebilir, buna yönelik soruşturma yapabilir ve raporlar verebilir²⁰⁶.

ii. Çok Boyutlu Barış Operasyonları

1988'den sonra, BM yönetimi altında çok geniş yetkilere sahip, bazen askeri güç kullanımını da içeren, karşı tarafın rızasına dayalı olarak ya da olmaksızın konuşlandırılan çok farklı operasyonların ortaya çıkmasıyla, "barış gücü" kavramının anlamı belirsizleşmiştir²⁰⁷.

Soğuk savaştan sonra Doğu ve Batı'nın yakınlaşması ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin, çatışan taraflara kalıcı bir barış sağlamak için daha kapsamlı amaçlar içeren misyonlar göndermede fikir birliğine varmalarıyla, çok boyutlu barış operasyonları ortaya çıkmıştır. Bu barış operasyonları, geleneksel barış operasyonları gibi yalnızca düşman taraflar arasındaki gerginliği azaltmayı sağlama yetkisine sahip değildir. Bunun yanında çatışmanın altında yatan sebeplere de odaklanarak bir barış anlaşması ile istikrarlı bir düzen kurmayı da amaçlar. Çok boyutlu barış operasyonları esas olarak iç çatışmanın çözümüne odaklanmaktadır ve geleneksel olanlardan farklı olarak daha karışık bir ulusal politik çevrede rol oynarlar²⁰⁸.

Soğuk savaş çıkmazının bitiminden sonra, uluslararası toplumun dikkati, çoğunlukla bir devletin yıkılmasıyla sonuçlanan devlet içi çatışmalara yönelmiştir. 1980'lerin sonundaki politik değişimler, iç çatışmaların zamanla uluslararası barış ve güvenliğe potansiyel bir tehlike oluşturmaya başlamasıyla barış gücü operasyonlarının kapsamının iç çatışmalara uygulanmasına izin vermiştir. Bu yeni tür barış gücü operasyonları sadece çatışmaları durdurmakla kalmayıp, daha kalıcı barış çözümünün

---

²⁰⁴ Hill and Malik, op.cit., s. 15.

²⁰⁵ Ralph Czarnecki, "Maintaining Consent: The Legality of Ground Sensors in Peace Operations", **Sensors for Peace**, Jürgen Altmann, Horst Fischer and Henny Van der Graaf (ed.), New York and Geneva: United Nations Publication, 1998, s. 160.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Ibid, s. 157.

²⁰⁸ Durch, op.cit., ss. 3-4.

elde edilmesini ve devletin yeniden yapılandırılmasını sağlama olanağı vermektedir²⁰⁹. Bu operasyonlar, klasik görevlerinin yanında, insani yardımlar sağlama, mayın temizleme, çatışan tarafların askerlerine silah bıraktırma, silahsızlanma, çatışanların yeniden birleştirme, seçimlerin yapılmasına yardım etme, ve gelecekte doğacak problemleri şiddete başvurmaksızın demokratik yöntemlerle çözebilecek ulusal kurumları güçlendirme amaçları içermektedir²¹⁰. Dolayısıyla bu operasyonlar, barış gücü askerleriyle paralel olarak çalışan sivil uzmanlar ve insani yardım görevlileri gerektiren “politik, insancıl ve sosyal” bölümlerden oluşmaktadır²¹¹. Bu bağlamda, barış gücü görevlileri çok çeşitli görevlerde çalışabilmektedirler. Barışı koruma operasyonlarında rol oynayanlar, askeri gözlemciler, mühendisler, politik analizciler, basın görevlileri, çocuk koruma ve insan hakları görevlileri ve daha benzeri pek çok çalışan olabilmektedir²¹².

Barış gücü operasyonu her durumda başvurulacak bir araç değildir. Örneğin Somali’de BM’nin tüm çabalarına karşın taraflar çatışmayı durdurmamışlardır. Ayrıca barış gücü, uluslararası toplumun alabileceği öteki önlemlerin yerini de tutmamaktadır. Örneğin tek başına barış gücü, Ruanda ya da eski Yugoslavya’da yaşananları da engelleyememiştir. Ancak, uygun ortamda, gerçekçi bir görevi ve yeterli kaynakları olan ve uluslararası toplumun desteğine sahip bir barış gücü, çatışmanın sona erdirilmesi ve barışın korunmasında etkin bir rol oynayabilmektedir²¹³.

iii. Barış Güçlerinin Hukuki Dayanakları

BM Kurucu Andlaşması’nda ne değinilmiş, ne de tanımlanmış olan barış güçleri, BM’nin ortaya çıkardığı ileri sürülen bir yöntemdir. Bu yöntem acil problemlerde ad hoc bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır²¹⁴. Çatışan tarafların elde ettikleri ateşkesin korunması için bir barış gücü operasyonu oluşturulmasına yönelik

---

²⁰⁹ Czarnecki, loc.cit.

²¹⁰ Kofi A. Annan, **Annual Report on the Work of the Organization 2001**, New York: UN Department of Public Information, 2001, ss. 5-6.

²¹¹ Czarnecki, loc.cit.

²¹² **The Year in Review: UN Peace Operations in 2001**, New York: UN Department of Public Information, 2001, s. 1.

²¹³ http://www.un.org/Unic_tr/sss_baris_gucu.htm (13.05.2002)

²¹⁴ Güngör, op.cit., s. 32.

rızaları ve isteklilikleri, bu operasyonun oluşmasına yol açabilir. Ancak bu rızaları ve istekleri, BM'nin bir barış operasyonu kurmaya yetkili organlarınca verilen kararın yerine geçmez. BM, bu operasyonlarda yalnızca BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde hareket edebilir²¹⁵.

Uyuşmazlıkların barışçı çözüm yollarını gösteren BM Kurucu Andlaşması'nın VI. Bölümünde, uluslararası barış ve istikrarı tehlikeye düşürecek uyuşmazlıkların çözümünü sağlamada şahsen devletlerin kendisine, bölgesel örgütlere, Güvenlik Konseyi'ne, UAD'ye, ve Genel Kurul'a yüklenen sorumluluklar yer almaktadır. VI. Bölüm bölgesel ve devlet içi uyuşmazlıkları çözmeye Güvenlik Konseyi'ne ve Genel Kurul'a yetkiler vermektedir²¹⁶. Barış Gücünün kurulması olağan olarak Güvenlik Konseyi'nin BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümünde kendisine tanınan yetkilere dayanarak aldığı kararları ile gerçekleşmektedir. Genel Kurul'un devreye girdiği ve bir barış gücü kurma kararı aldığı durumlar da görülmektedir. BM Kurucu Andlaşması'nın 24. maddesi ile esas yetkili olarak Güvenlik Konseyi'nin gösterilmiş olmasına rağmen Genel Kurul'un kendini yetkili kabul etmesi birçok eleştirilere konu oluşturmaktadır. Ancak Genel Kurul'un da yetkili olduğunu savunanlar Güvenlik Konseyi'nin esas yetkili olmasının tek yetkili olacağı anlamına gelmediğini ve Andlaşma hükümleri uyarınca Genel Kurul'da gerektiğinde bu tür yetkileri kullanacağını ileri sürmektedir²¹⁷.

BM Kurucu Andlaşması, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi için, dünya halklarını güçlerini birleştirmeye çağırılmaktadır ve Güvenlik Konseyi'ne "uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdidin varlığını saptama ve ne gibi önlemler alınabileceğini belirleme yetkisini vermektedir. Bu anlamda, bir kavram olarak "barış güçlerinin" hukuki dayanağı BM Kurucu Andlaşması'nın VI. bölümü ile VII. bölümü arasında bulunmaktadır²¹⁸.

---

²¹⁵ Czarnecki, op.cit., s. 161.

²¹⁶ Güngör, loc.cit.

²¹⁷ Pazarıcı, op.cit., s. 220.

²¹⁸ Güngör, op.cit., s. 33.

(2). BM'nin Barışı Sağlama Rolü

Barış sağlama, kesilen bir çatışmanın taraflarının uyuşmazlıklarını diplomatik yollarla çözmelerini sağlama sürecidir. BM, çatışmaları kontrol altına alan, onları çözen ve uyuşmazlıkların temel sebeplerine odaklanan çeşitli olanaklar sağlamaktadır.

Barış sağlama ve barış koruma yöntemleri, barışı sağlamlaştırmak için bir dizi önlemler ve eylemlerle desteklenmek zorundadır. Bu gereken aktiviteler, başarılı bir şekilde uygulanması için, mümkün olduğu kadar çatışmayı sona erdiren antlaşmaya yansıtılmalıdır²¹⁹. Barışı sağlama fonksiyonu, “arabuluculuk”, “taraflar arasında diplomatik görüşmeler” ve çatışmanın barışçı çözümünü geliştiren “araştırma” gibi yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.

Güvenlik Konseyi, uyuşmazlığın taraflarına çözüm yolları tavsiye edebilir ya da Genel Sekreter'in arabuluculuk rolü üstlenmesi talebinde bulunabilir. Genel Sekreter, diplomasi görüşmelerini sürdürmek ve teşvik etmek için diplomatik girişimlerde bulunabilir. Genel Sekreter, hem kişisel olarak, hem de “görüşme”, “bilgi toplama” gibi belli görevlerle özel diplomatlar veya temsilciler göndererek “barış sağlama”da merkezi bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, Genel Sekreter uyuşmazlığın çözümünü sağlamada, arabuluculuk için veya önleyici diplomasiyi gerçekleştirmek için “dostça girişim” rolünü üstlenebilmektedir. Genel Sekreterin tarafsızlığı BM'nin büyük bir kazancıdır. Çoğu olayda Genel Sekreter, barışa tehditleri önlemede veya bir barış antlaşması sağlamada aracı durumunda bulunmuştur. Örneğin, 1980'den beri şiddetle süren İran-İrak Savaşı, Genel Sekreter'in öncülüğüyle 1988'de sona erdirilmiştir²²⁰.

C. Genel Olarak Çatışma Sonrası Barışı Kurma

Barış sağlama ve barış koruma operasyonlarının başarılı olabilmeleri için bu operasyonların barışı pekiştirecek ve insanlar arasında bir güven duygusu ile esenliği geliştirecek yapıları belirleyerek destekleyecek kapsamlı çabalarla bütünleşmelidir²²¹. Çatışma sonrası “barış kurma” işlevi, çatışmaları tekrar patlak vermeden önlemeyi

²¹⁹ Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, **An Inventory of Post-Conflict Peace-Building Activities**, New York: United Nations Publication, 1996, s. 5.

²²⁰ Basic Facts About the United Nations, op.cit., s. 72.

²²¹ Boutros-Ghali, op.cit., s. 33.

amaçlar ve savaştan tahrip olmuş toplumlara istikrarlı bir barış sağlamak için gerekli koşulları oluşturur. Geniş kapsamlı konuları ele alan barış kurma yöntemi, kurumlar arası geniş bir işbirliğini gerektiren süreçtir²²². Toplumların yeniden yapılandırılmasına yönelik ciddi bir girişim olan barışı kurma aktiviteleri, iyi bir şekilde planlanmalı ve en başından itibaren dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır. Barışı kurma yönteminin uygulanması, barış sürecinin herhangi bir aşamasında ilgili egemen devletin hükümetinin talebiyle gerçekleşir²²³.

BM, barışı kurma rolü çerçevesinde, son yıllarda istikrarlı bir barış oluşturmak için gereken koşulları sağlamada, daha kapsamlı yaklaşımlar benimsemektedir. Bu süreç, sağlam bir yönetim kurmak, insan haklarına ve hukuk kurallarına saygıyı tekrar oluşturmak için, geleneksel barış koruma, seçimleri sağlama ve barış koruma rolünü destekleyecek daireler kurma gibi çeşitli aktiviteleri kapsamaktadır. Örneğin Liberya'da, BM ulusal uzlaşmayı sağlamaktadır. Guatemala'da, barış andlaşmaları gerçekleştirme, arabuluculukta bulunma, halka danışmanlık yapma ve halkı bilgilendirme eylemlerine ilaveten barışı kurma rolünü yerine getirmektedir. Kamboçya'da BM, demokratik kurumları güçlendirmek ve insan haklarını geliştirmek ve korumak da dahil, hükümetin ulusal yapılanma çabalarına yardım etmektedir²²⁴. Bu bağlamda BM Örgütü, Namibya ve El Salvador'dan Kosova ve Doğu Timor'a kadar, acil insani yardımlar sağlamak, çatışan güçlerin askerlerini terhis etmek, mayınları temizlemek, seçimleri organize etmek, uzlaşmayı desteklemek, tarafsız polis kuvvetleri oluşturmak ve temel hizmetleri yeniden kurmak için, yerel hükümetlerle, hükümet dışı örgütlerle ve halk kitleleriyle beraber işbirliği içinde çalışmaktadır²²⁵.

---

²²² Kofi A. Annan, **Preventing War and Disaster a Growing Global Challenge: 1999 Annual Report on the Work of the Organization**, New York: United Nations Department of Public Information, 1999, ss. 32-33.

²²³ Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, loc.cit.

²²⁴ **We the Peoples: The Role Of the United Nations in Twenty-First Century**, New York: UN Departments of Public Information, 2001, s. 183.

²²⁵ Kofi A. Annan, **The Question of Intervention: Statements by the Secretary-General**, New York: United Nations Department of Public Information, 1999, s. 49.

II. BÖLÜM

BÖLGESEL ÖRGÜT OLARAK NATO VE SOĞUK SAVAŞ SONRASI GELİŞEN ALAN DIŞI GÖREVLERİ²²⁶

I. Bölgesel Örgütler

A. Bölgesel Örgütlerin BM Kurucu Andlaşması'ndaki Hukuki Dayanağı

BM Örgütü, evrensel eğilimde olmasına ve bütün devletleri kapsayan bir dünya örgütü olma yönünde bulunmasına karşılık, üyelerin, “Bölge Antlaşmaları” kurabilmeleri ve sürdürebilmeleri olanağını BM Kurucu Andlaşması'nın 52. maddesi ile açık tutmuştur. Tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmayı yasaklayan; kuvvet kullanma yetkisini sadece yetkili organlarına veren BM Örgütü, Andlaşmanın 51. maddesi ile üye devletlerin “doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkını” tanımaktadır²²⁷.

BM Kurucu Andlaşması'nın 52(1). maddesi, bölgesel eylemlere yönelik olarak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıyla ilgili konuları, bölgesel düzenlemelerin ve örgütlerin ele almasına izin vermektedir²²⁸. Söz konusu maddeye göre, “*Andlaşmanın hiçbir hükmü, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olup, bölgesel anlaşma ya da kuruluşların varlığına engel değildir; yeter ki bu anlaşma ve kuruluşlar ve bu kuruluşların çalışmaları BM'nin amaç ve ilkeleriyle bağdaşır olsun*”. Bu maddeyle, barış ve güvenliğin sağlanmasında faydalanılacak yöntemlerin, BM'nin amaç ve ilkeleriyle bağdaşır olması koşulu açıkça ortaya konmaktadır. Uyuşmazlıkların çözümünde, BM Kurucu Andlaşması'nın 33. maddesi de bölgesel örgütlere veya andlaşmalara başvurulmasını barışçı yollardan biri saymaktadır²²⁹.

---

²²⁶ NATO, esas olarak kolektif savunma örgütü olan NATO yapısal olarak bölgesel örgüt olarak sınıflandırılmamakla birlikte, hem BM Kurucu Andlaşmasında bölgesel örgütün tanımının yapılmamış olması, hem de BM Kurucu Andlaşması'nın bölgesel düzenlemelerin varlık ve yetkilerine ilişkin VIII. Bölümü altında bir farklılık oluşturmaması nedeniyle bölgesel örgüt olarak ele alınmıştır.

²²⁷ Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, C. 1, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975, s. 440.

²²⁸ White, *op.cit.*, s. 20.

²²⁹ Pazarıcı, IV. Kitap, *op.cit.*, s. 68.

B. BM'nin Bölgesel Düzenlemelerle İşbirliği

BM Kurucu Andlaşması'nın VIII. Bölümü, BM'nin amaçları ve ilkeleri ile uyumlu ve bölgesel eylem ile uygun olduğu ölçüde uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin konularda bölgesel düzenleme ve örgütlere düşen görevlere ayrılmıştır. Andlaşma, bölgesel düzenleme ve kuruluşların bir tanımını özellikle vermeyerek, bir grup devletin bölgesel eylem için uygun bir konuda bir araya gelirken aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına da katkıda bulunabilecek bir girişimde bulunabilmesi için gerekli esnekliği sağlamış olmaktadır. Söz konusu birlik ya da kuruluşlar, BM'nin kuruluşundan önce ya da sonra ortaya çıkan anlaşmaya dayalı bir örgüt, ortak güvenlik ve savunma amaçlı bir bölgesel örgüt ve ortak ilgi alanına giren belirli bir siyasal, ekonomik ya da toplumsal sorunla uğraşmak için oluşturulmuş bir grup biçiminde olabilir. Bu açıdan BM son zamanlarda çok farklı niteliklere sahip tamamlayıcı çabaları teşvik etmiştir. Her bir bölge ya da durum nasıl farklıysa, işbirliği çalışmalarının planlanması ve görev dağılımı da durumun özelliklerine esnek ve gerçekçi biçimde uygun olmalıdır²³⁰.

Geçmişte bölgesel düzenlemeler genellikle toplu güvenlik için evrensel bir sistemin yokluğundan kaynaklanmıştır. Bu sebeple bunların etkinlikleri kimi zaman dünya örgütünün etkinliği için gerekli olan dayanışma duygusu ile çatışmıştır. Ancak bu yeni fırsatlar döneminde bölgesel örgütler etkinliklerini Andlaşmanın amaç ve ilkeleri ile tutarlı bir biçimde yürütülür ve eğer BM ve özellikle Güvenlik Konseyi ile ilişkileri VIII. Bölüme uygun olursa, büyük hizmetler görebilir. Bölgesel düzenleme ya da kuruluşlar genellikle önleyici diplomasi, barış koruma, barış sağlama ve çatışma sonrasında barış kurma işlevlerinde yararlanılabilecek bir potansiyele sahiptirler. BM Kurucu Andlaşması'na göre Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birincil sorumluluğa sahiptir. BM ile bölgesel örgütlerin işbirliği yalnızca Güvenlik Konseyi'nin üzerindeki yükü hafifletmekle kalmayacak, uluslararası ilişkilerde daha derin bir katılım, görüş birliği ve demokratikleşme duygusuna da katkıda bulunacaktır²³¹.

---

²³⁰ Boutros-Ghali, op.cit., s. 36.

²³¹ Ibid., ss. 37-38.

C. BM Güvenlik Konseyi ve Bölgesel Örgütler

BM Kurucu Andlaşması'nın 52. maddesi bölgesel örgüt ve düzenlemeleri, bölgesel nitelikteki uyuşmazlıkları Güvenlik Konseyi'ne sunmadan önce, bunu barışçı yollarla çözmek için tüm çabalarını harcamaya teşvik etmektedir. Bu örgütlerin uyuşmazlıkları barışçı yollarla çözümünü sağlamaya yönelik eylemleri BM'nin amaç ve ilkeleriyle uyumlu olmalıdır²³².

BM Kurucu Andlaşması, uluslararası barış ve güvenliği sağlamada birincil sorumluluğa sahip olan Güvenlik Konseyi ile bölgesel düzenlemeler arasında bir hiyerarşi öngörmektedir. BM Kurucu Andlaşması'nın 51. maddesi gereğince, bölgesel örgütler uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için aldıkları önlemleri Güvenlik Konseyi'ne bildirmelidirler. Ayrıca, bölgesel örgütler meşru müdafaa hakkını Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alınca kadar kullanabilirler²³³.

Andlaşmanın 54. maddesi gereğince de, Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için bölgesel örgütlerce girişilen ya da tasarlanan eylemler konusunda bilgilendirilecektir²³⁴.

Uyuşmazlıkların barışçı çözümünde, Güvenlik Konseyi'nin üstünlüğü BM Kurucu Andlaşması'nın 52(4). maddesiyle de sürdürülmektedir. Ayrıca 53(1). maddede, *“Güvenlik Konseyi gerekirse kendi yetkisi altında alınan zorlama önlemlerinin uygulanması için bölgesel anlaşma ya da kuruluşlardan yararlanır. Bununla beraber, Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın, bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eylemine girilmeyecektir”* ifadesi bulunmaktadır. BM Kurucu Andlaşması'nın 52(4). ve 53(1). maddeleri beraber düşünüldüğünde, Güvenlik Konseyi, VI. ve VII. Bölümler altında ele alınan konular üzerinde üstünlüğünü sürdürmektedir²³⁵.

---

²³² White, op.cit., s. 238.

²³³ Muthiah Alagappa, “International Organizations in Peace and Security”, **International Security Management and The United Nations**, Muthiah Alagappa and Takashi Inoquchi (ed.), New York and Tokyo: UN University, 1999, ss. 287-288.

²³⁴ W. Andy Knight, “Towards a Subsidiary Model for Peace Making and Preventive Diplomacy: Making Chapter VIII Of the UN Charter Operational”, **Third World Quartely**, Vol. 17, No. 1, 1996, s. 45.

²³⁵ White, op.cit., s. 20.

BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde bölgesel örgütlerin Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın zorlama eylemlerine gerçekleştirmeleri hukuken mümkün olmamaktadır²³⁶. Güvenlik Konseyi'nin bu konularda veto etkisiyle veya gereken çoğunluğun sağlanamamasıyla zorlama yöntemlerine başvurulması için izin çıkarması mümkün olmadığına insani amaçlı müdahale de teorik olarak engellenmiş olmaktadır. Bu sebeple insani nedenlere dayansa bile, aksi yönde yapılacak tüm eylemler BM Kurucu Andlaşması'nın amaç ve ilkeleriyle ters düşecektir²³⁷.

Bennett ve Oliver'a göre, bölgesel örgütlerin yetkilerini düzenleyen VIII. bölüm altındaki maddelerle, BM ile bölgesel örgütlerin yetkileri arasında çatışma durumunda, *“bölgeselciliğin üzerinde evrenselliğin yer almasını sağlamak”* amaçlanmaktadır²³⁸.

Gönlübol'a göre, Güvenlik Konseyi'nin izninin alınması vetoya tâbi olduğu için ve bu hüküm gereğince saldırgan karşı zorlama önlemlerinin alınması çok zor olacağından, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan bir çok bölgesel örgüt BM Kurucu Andlaşması ile bağdaşır nitelikte olduğunu belirtmek için bu örgütlerin kurucu belgelerinde, Andlaşmanın VIII. Bölümü anılmadan, doğrudan 51. maddeye atıf yapılmıştır. Böylece, bölgesel örgütleri kuran devletler bir saldırı karşısında, Güvenlik Konseyi'nin iznini beklemeden, Andlaşmanın 51. maddesinin tanıdığı *“ortak meşru müdafaa”* hakkından faydalanmak istemişlerdir. Aslında 51. maddede belirtilen meşru müdafaa hakkı doğal bir haktır ve bir saldırı halinde bu hakkın müşterek kullanılabilmesi için bu örgütlerin kurucu belgelerinde bu maddeye atıfta bulunmaya lüzum yoktur. Andlaşmanın 51. maddesi, bir saldırı halinde devletlerin birbirlerine yardımda bulunmalarına izin verir niteliktedir²³⁹.

BM Kurucu Andlaşması'nda *“bölge antlaşmaları”* ve *“bölgesel kuruluşlar”* deyimlerinin bir tanımı verilmemiştir. Uygulamada bu deyimler geniş anlamda anlaşılmış, *“bölgesel”* nitelikte olan ve olmayan bir çok ortak güvenlik örgütleri kurulmuş ve bu örgütleri kuran devletler bunların andlaşma hükümlerine uygun

---

²³⁶ Frederic L. Kirgis, “The Kosovo Situation and NATO Military Action”, **ASIL Insight**, March 1999, <http://www.asil.org/insights/insigh30.htm> (16.10.2005)

²³⁷ Gönlübol, op.cit., s. 370.

²³⁸ A. Leroy Bennett and James K. Oliver, **International Organizations: Principles and Issues**, New Jersey: Prentice Hall, 2002, s. 240.

²³⁹ Gönlübol, loc.cit.

olduklarını ileri sürmüşlerdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan bu örgütler, BM güvenlik sisteminin işleyememesi üzerine zincirleme bir şekilde ortaya çıkmışlardır²⁴⁰.

D. Uyuşmazlıkların Çözümünde Bölgesel Örgütlerin Rolü

Bölgesel örgütler, BM'nin rolünden ayrı olarak, uyuşmazlıkların çözümünde sorumluluklar yüklenebilir. Uyuşmazlığı çözecek etkili bir bölgesel mekanizma yoksa; uyuşmazlığı çözebilecek bölgesel bir mekanizma olmakla beraber bölge içi ihtilaflar sebebiyle harekete geçirilemiyorsa; bölgesel örgüte rakip olan örgütlerin bölgedeki duruma hakim olması; büyük güçlerin bölgedeki uyuşmazlığı faydalanmak amacıyla istismar etmeleri sebebiyle ya da yetkisizlik ve güçsüzlük gibi sebeplerle bölgesel örgütlerin uyuşmazlığı önleyememesi; güçlü bir yönetime ve teknik kapasiteye sahip olmaması sonucu yardım ve personel gereği BM ile işbirliğine gitme zorunluluğunun doğması gibi bazı ihtimallerin ortaya çıkması durumunda, uyuşmazlıkların çözümünde, son bir çare olarak BM Örgütüne sorunun çözümü için başvurabilirler²⁴¹.

Uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokma olasılığı olan her uyuşmazlığın BM Örgütü tarafından ele alınması beklenmemektedir. Andlaşmanın 33. maddesi de uyuşmazlığın taraflarına ilk önce “bölgesel örgütlere ya da düzenlemelere başvurma da dahil, kendi seçecekleri barışçı yöntemlerle” bir çözüm aramalarını öngörmektedir. 1945'ten bu yana bölgesel örgütler BM'nin barışçı çözüm yöntemlerini tamamlayıcı önemli bir unsur olmuştur. Ancak bir uyuşmazlığın bölgesel bir örgüt tarafından mı yoksa BM tarafından mı ele alınacağını belirleyecek açık bir rehber yoktur. Bölgedeki başat bir devlet bölge içi uyuşmazlığı yerel olarak çözmeyi tercih edebilir. Ancak, çoğunlukla bu uyuşmazlığın diğer taraflarından biri uyuşmazlığı BM organları önüne götürmeyi bir avantaj saymaktadır. Örneğin 1960'ların ortalarına kadar ABD kendi kıtasındaki anlaşmazlıkları Amerikan Devletleri Örgütü'nün gündeminde tutmuştur. Bundan sonraki dönemde ABD'nin itirazları nedeniyle Amerikan devletleri arasındaki uyuşmazlıklar sık sık BM gündemine alınmaya başlamıştır. 1988'den beri kendi kıtasında BM'nin daha büyük rolünü kabul etmiş ve Orta Amerika'da BM gözlemci

²⁴⁰ Ibid., ss. 370-371.

²⁴¹ Yash Tandon, “The Peaceful Settlement of International Disputes”, **The United Nations: International Organizations and Administrations**, Maurice Waters (ed.), New York: The Mcmilan Company, 1976, s. 277.

gücünün kurulmasını desteklemiştir. Arap Birliği de, sorunların çok bölücü nitelikte olması nedeniyle, her zaman sorunlarını bölge içinde tutamamaktadır²⁴².

Bölgesel düzenlemelerin veya örgütlerin üyeleri aralarındaki uyuşmazlıkları BM Güvenlik Konseyi'ne getirmeden önce aralarındaki uyuşmalıkları bölgesel yöntemlerle çözmeye çalışacaklardır. Ancak bu BM üyesi devletlerce kabul edilen Güvenlik Konseyi'nin bir durumu veya uyuşmazlığı soruşturma fonksiyonunu veya hakkını hiçbir biçimde zedelemeyiz. Bölgesel düzenlemeler uyuşmazlıklarını çözerken de aldıkları veya tasarladıkları tüm önlemleri Güvenlik Konseyi'ne bildirme yükümlülüğü vardır²⁴³.

Bölgesel Örgütlerce uyuşmazlığın çözümünde kullanılan yöntemler BM'nin kullandığı yöntemlerden pek bir farklılık göstermez. Dostça girişim, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma, resmi görüşmeler, ateşkesi koruma gibi yöntemler bölgesel örgütler açısından da söz konusudur. Hatta bölgesel örgütler, askeri varlık içeren çeşitli barış koruma güçlerine de başvurabilmektedir²⁴⁴.

E. Barış Gücü Operasyonlarında Bölgesel Örgütlerin Varlığı

Bölgesel Örgütlere ilişkin VIII. Bölüm 52. madde, bölgesel örgütlere uluslararası barış ve güvenliğin ilgilenilmesi ile ilgili konularla ilgilenme izni vermekte ama bu bölgesel düzenleme ve örgütlerin faaliyetlerinin BM amaç ve ilkeleriyle uyum içinde olma koşulunu koymaktadır. BM Kurucu Andlaşması'nın 52(2). maddesi de, bu tür düzenleme veya örgütlere taraf olan BM üyelerinden, bölgesel sorunlarını Güvenlik Konseyi'ne getirmeden önce bu sorunlara bölgesel düzenlemeler çerçevesinde barışçı çözüm aramalarını istemektedir. Bu durumda, bölgesel örgütler ve antlaşmalar çerçevesinde barış gücü operasyonları gerçekleştirilebilir. Çünkü barış gücü tanımına giren güçler 2(4). maddeyi ihlal etmez. Bunun bazı örnekleri de vardır. 1961'de Kuveyt'e gönderilen Arap Birliği Gücü, 1965'te Dominik Cumhuriyeti'nde Amerikan Devletleri Örgütü tarafından kurulan İnter-Amerikan Barış Gücü, 1976'da Lübnan'ın isteği üzerine Arap Birliği tarafından gönderilen İnter-Arap Caydırıcı Gücü, 1981-

---

²⁴² Ziring et.al., op.cit., s.219.

²⁴³ Tung, op.cit. s.203.

²⁴⁴ Ziring et al., loc.cit.

1982'de Çad'daki Amerikan Devletleri Örgütü Gücü ve Bosna Hersek'te SFOR bunlara örnek verilebilir²⁴⁵.

2. NATO

NATO, işbirliğine dayalı bir örgüt olup, üyelerinin güvenliğini sağlama rolü yanı sıra Avrupa ve Atlantik bölgelerinde güvenlik ve istikrarı sürdürme amacındadır²⁴⁶. NATO'nun esas amacı, Kuzey Atlantik Andlaşması'na ve BM Kurucu Andlaşması'nın ilkelerine uygun olarak, tüm üyelerinin özgürlüklerini ve güvenliklerini politik ve askeri yöntemlerle çözmektir. İttifakın temelinde yatan esas ilke üyelerin güvenliklerinin bölünmezliğine dayalı, üye devletler arasında karşılıklı işbirliğine dayalı ortak katılımıdır. İttifakla dayanışma ve uyum içinde olma, hiçbir üye devletin temel güvenlik sorunlarına tek başına kendi çabalarıyla ilgilenmek zorunda kalmamasını sağlamaktadır. İttifakın hukuki dayanağını oluşturan Kuzey Atlantik Andlaşması Nisan 1949'da, devletlerin doğal olan bireysel ve ortak savunma haklarını belirten BM Kurucu Andlaşması'nın 51. maddesi altında oluşturulmuştur. NATO, hükümetlerarası bir örgüt olup üye devletler tam egemenliklerini ve bağımsızlıklarını sürdürmektedirler²⁴⁷.

A. NATO'nun Kökeni

NATO'nun kökeni II. Dünya Savaşı'nda Avrupa'ya istikrar getirme çabalarına dayanır. NATO'nun soğuk savaş döneminde amacı, Sovyetler Birliği'nin olası tehditlerine karşı koyabilmek amacıyla ABD ve Avrupa'daki üyelerinin güvenliğini sağlamak için ortak bir savunma sağlamaktır²⁴⁸.

İkinci Dünya Savaşı'nın kötü sonuçlarından sonra Doğu ve Batı Avrupa, soğuk savaşın ideolojik ve politik bölünmeleri sonucu birbirlerinden ayrılmış ve Doğu Avrupa Sovyetler Birliği'nin hakimiyeti altına girmiştir. 1949'da, Atlantik'in her iki yakasından 12 ülke, Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki kontrolünü kıtanın diğer bölgelerine

---

²⁴⁵ Keskin, op.cit., s. 156.

²⁴⁶ **Extending Security in the Euro-Atlantic Area: The Role of NATO and Its Partner Countries**, Brussels: Distribution Unit Office of Information and Press, 2000, s. 3.

²⁴⁷ **NATO Handbook**, Brussels: NATO Office Information and Press, 2001, ss. 30-31.

²⁴⁸ Kristin Archick ve Paul Gallis, "NATO and the European Union", **CRS Report for Congress**, 2005, s. 1.

yayma riskine karşı Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü'nü kurmuştur. 1947 ve 1952 yılları arasında Marshall Planı, Batı Avrupa ekonomilerini istikrarlı hale getirmek için kullanılmıştır. NATO'nun siyasi ve askeri bir ittifak olarak görevi, her tür saldırganlığa karşı savunma temin etmek, demokrasi ve ekonomik büyüme için güvenli bir ortam sağlamaktır. Dönemin ABD Başkanı Truman'ın ifadesiyle, Marshall Planı ve NATO “bir elmanın iki yarısıydı”²⁴⁹.

NATO'nun kurucu üyeleri Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere ve ABD içlerinden herhangi birine karşı bir askeri saldırının olması halinde toplu savunmaya geçeceklerine dair söz vermişlerdir. Kuzey Amerika'yı Batı Avrupa'nın savunmasına bağlama yoluyla ittifak, Batı Avrupa'ya karşı herhangi bir siyasi ya da askeri bir baskı girişiminin başarısızlıkla sonuçlanacağını göstermiştir. 1950'lerin başlarında Kore Savaşı'nın çıkmasıyla sonuçlanan uluslararası gelişmeler, Batı ülkelerinin Sovyetler Birliği'nin yayılmacı emellerinden duyduğu endişeleri haklı çıkarmış ve buna uygun olarak NATO'ya üye devletler ortak savunma vaatlerini yerine getirmek için gerek duyulan askeri yapıları oluşturmak yönünde çabalarını arttırmışlardır. Avrupa hükümetlerinin isteği üzerine Avrupa'ya gelen Kuzey Amerika güçleri Sovyetler Birliği'nin saldırgan tutumunun başarıya ulaşacağına dair düşüncesinden vazgeçirmeye yardımcı olmuştur. Zamanla daha çok devlet ittifaka üye olmuştur. 1952de Yunanistan ve Türkiye, 1955'de Federal Almanya Cumhuriyeti ve 1982 de İspanya NATO'ya üye olmuştur²⁵⁰.

İttifak aracılığıyla, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika sadece bağımsızlıklarını ortak bir şekilde savunmalarının yanı sıra önemli bir istikrar da sağlamışlardır. NATO tarafından sağlanan güvenlik Avrupa ekonomik işbirliğini ve entegrasyonunu oluşturan “refah oksijeni” olarak tanımlanmaktadır. NATO, aynı zamanda soğuk savaşın bitmesi ve 1990lı yılların başında Avrupa'nın bölünmüşlüğüne sona ermesi için bir ortam yaratmıştır²⁵¹.

---

²⁴⁹ NATO in the 21st Century, Brussels: NATO Office of Information and Press, s. 4.

²⁵⁰ Ibid. ss.4 -5

²⁵¹ Ibid.

B. NATO'nun Amacı ve Temel Görevleri

NATO esas olarak bir ortak güvenlik örgütüdür ve üyelerine dışarıdan gelecek bir saldırıya karşılık verme amacıyla kurulmuştur. NATO'nun temel amacı, BM Kurucu Andlaşması'nın ilkelerine uygun olarak, Kuzey Amerika ve Avrupa'daki tüm üyelerinin özgürlük ve güvenliğini korumaktır. İttifak bunu sağlarken, hem politik nüfuzunu, hem de askeri yeteneklerini üyelerinin karşılaştığı güvenlik sorunlarının niteliğine uygun olarak kullanır. Stratejik ortam değiştiği gibi, İttifakın güvenlik tehditlerine cevap tarzı da değişmiştir. İttifak, Avrupa-Atlantik alanı boyunca istikrarı korumaya devam etmektedir. Ayrıca geleneksel sorumluluk alanının dışındaki alanlarda da terörizm gibi tehditlere ve diğer güvenlik sorunlarına cevap verebilecek şekilde gelişmektedir²⁵².

Washington Andlaşması'na ve BM Kurucu Andlaşması'na bağlılıklarını taahhüt eden ulusların ittifakı olarak NATO, esas amacını gerçekleştirmek için bazı güvenlik görevlerini yerine getirmektedir. Hiçbir devletin bir diğerini tehdit yoluyla yıldırma veya zorlama yoluna gitmediği, demokratik kurumların gelişmesine ve uyuşmazlıkların barışçı çözümüne uymaya dayalı, güçlü bir Avrupa-Atlantik güvenlik alanı oluşturmak vazgeçilmez esaslardan biridir. NATO; Washington Andlaşması'nın 4. maddesinde ifade edildiği gibi, üyelerin güvenliğine sorun oluşturan olası gelişmeler de dahil, ortak çıkarlar etrafında hareket etmek için, herhangi bir konuda üyelerin danışma içinde bulunmalarını sağlayan bir forum oluşturur²⁵³. NATO'da karar almada hiçbir oylama prosedürü yoktur ve danışmanın temel amacı, üyelerin konsensüsüne veya ortak rızalarına dayalı kararların alınmasını sağlamaktır²⁵⁴.

NATO'nun üyelerine silahlı bir saldırıya karşı caydırma ve savunma görevi de söz konusudur ve bu yetkilerini Washington Andlaşması'nın 5. ve 6. maddesinden almaktadır. Washington Andlaşması'nın 7. maddesine uygun olarak, NATO'nun etkili bir biçimde çatışmayı önleme ve krizlere cevap olarak oluşturulan operasyonlar da dahil aktif bir kriz yönetimi rolü vardır²⁵⁵.

---

²⁵² **NATO Transformed**, Brussels: North Atlantic Treaty Organization, 2004, s. 2.

²⁵³ NATO Handbook, op.cit., s. 31.

²⁵⁴ Extending Security in the Euro-Atlantic Area: The Role of NATO and Its Partner Countries, op.cit, s. 6.

²⁵⁵ NATO Handbook, op.cit., s. 339.

C. BM ve NATO

BM Kurucu Andlaşması'nın hükümleri, NATO'nun ve diğer bölgesel örgütlerin varlığına hukuki temel oluşturmakla birlikte uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik asıl sorumluluğu BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisine bırakmaktadır.

BM Kurucu Andlaşması'nın 51. maddesi, tüm üye devletlerin bireysel veya ortak doğal meşru müdafaa hakkını belirtmektedir. BM Kurucu Andlaşması'nın Kuzey Atlantik Andlaşması ile ilgisi iki yönlüdür. Bunlardan ilki, İttifakın kurulmasının yetkisel dayanağını sağlar. İkincisi ise BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenlikle ilgili tüm yetkilerini kurmaktadır. Bu iki esas, 4 Nisan 1949'da Washington'da imzalanan Kuzey Atlantik Andlaşması'na da konulmuştur. Kuzey Atlantik Andlaşması'nın giriş bölümünde, *“İttifakın tarafları, BM Kurucu Andlaşması'nın amaç ve ilkelerine olan inançlarını teyit ederler”* ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Kuzey Atlantik Andlaşması'nın 1. maddesinde taraflar, hem uluslararası uyuşmazlıkları BM Kurucu Andlaşması'nın amaçlarına uygun olarak barışçı yollarla çözmeyi, hem de uluslararası ilişkilerinde BM'nin amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımı veya tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler²⁵⁶.

Kuzey Atlantik Andlaşması'nın 5. maddesi de, tarafların silahlı güç kullanımı da dahil güvenlikleri için gerekli önlemlerin alınmasına olanak veren, bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkı tanıyan 51. maddesine atıfta bulunmaktadır. Andlaşmanın 51. maddesi gereğince Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden kurulması için gerekli önlemleri aldığı anda, NATO üyeleri, Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğini yeniden kurmak ve korumak için silahlı kuvvet kullanımlarına son vereceklerini taahhüt etmektedirler²⁵⁷.

Kuzey Atlantik Andlaşması'nın 7. maddesinde de BM Kurucu Andlaşması'na atıf söz konusu olup, bu maddeye göre, aynı zamanda BM üyesi olan taraflar, BM Kurucu Andlaşması uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini devam ettirmektedirler ve Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin

---

²⁵⁶ Ibid

²⁵⁷ Ibid.

sağlanmasındaki temel sorumluluğu bu Andlaşmadan hiçbir şekilde etkilenmemektedir²⁵⁸.

1949'dan günümüze kadar, BM ve NATO arasındaki resmi bağ sabit bir biçimde kalmış ve ilk başta bu bağ, bu örgütlerin kendi kurucu andlaşmalarındaki yetkisel ilişkilerinde ortaya çıkmıştır. BM ile NATO arasındaki bu ilişki uzun bir süre, hem kapsam, hem de içerik bakımından son derece sınırlı olmakla birlikte 1992'de eski Yugoslavya'da ortaya çıkan çatışma ortamı bu durumu değiştirmiştir²⁵⁹. Her ne kadar NATO 1992'den sonra uluslararası ve bölgesel sorunlarda daha aktif rol oynamaya başladıysa da, evrensel bir örgüt olan BM'nin hükümleri NATO için bağlayıcılığını korumaktadır. Bu çerçevede NATO üyelerinin herhangi bir devlete karşı güç kullanma yetkisi, BM Kurucu Andlaşması'nın 51. maddesine dayalı meşru müdafaa hakkı ve BM Güvenlik Konseyi'nden bu yönde bir karar alınması durumunda mümkündür.

D. NATO'nun Stratejik Kavramı ve Alan Dışı Görevleri

NATO, soğuk savaş yıllarında Sovyetler Birliği ve diğer Varşova Paktı üyelerinin tehdidine maruz kalan demokrasi ve bireysel özgürlükler yanlısı Avrupa Devletlerini korumayı amaçlayan politik esaslara dayalı askeri bir ittifaktı²⁶⁰. Soğuk savaşın sona ermesiyle, NATO'nun gerekliliği ve devam edip etmemesi de yoğun bir tartışma konusu haline gelmiştir. Berlin duvarının yıkılması, SSCB'nin dağılması ve 1991'de Varşova Paktı'nın sona ermesi ile NATO'nun önceki komünist devletleri hedef alan "Savunma İttifakı" kavramını yeniden değerlendirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu zorunluluğun sonucunda, NATO 1991'de Roma Zirvesi'nde ilk kez politik bir Stratejik Kavram ortaya koymuştur.

NATO'nun Stratejik Kavramı, ittifakın hedefleri ve temel güvenlik görevlerini belirleyen, ve bunların gerçekleştirilmesinde kullanılacak politik ve askeri yöntemler

---

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Ivo H. Daalder, "NATO at 50: The Summit & Beyond",
<http://www.brookings.edu/printme.wbs?page=/comm/policybriefs/pb48.htm>

konusunda rehberlik sağlamaktadır. 1991’de ilk kez böyle bir belgenin yayımlanması geçmişin sona erdiğine işaret etmektedir²⁶¹.

NATO’nun yeni stratejik kavramının şekillendirilmesi aşamasında Amerikan Dışişleri Bakanı Strobe Talbott, NATO’nun “derinleştirilmesi” ile ilgili sözleri NATO’nun dönüşümünün ve soğuk savaş sonrası dönemin yeni görevler ve alanları içeren bir NATO oluşturulmasının gerekliliğini açıkça ortaya koymuştur:

“Bu projede -NATO’nun dönüşümü projesinde- hırslı olmalıyız. NATO Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı ile mücadele etmek için kurulmuş ve tasarlanmıştır. Bu devlet ve ittifak ortadan kalktı, dolayısıyla ortaya koydukları tehdit de... bu NATO’nun orijinal ortak savunma görevinin sona erdiği ya da ortak savunmanın artık İttifakın misyonunun merkezinde olmadığı anlamına gelmez. NATO Washington Andlaşması’nın 5. maddesi altında klasik saldırıyı caydırma ve gerekirse üstesinden gelme kapasitesini sürdürmeli... Soğuk savaşın sona ermesiyle yeni, çok çeşitli tehditler ortaya çıkmıştır. Etnik, dini yada toprak nedenleriyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar, Avrupa’nın güvenliğini tehlikeye atan sınır aşırı istikrarsızlıklar, mülteci akını ve insani krizler yaratan silahlı saldırıları tetikleyebilmektedir... Ayrıca,... karşılıklı bağımlılığın arttığı dünyamızda, Truman ve Adenauer’ün zamanındakinden daha çok ve daha çeşitli tehditlerle karşılaşmaktayız. Kitle imha silahlarının yayılması ve terörizmin şiddeti “Serbest Dünya” ve “Demir Perde” gibi slogan ve kavramlarla uygun düşmemektedir”²⁶².

Stratejik Kavram çerçevesinde, Barış için Ortaklık Programı ve Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi gibi farklı araçlar sayesinde NATO kendi üye devletleriyle, eski Varşova Paktı üyesi devletler ve üye olmayan devletler arasında ilişki ağı oluşturmayı başarmıştır ve bu NATO’nun varlığını sürdürmesine yeni bir gerekçe veren gelişme olmuştur²⁶³. NATO’nun 1991’de benimsediği Stratejik Kavramdan daha esaslı değişiklik yapan Barış Desteği (Peace Support) kavramı, NATO Andlaşması değiştirilmeksizin NATO’ya alan dışı operasyonlar yapma olanağı getirmektedir²⁶⁴.

1990’lı yıllarda jeopolitik ortamdaki dramatik değişimler, İttifakın stratejisinde yeni düzenlemeler yapılmasını gerektirmiş ve 1997’de NATO, Stratejik Kavramını yeniden gözden geçirme sürecine girmiştir. ABD Başkanı Bill Clinton yönetimi,

²⁶¹ **NATO Transformed**, Brussels: North Atlantic Treaty Organization, 2004, s. 4.

²⁶² Bruno Simma, “NATO, The UN and The Use of Force: Legal Aspects”, **European Journal of International Law**, Vol. 10, No. 1, 1999, s. 14.

²⁶³ Peter Rehse, **CIMIC: Concepts, Definitions and Practice**, Hamburg, 2004, s. 24.

²⁶⁴ Patricia Chilton et al., **NATO, Peacekeeping and the United Nations**, London: British American Security Information Council, 1994, s.2.

NATO'nun amaç ve görevlerini yeniden tanımlamak ve doğruya doğru daha da genişletmek amacıyla yeni tehdit ve görevlere odaklanan yeni bir Stratejik Kavram oluşturmuştur. 1999 yılının Nisan ayında Washington'da yapılan NATO'nun 50. Yıldönümü Zirvesi'nde benimsenen bu yeni Stratejik Kavram, artmış ve artmakta olan “yeni güvenlik problem ve riskleri”ni ortaya koymaktadır:

“İttifakın güvenliği, çok boyutlu ve önceden tahmin edilmesi zor, askeri olan ve askeri olmayan geniş bir risk çeşitliliğiyle karşılaşmaktadır. Bu riskler Avrupa-Atlantik bölgesi içinde ve çevresinde belirsizlik, istikrarsızlık ve İttifakın çevresinde hızla gelişebilecek bölgesel kriz olasılığı içermektedir... İttifak üyelerinin topraklarına herhangi bir silahlı saldırı, her ne yönden gelirse gelsin, Washington Andlaşması'nın 5. ve 6. maddeleri kapsamındadır. Bununla birlikte ittifakın güvenliği, doğal kaynakların akışının kesilmesi de dahil terörist eylemler, sabotaj ve organize suçları da içeren daha geniş nitelikte riskler tarafından da etkilenebilir”²⁶⁵.

İttifakın karşılaştığı güvenlik tehditlerini “çok boyutlu ve önceden tahmin edilmesi zor” olarak tanımlayan NATO'nun Yeni Stratejik Kavramı'na göre NATO'nun temel güvenlik görevleri, “Avrupa-Atlantik alanında istikrarın temeli olarak hareket etmek; güvenlik konularında danışmalar için bir forum olarak hizmet etmek; herhangi bir NATO üyesi devlete karşı yapılacak saldırı tehdidine karşı caydırıcılık ve savunma görevi üstlenmek; çatışmayı önlemeye etkin olarak katkıda bulunmak ve kriz yönetiminde aktif olarak yer almak; Avrupa-Atlantik alanındaki diğer ülkelerle geniş kapsamlı ortaklık, işbirliği ve diyalog geliştirmek” şeklinde tanımlanmaktadır²⁶⁶.

Yeni Stratejik Kavram ile NATO, bloklar arası mücadele döneminin öngördüğü şartlardan kaynaklanan misyonundan daha farklı görevleri üstlenebilmesinin yolu açılmıştır. Böylece NATO, herhangi bir üyesine saldırı olmaksızın, insan hakları, demokratikleşme gibi evrensel değerleri korumak adına yapacağı olası bir müdahaleye ittifak düzeyinde olanak tanımıştır.

---

²⁶⁵ Robert A. Hunter, “Maximizing NATO: A Relevant Alliance Knows How to Reach”, **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 3, May-June 1999, ss. 201-202.

²⁶⁶ **NATO Transformed**, Brussels: North Atlantic Treaty Organization, 2004, s. 4.

E. Çatışmaları Önleme ve Kriz Yönetimi

Barışı koruma, savaşları önleme, güvenliği ve istikrarı sağlama ve temel güvenlik görevlerini yerine getirmede NATO, diğer örgütlerle işbirliği içerisinde, uluslararası hukuka uygun olarak 5. madde dışında oluşturulan krizlere tepki operasyonlarını yönetmek de dahil, çatışmanın artmasını önlemeyi ve etkili bir kontrol sağlamayı çabalar. NATO kendi prosedürüne uygun olarak, kendi kaynaklarını ve uzmanlığını vermek de dahil BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirdiği veya AGİT sorumluluğunda olan barış operasyonlarını veya diğer operasyonları destekleyebilmektedir. İttifakın işbirliği ve dayanışması gereği, böyle bir operasyona veya göreve katılım, üye devletlerin anayasaları uyarınca alacakları karara bağlı kalmaktadır. NATO çatışmaları önlemede ve onları erken bir aşamada durdurmada, diğer örgütlerle ortaklığa, işbirliğine ve diyalog kurmaya açıktır²⁶⁷.

NATO kendi girişimleri ile barış koruma operasyonlarına girişmeye hazır değildir. Böylesi bir yaklaşımın müttefikler arasında görüş birliği içinde benimsenmesi mümkün görülmediğinden, anayasası uyarınca uluslararası barış ve güvenliği sağlama sorumluluğu bulunan, barışı koruma ve gerekirse sağlanmasına yönelik olarak harekete geçme konusunda yetki verebilen BM ve AGİT'in vereceği talimat ile mümkün olacağı görülmüştür. Ancak, Kosova'ya yapılan operasyon esnasında, NATO, önce müttefikler arasında istenen mutabakatı sağlayabilmiştir²⁶⁸. Kosova harekatı, Rusya'nın itirazlarına rağmen, BM Kurucu Andlaşması'nın 53. maddesine aykırı olarak, Güvenlik Konseyi kararı olmadan, NATO'nun aldığı bir kararla icra edilmiştir.

Önleyici diplomasi hem BM'de hem de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Kurumu'nda (AGİK) (yeni adı AGİT) 1992 yılından itibaren politik bir süreç haline gelmiştir. B. Boutros-Ghali, Haziran 1992'de Güvenlik Konseyi'ne sunduğu barış koruma operasyonları için politik bir rehber özelliği gösteren Barış Gündemi'nde çatışmaları önlemede barışçı yollarla çözüm aracı olarak önleyici diplomasiyi

---

²⁶⁷ **Alliance's Strategic Concept: Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23 and 24 April 1999**, Brussels: NATO Office Of Information and Press, s. 10.

²⁶⁸ Haldun Yalçınkaya, "Geleneksel Barışı Koruma Kavramının Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde NATO Harekatı ile Uğradığı Değişim", **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, c. 10, s. 2, 2000, ss. 145-146.

vurgulamıştır²⁶⁹. 1992 Temmuz'unda AGİK'in Helsinki'de yaptığı doruk toplantısında, üye ülkeler AGİK'in ortak güvenlik işlevini güçlendirmişlerdir. Artık, olağanüstü toplantılar için oybirliği aranmamaktadır²⁷⁰.

1992 Helsinki Belgesinde “önleyici diplomasi” açıkça ifade edilmemekle beraber ani bunalımlarda “erken uyarı” mekanizmasını sağlayacak taraflar arasında danışma oluşturulmaktadır. “Erken uyarı ile ilgili konular çatışmayı önleme ve kriz yönetimidir. Bu amaçlar, BM de “Barış Gündemi”nde öngörülmüş olan yöntemle hemen hemen aynı olan AGİK “barış operasyonları” ile yerine getirilebilmektedir. AGİK barış operasyonlarının BM altında oluşturulan kuvvetlerden temel farklılığı “barışı sağlama” ve “barışı zorlama”nın olmamasıdır. AGİK’in yetkili birimlerine gerçek durumları tespit etmesi ve rapor vermesi için gerilimli ve bunalımlı bölgelere “Gözlem ve Keşif Misyonu” gönderilebilir ve burada taraflara dostça girişimde bulunarak aralarındaki uyuşmazlıkların barışçı yolla çözümünü teşvik edebilirler ve çatışmanın taraflarına “arabulucu” ve “uzlaştırıcı” olma talebinde bulunabilirler. Bu Örgütün barış gücü operasyonları, BM Kurucu Andlaşması’nın VIII. Bölümü hükümlerine dayanarak konuşlandırılabilir. Dolayısıyla bu operasyonları, “çatışmanın ilgili taraflarının rızasını alma” ve “taraf tutmama” ilkeleri altında uygulayacaklardır²⁷¹.

F. 11 Eylül Sonrası NATO’nun Yeni Güvenlik Anlayışı: Prag Zirvesi

1999 sonrası yaşanan gelişmeler sonucunda, NATO’nun krizlere yaklaşımında köklü değişiklikler gerçekleşmiştir. NATO üyeleri arasında, kitle imha silahlarının yayılmasının ve uluslararası terörizmin, İttifak için temel tehdit oluşturduğu yönünde bir konsensüs mevcuttur. 1999 Stratejik Kavramında yer alan “*NATO’nun savunma tarzı, yeni tehditlere etkin biçimde karşı koyabilmelidir*” ifadesi bunun en iyi göstergesidir. Yeni Stratejik Kavram ile uluslararası terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması bir

---

²⁶⁹ Lothar Rühl, “Preventive Diplomacy, Crisis Management and Conflict Resolution”, **Sources and Areas of Future Possible Crises in Europe**, Armand Clesse and Adam Daniel Rotfeld (ed.), Luxemburg: LIEIS, 1995, s. 146.

²⁷⁰ <http://www.mfa.gov.tr/turkce/gruph/ha/ha05bhtm/01.htm> (10.11.2001)

²⁷¹ Rühl, loc.cit.

tehdit olarak gösterilmekle birlikte, politik ve diplomatik yöntemler bunlara karşı mücadelede ana araçlar olarak tanımlanmıştır²⁷².

11 Eylül 2001 tarihinde New York'ta ikiz kulelere yapılan saldırılar, NATO'nun tehditlere yönelik savunma anlayışında değişikliklere yol açmıştır. 21 Kasım 2002 Prag Zirve Bildirisi ile NATO üyeleri, ihtiyaç duydukları her yere hedeflerini gerçekleştirmek için zaman ve mesafe olmaksızın operasyon yapabilme ve askeri kuvvet gönderebilme olanağını kendilerine tanımışlardır²⁷³.

Prag Bildirisi'nde “11 Eylül 2001 tarihindeki trajik olayları ve ardından Washington Andlaşması'nın 5. maddesine başvurma kararımızı hatırlayarak, askeri kuvvetlerimizin, halkımızın ve toprağımızın güvenliğine yönelik tehditleri yok etme kabiliyetimizi güçlendirmek için kapsamlı bir önlemler paketi onaylamış bulunmaktayız” ifadesi yer almaktadır²⁷⁴. Böylece, NATO üyeleri, Prag Zirvesi'nde 20,000 askerden oluşan NATO Mukabele Gücü'nü (NATO Response Force NRF) kurmaya karar verdiler. 11 Eylül sonrasının ürünü olan NRF ile dünyanın herhangi bir yerinde aniden patlak verecek bir kriz ya da saldırıyı acil müdahaleyle püskürtmek hedeflenmektedir²⁷⁵.

G. Yugoslavya'daki Çatışmalarda NATO

Avrupa Topraklarında meydana gelen çatışmalara, önce Avrupa Birliği (AB) müdahalede bulunmuştur. Barışın sağlanması için yapılan bu müdahaleler, AB'nin üyelerinin gerek iç, gerekse dış politikalarının çatışması ve menfaatlerinin topluluk çıkarlarının üzerinde tutulması nedeniyle etkili olamamıştır. AB, bu yolda barış Konferansı düzenlemek, arabuluculuk, ateşkes girişimleri, gözlemci heyetlerinin gönderilmesi ve yaptırımların uygulanması gibi diplomatik yöntemlerle barışı koruma ve sağlama faaliyetlerinde bulunmuştur. Ancak AB'nin başarılı olamaması itibarının

---

²⁷² Archick ve Gallis, op.cit., s. 3.

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Prague Summit Declaration, 21 November 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>

²⁷⁵ Archick and Gallis, loc.cit.

zedelenmesine yol açmış ve Avrupa'nın güvenliği için yeterliliğinin olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır²⁷⁶.

Eski Yugoslavya'nın dağılması sürecinde etkili olması beklenen diğer bir örgüt de AGİK olmuştur. Soğuk savaş yıllarında yumuşama döneminin sembolü bir örgüt olan AGİK, Avrupa'da barış ortamı için düşünülmüş bir örgüttür. 51 Avrupa ülkesi ve Kanada ile ABD üyeleridir. Toplantılarına devletlerin en üst seviyede katılmasından dolayı bu Örgüte büyük umutlar bağlanmıştır. Ancak karar alma mekanizmasında oybirliği şartı bulunması sonucunda bağlayıcı karar almasının çok güç olduğu anlaşılmıştır. Yugoslavya olaylarında da umut edilen gelişmeleri sağlamakta yetersiz kalmıştır²⁷⁷.

Uluslararası barışı koruma konusunda birinci derecede sorumlu olan BM örgütü de eski Yugoslavya'da barışın sağlanması ve korunması için faaliyetlerde bulunmuştur. BM Genel Sekreteri'nin 1992 yılında deklare ettiği "Barış Gündemi"ne bağlı olarak eski Yugoslavya'da aşamalı olarak önleyici diplomasi ve barışı sağlama girişimlerinde bulunmuştur. Ancak yine barışın sağlanamamasından dolayı diplomatik girişimlerine barışı koruma girişimi aşamasında oluşturulan UNPROFOR (BM Koruma Kuvveti) Barış Gücüyle askeri girişimini de etkilemiştir. Eski Yugoslavya topraklarının karmaşık etnik yapısı ve eski federal cumhuriyetlerin alışılmışın dışında diplomasi gelenekleri bulunmasından dolayı UNPROFOR'un görevi çok zor şartlarda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Zira oluşturulan güvenli bölgelerde görevlendirilen bu birliklerin komuta birliği içinde bulunmaması ve politik kararların alınmamasından dolayı yetkisinin yetersizliği böylesi karmaşık bir operasyonun etkinliğini azaltmıştır. Güvenli bölgelerde meydana gelen olaylar bu birliğin başarısızlığını göstermiştir. Soğuk savaşın bitmesi ile işlevi tartışılmaya başlanmış olan NATO, bu yıllarda bir soğuk savaş kurumu olmadığını ve oluşacak yeni düzende de kırk yılı aşkın bir sürede oluşturduğu kurumsallaşmış askeri ve siyasi yapısına her zaman ihtiyaç duyulacağını vurgulamaktaydı. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Avrupa'da yeni oluşan devletlerin, güvenlik kaygıları ve NATO'nun genişlemesi tartışmaları sonucunda doksanlı yıllarda "Barış İçin Ortaklık" (BİO) projesi ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda ortaya çıkan yeni

---

²⁷⁶ Ibid., s. 151.

²⁷⁷ Ibid., ss. 151-152.

NATO stratejisi ile NATO'nun alan dışı operasyon yapabilmesi ve NATO üyesi olmayan ülkelerle BİO projesi çerçevesinde operasyon yapabilme durumu ortaya çıkmıştır²⁷⁸.

NATO'nun Eski Yugoslavya'da oynadığı rolün politik dayanağı Haziran 1992'de Oslo'da Kuzey Atlantik Konseyi Toplantısında oluşturuldu. Burada NATO Dışişleri Bakanları kendi prosedürlerine uygun olarak, AGİK'in sorumluluğundaki barış koruma eylemlerini desteklemeye hazır olduklarını bildirmişlerdir. Bu destek, İttifakın barış koruma operasyonları için kaynaklarını ve uzmanlıklarını vermeyi de içeriyordu. Aralık 1992'de NATO Dışişleri Bakanları, aynı zamanda İttifakın, uluslararası barış ve güvenliği korumada temel sorumluluğa sahip BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisi altında barış koruma operasyonlarını desteklemeye hazır olduğunu açıklamışlardır. Bakanlar BM Güvenlik Konseyi'nin eski Yugoslavya'daki çatışmalarla ilgili olarak aldığı kararların uygulanmasını desteklemek için NATO ülkelerinin ittifak olarak veya kişisel olarak üstlenmiş bulunduğu barış koruma ve yaptırım önlemlerini tekrar gözden geçirmişlerdir²⁷⁹.

1992 ve 1995 yılları arasında, NATO deniz kuvvetleriyle Adriyatik'te ve NATO hava kuvvetleriyle Bosna-Hersek'te uçuşa yasak bölge üzerinde BM ambargosunu ve yaptırımlarını önce gözetmek, sonra da uygulamak için, Batı Avrupa Birliği ile birlikte NATO operasyonuna yol açacak birkaç önemli karar almıştır. NATO, Bosna-Hersek'te UNPROFOR'a yoğun bir hava desteği sağlamış ve Sarayevo'yu içinde bulunduğu bunalımdan çıkarmak için ve BM tarafından belirlenen, tehdit altında olan yerlere hava saldırısı için yetki vermiştir²⁸⁰.

Bosna'da Dayton Barış Andlaşması'nın askeri bölümlerinin uygulanması için BM yetkisi altında NATO'nun komutasında oluşturulan Çok Uluslu Barışı Uygulama Kuvveti (IFOR) oluşturulmuştur²⁸¹. IFOR, Kuzey Atlantik Konseyi'nin

---

²⁷⁸ Ibid., ss. 152-153.

²⁷⁹ NATO Handbook, op.cit., s. 107.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ Extending Security in the Euro-Atlantic Area: The Role of NATO and Its Partner Countries, op.cit., s. 27.

yetkilendirmesiyle ve 15 Aralık 1995'te BM Güvenlik Konseyi'nin 1031 sayılı kararıyla aktif hale gelmiştir²⁸².

Dayton Anlaşması'nın sivil bölümlerinin uygulanması için BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Kızılhaç, Uluslararası Polis Görev Kuvveti, sivil toplum örgütleri ve diğer ajanslar görevlendirilmiştir²⁸³. Bosna-Hersek'te barışı sağlayabilmek için Barış Anlaşmasının sivil yönünü uygulamak hayati bir öneme sahip olmuştur. Andlaşmanın askeri yönünü uygulamakla görevli olan IFOR, sivil ve politik yeniden yapılanmayı sağlayacak güvenli bir ortam oluşturmaya da katkıda bulunmuş ve bölgedeki yetkileriyle, var olan kaynaklarıyla sivil görevlerin yerine getirilmesine güçlü bir destek sağlamıştır. IFOR, Kızılhaç, BMMYK, AGİT ve dört yüzden fazla hükümet dışı örgütte dahil olmak üzere, pek çok örgütle yakın işbirliği içinde bulundu²⁸⁴.

IFOR'un görevi, Barış Andlaşması'nın uygulanmasını sağlamaktı. IFOR, BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümüne göre hareket etmiştir. Buna göre, kendini korumak ve görevini başarmak için eğer gerekirse güç kullanmaya yetkili olmuştur²⁸⁵. Eğer Dayton Barış Andlaşması'nı hayata geçirmek için güç kullanılması gerekirse, IFOR, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde minimum seviyede zarar verecek güç kullanmaya yetkiliydi²⁸⁶.

NATO'nun alan dışı ilk harekatı olan ve Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan en büyük askeri harekat olan Barış Uygulama Harekatına, NATO ülkelerinin yanı sıra, NATO üyesi olmayan ülkeler de katılmıştır²⁸⁷. IFOR'un bir yıllık görevi süresinde gerçekleştirdikleri sayesinde, bölgede kalıcı barışın sağlanması yönünde önemli adımlar atılmıştır²⁸⁸.

Bosna'da Eylül 1996 seçimlerinden sonra, IFOR görevini tamamlamıştır. 12 Aralık 1996'da BM Güvenlik Konseyi'nin 1088 sayılı kararı gereği, BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümü altında hareket eden IFOR'un yerine, Dayton Barış

---

²⁸² NATO Handbook, op.cit., s. 114.

²⁸³ Yalçınkaya, op.cit., s. 154.

²⁸⁴ NATO Handbook., op.cit., s. 115.

²⁸⁵ Yalçınkaya, op.cit., s. 156.

²⁸⁶ Ibid., ss. 157-158.

²⁸⁷ Ibid., ss. 158-159.

²⁸⁸ Ibid., s. 161.

Andlaşması'nın askeri yönlerini uygulamakla görevli SFOR (İstikrar Kuvveti) oluşturulmuştur. SFOR için benimsenen kurallar IFOR'un kurallarıyla aynıydı. Bu bağlamda, SFOR yalnız görevini başarmak için ve kendini korumak amacıyla gerektiğinde güç kullanabilirdi. SFOR'a verilen temel görev, barışı sağlamlaştırmak için gerekli olan güven ortamını sürdürmektir. Ayrıca, düşmanlıkların yeniden ortaya çıkmasını ve barışa yeni tehditlerin oluşmasını önlemek; IFOR'un başarılarını sağlamlaştırmak ve barış sürecini ilerletecek bir hava geliştirmek, kapasitesiyle sivil örgütlere destek sağlamak da SFOR'un temel görevleri arasında bulunmaktadır²⁸⁹. NATO kumandasındaki IFOR'un konuşlandırılması, bir ilki oluşturmuştur. IFOR, barışı sağlamak için otuzdan fazla ülkenin askerlerinden oluşan eşsiz bir uluslararası koalisyonu temsil etmiştir. Bosna'daki savaşı sona erdiren IFOR ve SFOR, barışı sağlamada NATO'nun katkılarının ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.²⁹⁰.

---

²⁸⁹ NATO Handbook, op.cit., s. 116.

²⁹⁰ Uğur Güngör, "The Role of Turkey for NATO in the Post-Cold War Era", **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, c. 8, s. 2, 1995, ss. 80-81.

III. BÖLÜM

EGEMENLİK İHLALİ OLARAK

NATO'NUN KOSOVA'YA İNSANİ MÜDAHALESİ:

BM KURUCU ANDLAŞMASI'NIN İHLALİ

I. İnsani Müdahale Doktrini

A. İnsani Müdahalenin Tanımı

Müdahale kavramı ile, genel olarak, bir devletin, devletler grubunun ya da uluslararası örgütün, başka bir devlet veya devletler grubunun iç politikaları veya uygulamaları üzerinde etkin bir otorite kurmayı amaçlayan kasıtlı eylemleri anlaşılır²⁹¹.

Geleneksel olarak “insani müdahale” terimi, insani nedenlerle, bir diktatörü devirmek, büyük çapta insan hakları ihlallerine son vermek veya dış topraklardaki vatandaşlarını korumak için askeri müdahale de dahil olmak üzere herhangi bir müdahale türünü içeren bir anlam taşımaktadır²⁹².

İnsani Müdahale, Danish Institute of International Relations (Danimarka Uluslararası İlişkiler Enstitüsü) tarafından, “insan haklarının ya da uluslararası insancıl hukukun tahammül edilemez ve muazzam ihlalini önlemek veya buna bir son vermek amacıyla, bir devlete, o devletin hükümetinin rızası olmaksızın ve BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesiyle olsun ya da olmasın, başka devletler tarafından askeri güç kullanımını da içeren zorlayıcı eylemler” olarak tanımlanmaktadır²⁹³. Stephen Garrett de benzer bir tanım yaparak, insani müdahaleyi “ciddi boyutlara ulaşan insani acıları durdurmak amacıyla bir ya da daha çok dış devletin, başka bir devletin içişlerine askeri müdahalede ya da tehdidinde bulunması” olarak tanımlamaktadır²⁹⁴. Bu sebeple, insani müdahale, bir devlet ya da devletler topluluğunun, insan haklarına yönelik kabul

---

²⁹¹ C. A. J. Coady, **The Ethics of Armed Humanitarian Intervention**, Washington: United States Institute of Peace, 2002, s.10.

²⁹² Luise Driike, **Preventive Action for Refugee Producing Situations**, New York, Paris: Peter Lang, 1993, s. 200.

²⁹³ Danish Institute of International Affairs (DUPI) **Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects**, Copenhagen: 1999, s. 11.

²⁹⁴ William A. Boettcher III, “Military Intervention decision Regarding Humanitarian Crises: Framing Induced Risk Behavior”, **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 48, No. 3, June 2004, s. 332.

edilemez şiddetine son vermek için kuvvet kullanmasıdır²⁹⁵. Sean Murphy'ye göre insani müdahale, uluslararası insan haklarından yaygın biçimde mahrum olan hedef devletin vatandaşlarını korumak amacıyla, bir ya da daha fazla devlet veya uluslararası örgüt tarafından güç kullanımında ya da tehdidinde bulunulmasıdır²⁹⁶.

Advisory Committee on Human Rights and Foreign Policy (İnsan Hakları ve Dış Politika üzerine Tavsiye Komitesi, ACM) ve Advisory Committee on Issues of Public International Law (Genel Uluslararası Hukuk Konuları hakkında Tavsiye Komitesi, CAVV) insani müdahale terimi ile ifade edilen müdahaleleri birbirinden farklı dinamik yönlerine göre üçe ayırarak bir insani müdahale tanımı yoluna gitmiştir. Bunlardan ilki, insanların hayatlarını sürdürmelerine engel olan durumlarda insanların acılarını ve zor şartlarını hafifletmek için yapılan ve ilgili devletin rızasının olup olmamasına bakılmaksızın insani amaçlı yiyecek ve giyecek yardımlarının yapılmasıdır. İkinci müdahale türü, bir ülkede büyük boyutlara varan insan hakları ihlallerini içeren durumlara cevap olarak, Güvenlik Konseyi'nin BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümü altındaki yetkileri çerçevesinde güç kullanımını yetkilendirmesidir. Üçüncüsü ise, bir veya birkaç devletin, Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi için başvurmaksızın, ciddi boyutlarda insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği ülke topraklarına güç kullanma tehdidi veya güç kullanımını da içeren müdahaledir. Üç müdahale türünün de amacı insan hayatını korumak olmakla birlikte hukuki zeminde ve müdahale tarzında büyük farklılıklar bulunmaktadır. ACM ve CAVV bu müdahale türlerinden ilkinin "acil insani yardımlar"; Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi ile yapılan müdahaleyi ise "insani amaçlar için yaptırım eylemi" olarak isimlendirmekte ve "Güvenlik Konseyi kararı ile yetkilendirilmiş insani müdahale" olarak tanımlamaktadır. Üçüncü tür müdahale ise "insani müdahale" terimi ile ifade edilmekte ve Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi ile yapılmadığı için hukuki ve politik sorunlara yol açmaktadır. Bu sebeple, insani müdahale "*Ulusal kimliklerine bakılmaksızın, insanların maruz kaldığı, özellikle yaşama hakkını ortadan kaldıran büyük ve ciddi boyutlarda hak ihlallerini sona erdirmek veya yakında olması beklenen böyle bir durumu önlemek için;*

²⁹⁵ Guenter Lewy, "The Case for Humanitarian Interventions", *Orbis*, Vol. 37, No. 4, Fall 1993, s. 623.

²⁹⁶ Penelope C. Simons, "Humanitarian Intervention: A Review of Literature", Project Ploughshares, <http://www.ploughshares.ca/content/working%20papers/wp012.html> (16.10.2005)

*Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi veya müdahaleye uğrayan devletin meşru hükümetinin rızası olmaksızın, bir ya da birkaç devletin, herhangi bir uluslararası örgüt çerçevesinde olsun ya da olmasın, başka bir devletin topraklarına güç tehdidinde yada güç kullanımında bulunmasıdır*²⁹⁷. Bizce de, insani müdahale kavramı ile, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın bir ya da daha fazla devlet tarafından işlenen ve insan hak ve temel özgürlüklerini ihlal eden devlete karşı askeri güç kullanımı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yardım gayesiyle örgütler tarafından yapılan insani yardımlar, insani müdahalenin kapsamına girmemektedir.

Arend ve Beck'e göre, insani müdahalenin amacı yeni bir devlet oluşturmak değil, zaten varolan devletin içindeki temel insan haklarını korumaktır. Bu nedenle askeri bir operasyonu insani müdahale olarak niteleyebilmek için, bu operasyon dört kritere dayanmalıdır:

a-) Müdahaleye hedef olan devletin sınırları içerisinde özellikle geniş kitlelerin katledilmesi gibi, temel insan haklarına ciddi bir tehdit olmalıdır;

b-) Yapılan müdahalenin amacı temel insan haklarını korumakla sınırlı olmalıdır;

c-) Yapılan zorlayıcı müdahale, hedef devletin meşru hükümetinin daveti ya da rızasıyla yapılmamalıdır;

d-) BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın yapılmalıdır²⁹⁸.

Çeşitli akademik kişi ve kurumlar tarafından yapılan insani müdahale tanımlarının hepsinde insan hakları ihlalleri esas alınmakta ve askeri bir müdahale ortak noktayı oluşturmaktadır. Ancak uluslararası hukuk açısından bu tanıma dayalı insani müdahalenin önünde önemli engeller vardır. Bu engeller saldırı amaçlı güç kullanma yasağı ve iç işlerine karışmama ilkeleridir.

---

²⁹⁷ The Advisory Council on International Affairs and the Advisory Committee on Issues of Public International Law, **Humanitarian Intervention**, April 2000, ss. 6-7.

²⁹⁸ Anthony Clark Arend ve Robert J. Beck, **International Law and the Use of Force**, London and New York: Routledge, 1993, ss. 113-114.

B. Geçmişte İnsani Müdahale: Haklı Savaş Doktrini

Uluslararası toplum adına bir devletin iç sorununa o devletin rızası olmaksızın ülke nüfusundaki vahim insani acıları ve kayıpları önlemek amacıyla silahlı saldırıda bulunma günümüzde ortaya çıkan yeni bir olgu değildir. Roma İmparatorluğu da Dalmatia ve Judaea’da benzer sorunlar için insani amaçlı silahlı müdahalede bulunmuştur²⁹⁹.

İnsani müdahalenin öncülü olarak, Haklı (Adil) Savaş (Just War) doktrininin ilkeleri Yunan ve Roma filozoflarının teorileri ile ortaya çıkmakla birlikte, St. Augustine (354-430) ve St. Thomas Aquinas (1225–74) haklı savaş teorisinin modern temellerini atan en önemli temsilcileridir³⁰⁰. St. Augustine ve St. Thomas Aquinas’ın yanı sıra bu geleneğin diğer önemli temsilcileri Cicero, Francis de Vittoria, Francis Suarez, Alberico Gentili ve Hugo Grotius’tur³⁰¹.

13. yüzyılda insani müdahale düşüncesinin temellerini atan St. Thomas Aquinas’a göre, “*egemen kimse, buyruğundakilere karşı kabul edilebilir sınırları aşan diğer bir egemenin iç işlerine müdahale etme hakkına sahiptir*”³⁰².

İnsani Müdahale doktrininin ortaya çıkışı doğal hukuk görüşü ile bağlantılıdır. Hugo Grotious (1583-1645), uluslararası düzenin korunmasını desteklemek için, savaşın yalnızca belli hukuki sebeplere dayanması şartıyla olabileceğini belirterek, “haklı savaş” doktrini üzerinde yeni fikirler ortaya koymuştur. Grotious’a göre, bir devletin sınırlarına müdahale etmenin şartı, bir ihtilal ortaya çıktığında, bunu bastırmak için bir prensin buyruğundakilere karşı despot müdahalesi sonucunda, baskı altındaki bu insanların dış bir güçten yardım istemeleridir³⁰³. Hugo Grotious burada zorunlu bir insani müdahale görevinden değil, insani müdahale hakkından bahsetmektedir. Buna göre, despot bir yönetimin, buyruğu altındaki insanlara karşı, hiç kimsenin müsamaha

---

²⁹⁹ Hugh Beach, “Secessions, Interventions and Just War Theory: The Case of Kosovo” <http://www.pugwash.org/reports/rc/beach.htm> (11.05.2005)

³⁰⁰ Abbott, loc.cit.

³⁰¹ Arkadiusz Domagala, **Humanitarian Intervention: The Utopia of Just War? The NATO intervention in Kosovo and the restraints of Humanitarian Intervention**, Brighton: Sussex European Institute, 2004, s. 9.

³⁰² Trevor Redmond, “The Rules, and How They Were Broken: The Changing Face of State Sovereignty”, **Irish Student Law Review**, Vol. 10, 2002, ss. 62-68.

³⁰³ DUPI, op.cit., s. 12.

gösteremeyeceği davranışlarda bulunması sonucunda, diğer devletlerin “insani müdahale hakkı” vardır³⁰⁴.

Haklı Savaş doktrini, bir savaşın hangi haklı şartlara dayalı olarak açılacağı ve hangi meşru araçlarla yapılacağı konusunda kriterler ortaya koyarak savaşı moral açıdan ele alır. Savaşın açılması ve yürütülmesi ile ilgili moral nedenlere dayalı sınır ve koşullar ileri süren Haklı Savaş doktrininde savaşın yasaklanması söz konusu değildir³⁰⁵.

Hıristiyan inanç ve uygulamaları yönünden savaşı ele alan “Haklı Savaş doktrini” içerisinde, *jus ad bellum* ve *jus in bello* olmak üzere iki ana unsur vardır. Esas olarak, bir savaşa ilk başlandığı anda haklı bir gerekçesi (*jus ad bellum*) olmalı ve bu savaş etik kuralları (*jus in bello*) göz önünde bulundurarak yapılmalıdır³⁰⁶. *Jus ad bellum* bir savaşın haklı gerekçesine atıfta bulunmakta ve Hıristiyan inanç ve uygulamaları açısından savaşın kabul edilebilir gerekçelerini açıklamaktadır. Haklı savaş doktrininde ikinci ana unsur ise “*jus in bello*”dur. Diğer bir ifadeyle bir savaşta adil olunmasıdır³⁰⁷. Haklı bir sebebin bulunması ve iyi niyetle savaşılmaması bir savaşın haklı sayılmasının iki temel koşulu olarak ortaya konmaktadır. St. Augustine’e göre, “*iyi niyet barışın yeniden sağlanması olmalıdır; intikam ya da misilleme değil*”. Haklı savaş doktrininde “iyi niyet” önemli bir şart olmakla birlikte, St. Augustine pek çok savaşın “*hakimiyet arzusundan kaynaklanan güdüler*” için yapıldığını da not etmektedir³⁰⁸.

II. Dünya Savaşı’ndan sonraki süreçte, pek çok hükümet ve hukukçu, güçlü devletlerin insani müdahaleye dayalı tek taraflı güç kullanımını kötüye kullanmasından

---

³⁰⁴ J.L. Holzgrefe, “The Humanitarian Intervention Debate”, **Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas**, J. L. Holzgrefe and Robert O. Keohane (ed.), New York, Melbourne: Cambridge University Press, 2003, s. 26.

³⁰⁵ Mona Fixdal, Dan Smith, “Humanitarian Intervention and Just War”, **Mershon International Studies Review**, Vol. 42, No. 2, November 1998, ss. 283-312.

³⁰⁶ Abbott, loc.cit.

³⁰⁷ David P. Barash, Charles P. Webel, **Peace and Conflict Studies**, London: Sage Publications, 2002, s. 416.

³⁰⁸ Shaun A. Casey, “Ethics of This War Have Yet to Be Spelled Out”, **Boston Globe**, 10.11.2001, s. A15

kaygılandığı için bunu reddetmiştir. UAD da 1949’da, adalet adına yapılacak askeri müdahale için, “geçmişte çok ciddi suiistimallere yol açmıştır” sonucuna varmıştır³⁰⁹.

Doktrin bir savaşın başlatılmasını meşru kılan sebepleri (Jus ad Bellum) ve savaş sırasında gözetilmesi gereken kuralları (Jus in Bello) sıralamaktadır.

1. Jus ad Bellum ilkeler

Jus ad bellum ilkeleri ilk olarak devlet başkanlarına odaklanır. Çünkü politik liderler savaşı başlatan, orduları harekete geçiren kimseler oldukları için, haklı savaş doktrininde *jus ad bellum* ilkelerinden sorumlu tutulmaktadırlar. Eğer bu ilkeler yerine getirilmediyse savaş suçlusu olarak nitelendirilmektedirler. Bir savaşa başvurmayı haklı ya da haksız yapan ölçütler, *Jus ad bellum* ilkeleri ile ortaya konmaktadır. Haklı savaş teorisine göre, başvurulmuş bir savaşın haklı olması için bir politik toplum ya da devlet *jus ad bellum* ilkelerinin her birini ayrı ayrı yerine getirmelidir³¹⁰.

a- Haklı Gerekçe: Savaşa acil olarak ve uygunsuz bir biçimde aşırı istekle başvurulmamalıdır. Ancak haklı bir gerekçe ile savaş açılabilir. Günümüz uluslararası hukuk kuralları göz önüne alındığında, BM Kurucu Andlaşması’nın 51. maddesine dayalı meşru müdafaa hakkı, haklı gerekçeyi oluşturmaktadır.

b- Haklı Niyet: Savaşın sadece haklı bir gerekçeye dayandırarak açılması onu adil kılmaya yetmez. Savaşa başvurmanın altında yatan gerçek niyet de moral olarak uygun olmalıdır. Güç ve toprak kazanmak gibi açığa vurulmayan gizli niyetler ya da intikam almak ya da etnik düşmanlığa dayalı rasyonel olmayan niyetler savaşın hukuksuz olmasına yol açar.

c- Meşru Otorite ve Savaşın Açıkça İlanı: Ancak meşru otorite tarafından uygun süreç gözetilerek karar alınmışsa bir devlet savaşa başvurabilir. Ayrıca alınan bu karar açıkça hem kendi halkına, hem de düşman ülke halkına ilan edilmelidir.

---

³⁰⁹ Jules Lobel, Michael Ratner, “Humanitarian Military Intervention”, **Focus**, Vol. 5, No. 1, January 2000, http://www.d-n-i.net/fcs/ratner_critique.htm (05.11.2004)

³¹⁰ **Stanford Encyclopedia of Philosophy**, <http://plato.stanford.edu/entries/war/> (18.05.2006)

d- Son Çare: Savaşa acil olarak ve uygunsuz bir biçimde aşırı istekle başvurulmamalıdır. Savaşa başvurmadan önce, akla makul ve barışçıl yöntemleri tüketmelidir.

e- Başarı Olasılığı: Eğer bir devlet savaşa başvurarak kitlelerin imha edildiği mevcut duruma önemli bir etki yapabileceğini öngörmüyorsa hiç savaş açmamalıdır.

f- Orantılılık: Bir savaş verdiği zarardan çok yarar getirecekse açılmalıdır. Dolayısıyla bir devlet, savaşa başvurmadan önce onun sağlayacağı evrensel fayda ile yol açacağı evrensel zararı değerlendirmeli ve faydanın zarardan çok olacağını düşünüyorsa savaşa başvurmalıdır.

2. Jus in Bello İlkeler

a- Uluslararası Hukuka Uygun Silahlar Kullanma: Günümüz şartlarında düşünüldüğünde, savaş esnasında kimyasal ve biyolojik silahların kullanımı haklı savaş doktrinine aykırı bir uygulama olmaktadır.

b- Sivil Asker Ayrımı Yapmak: Savaş esnasında taraflar askeri hedeflerle sivil halk arasında ayırım yapmak zorundadır.

c- Orantılılık: Askerlerin yerine getirmeye çalıştıkları amaçlarıyla kullandıkları güç arasında bir oran olmalıdır. Aşırı güç kullanımı haklı savaşın ruhuna aykırı bir uygulamadır. Kitle imhası, soykırım, etnik temizlik amaçlı güç kullanılmamalıdır.

C. Soğuk Savaş Sonrası İnsani Müdahalenin Gelişimi

İnsani müdahale, dünya politikaları içerisinde en tartışmalı ve “kutsal egemenlik” kuralına karşı çıkan bir kavramdır. Bununla birlikte, soğuk savaş sona erdikten sonra, insani müdahale uluslararası toplum tarafından dünyayı daha iyi, daha yaşanabilir bir yer haline getirmenin muhtemel bir aracı olarak görülmüştür. Soğuk savaşın bitmesiyle oluşan bu coşku ortamı, 1990’ların başlarında kendisini uluslararası sistemin sınırlamalarının üstesinden gelemeyeceği sorunların doğmasına yol açacak bir iyimserliği de beraberinde getirmiştir³¹¹.

---

³¹¹ Domagala, op.cit., s. 3.

Geleneksel anlamda *güvenlik* terimi ile, devletin toprak bütünlüğünün, istikrarının ve diğer hayati çıkarlarının politik, hukuki yöntemlerle veya güç kullanımı içeren yöntemlerle devlet seviyesinde ya da uluslararası seviyede korunması anlaşılmaktadır. 1990'dan sonra, şiddetli çatışmalara yol açan ve bireylerin, toplumların, devletlerin güvenliğini tehlikeye sokan askeri olmayan diğer tehditleri de içerecek şekilde *güvenlik* tanımının içeriği³¹² ve çevre güvenliği, insan güvenliği gibi konularla güvenlik gündeminin kapsamı genişlemiştir. Ayrıca çatışmayı önleme konuları da yeni bir önem kazanmıştır³¹³. Bu dönemde, ülkelerin zayıf yönetim yapılarından ve iç çatışmaları sona erdirmeyi amaçlayan barış andlaşmalarının başarısızlığından kaynaklanan ve çoğu devletlerin içinde olan sayısız silahlı çatışma ve bu şiddetin sebep olduğu milyonlarca insan kaybı ortaya çıkmıştır³¹⁴.

Soğuk savaş sonrası dönemde insani değerler dış politikaların ve askeri politikaların odak noktası haline gelmiştir. Bunun altında yatan en önemli neden devletin yanı sıra uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak bireyin de ön plana çıkmasıdır.

D. İnsani Müdahalenin Tartışılabilirliği

Shan Mei, "insani zeminde yapılan müdahale haklıdır" düşüncesinin yanlış olduğuna inanmaktadır ve insani müdahale konusunda, "bir dış güç tarafından yapılacak müdahale, uluslararası çatışmaya neden olabilir ve nükleer bombalarla dolu bir dünyada, hiçbir şey insan haklarını korumak adına insanlığın yok edilmesi kadar anlamsız olamaz"³¹⁵ yorumunu getirmektedir. Fakat, soğuk savaş sonrası gelişmelerde artık nükleer gerilim ve tırmanmanın değil, insan hakları gibi evrensel değerlerin başat konu olduğu bir ortamda, bu görüş günümüz gerçekleriyle tam olarak örtüşmemektedir.

---

³¹² International Peace Academy, **IPA Report: The Security-Development Nexus: Conflict, Peace and Development in the 21st Century**, Rapporteur: Flavius Stani, New York Seminar, West Point, New York: 3-7 May 2004, s. 2.

³¹³ Peter Wallensteen, Patrik Johansson, "Security Council Decision in Perspective", **The UN Security Council: From The Cold War to the 21st Century**, David M. Malone (ed.), Boulder/London:Lynne Rienner Publishers, 2004, s. 28.

³¹⁴ International Peace Academy, op.cit., s. 3.

³¹⁵ Shan Mei, "Humanitarian Intervention under International Law," Harvard Law School, Graduate Program Paper, Cambridge, 1986, pp. 41-44, içinde: Luise Drüke, **Preventive Action for Refugee Producing Situations**, New York, Paris: Peter Lang, 1993, s. 200.

Ayrıca tüm dünyada, iki kutuplu sistemde olduğu gibi, devletlerarası nükleer saldırı beklentisinden çok, bu tehlikeli gücün terörist güçlerin eline geçmesi ve bu güçler tarafından kullanılmasından endişe duyulmaktadır.

İnsani müdahalenin gerekliliğini savunan Fernando Teson, bir yetişkinin, çocuğun hayatını tehlikeye sokacak kadar tehlikeli biçimde vurması ile insani müdahalenin haklılığı konusunda karşılaştırma yapmaktadır. Teson'a göre bu durumda, yetişkin kişi 'benim çocuğum, benim evim, benim işim' dese bile, çocuğun hayatını tehlikeye atma hakkı olmadığı için müdahalede bulunmaktan başka bir seçenek yoktur. Teson, bu benzetmeyle, insani nedenlerle yapılacak bir karışmanın haklı olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre;

“Uluslar arasındaki insani amaçlı müdahale de moral olarak benzer sebeplerle haklıdır. B ulusunun ülke nüfusu içindeki azınlık gruplarının büyük bir kısmını hapsedmesine, işkence yapmasına ve öldürmesine, A ulusunun seyirci kalması için hiçbir moral gerekçe yoktur. Bu sıkıntıya maruz kalanlar B ulusunun vatandaşı olmasına rağmen... A ulusu, B ulusunun suça yönelen bu eylemlerini önlemek veya azaltmak için, güç kullanarak ya da başka bir yolla müdahale etmelidir”³¹⁶.

Thomas'a göre, uluslararası toplumun insani nedenlerle politik ve askeri müdahalede bulunma istekliliği daha da fazla kan dökülmesine ve insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına yol açabilecek bir süreci de beraberinde getirecektir. Egemen devletin iç işlerine yapılacak müdahale sonucunda ülke içi ayrılıkçı hareketler de cesaretlenmiş olacak ve bu tüm etnik ve ideolojik grupların ülkeden ayrılma talepleri sonunda önlenmek istenen insani kayıplardan çok daha fazlası ortaya çıkacaktır. Ayrıca bu azınlık ve etnik gruplar, çıkarları gereği, uluslararası toplumu insani müdahalede bulunması yönünde harekete geçirmek için, devlet yöneticilerinin insan hakları ihlalleri yapmaları için kışkırtıcı eylemlerde bulunabileceklerdir³¹⁷.

Ancak insani nedenlere dayalı tek taraflı müdahale, küçük devletlerin elitleri tarafından eleştirilmektedir. Bu eleştirinin nedeni insan haklarına olan ilgisizlik değil,

---

³¹⁶ Fernando Teson, *Humanitarian Intervention: An Inquiry Into Law and Morality*, 1988, p. vii, içinde: Luise Drüke, **Preventive Action for Refugee Producing Situations**, New York, Paris: Peter Lang, 1993, s. 200.

³¹⁷ Raju G. C. Thomas, “Sovereignty, Self-Determination, and Secession: Principles and Practice, **Yugoslavia Unraveled: Sovereignty, Self-Determination, Intervention**, Raju G. C. Thomas (ed.), Oxford: Lexington Books, s. 16.

egemenlik ilkesinin aşınması sonucunda güçlü devletlerin saldırılarına açık olma olasılığının artmasıdır³¹⁸.

E. BM Kurucu Andlaşması Açısından İnsani Müdahalenin Meşruluğu

Nedeni insan hakları ihlalleri sona erdirmek olsa bile, haksız veya meşru olmayan saldırı BM Kurucu Andlaşması tarafından yasaklanmıştır. Uluslararası barış ve düzenin sağlanabilmesi için, insan hakları adına yapılacak bir müdahalede, BM Güvenlik Konseyi'nin yetki vermesi gerekir. BM Kurucu Andlaşması uluslararası barışa tehdit oluşturan durumlara karşı Güvenlik Konseyi'ni yetkilendirmektedir. BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde, devletler, sadece Güvenlik Konseyi'nin açıkça yetkilendirmesi durumunda insani nedenlerle diğer devlete müdahalede bulunabilirler. Somali, Ruanda, Haiti, ve Bosna bu duruma örnek oluşturmaktadır³¹⁹.

BM Kurucu Andlaşması'nın 2(4). maddesi ile üye bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı insani müdahale de dahil her türlü güç kullanma ve tehdidi yasaklanmıştır: *“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar”*.

BM Kurucu Andlaşması'nın 2(4). maddenin iki istisnası mevcuttur. Buna göre 51. madde altında Meşru müdafaa hakkı ve VII. bölümde öngörülmüş olan zorlama tedbirlerinin uygulanmasıdır³²⁰.

İnsani müdahalenin meşru olduğunu savunan görüşlerin ortak noktasını, bir devletin *“toprak bütünlüğüne”* ve *“politik bağımsızlığına”* karşı yapılmadığı için insani müdahalenin BM Kurucu Andlaşması'nın 2(4). maddesine ve amaçlarına ters düşmediğini, hatta BM'nin insan hakları ile ilgili amaçlarıyla örtüşme içinde olduğu

---

³¹⁸ W. Michael Reissman, “Unilateral Action and the Transformations of the World Constitutive Process: The Special Problem of Humanitarian Intervention”, **European Journal of International Law**, Vol. 11, No. 1, s. 15.

³¹⁹ Lobel ve Ratner, loc.cit

³²⁰ BM Kurucu Andlaşması'nın meşru müdafa ve VII. bölüm ile ilgili maddeleri çalışmamızın I. bölümünde ele alınmıştır.

iddiaları vardır³²¹. Donnelly'ye ise, müdahalenin özünde bir devletin içişlerine dış etki bulunduğu için, müdahalenin devletin politik bağımsızlığını ihlal eden bir eylem olduğunu iddia etmektedir³²².

Chesterman'a göre, insani müdahalenin BM Kurucu Andlaşması ile uyumlu olduğunu ileri sürebilmek için, onun 2(4). maddeyi ihlal etmediğini ileri sürebilmek gereklidir. “2(4). madde de belirtildiği gibi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı güç kullanma söz konusu olmadığı için, bir devletin samimi biçimde insani müdahalede bulunması BM Kurucu Andlaşması'nı ihlal etmeyecektir” yönünde bir yorum bunu destekler niteliktedir. Ancak, 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 31(1). maddesine göre, “bir andlaşma, içeriği ile uyumlu olarak ve konu ve amacının ışığı altında, terimlerin olağan anlamıyla uygun biçimde iyi niyet çerçevesinde yorumlanmalıdır”³²³.

Bizce de buna benzer BM Kurucu Andlaşması'nın ruhuna aykırı geniş yorumlar, insani amaçlı da olsa Andlaşmanın hükümleri dışında kalan bir saldırıyı meşru kılmamaktadır. Zira BM Kurucu Andlaşması'nın 2(4). maddesi sadece belli tür savaşları değil, nedeni meşru müdafaaya dayanmayan her türlü güç kullanımını içine almaktadır. BM Kurucu Andlaşması'nın ruhuna aykırı yapılan ve güç kullanımının anlamını sınırlayıcı tarzda yapılan yorumlar, uluslararası ilişkilerde keyfi güç kullanımına olanak veren bir gelişmeye zemin hazırlamaktadır.

F. İnsani Müdahalenin Moral Yönü: Realist ve Liberal Bakış Açısı

İnsani müdahale konusunda süren moral tartışmaların merkezinde, bazen birbiriyle kesişen, bazen de birbirine aykırı amaçları savunan, BM Kurucu Andlaşması'na da yansımış iki ayrı *değer* vardır. Bunlar “devletler sistemi” ve “insan hakları” değerleridir. İç işlerine müdahale etmeme ilkesinin iki ana unsuru burada bulunmaktadır: karşılıklılık (reciprocity) ve hukuki eşitlik devletler sistemi değerlerine; kendi kaderini kendi belirleme hakkı (self-determinasyon) insan hakları değerlerine

³²¹ DUPI, loc.cit.

³²² Jack Donnelly, “Human Rights, Humanitarian Intervention and American Foreign Policy: Law, Morality and Politics”, **Journal of International Affairs**, Vol. 37, No. 2, Winter 1984, s. 311.

³²³ Simon Chesterman, **Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law**, Oxford, New York: Oxford University Press, 2001, s. 48.

aittir. Diğer bir ifadeyle, zorlayıcı insani müdahalenin özündeki tartışmalar etik gruptadır³²⁴.

Nye, “etik değerler, iç politikayla kıyaslandığında, uluslararası politikada daha az rol” oynadıklarını iddia etmektedir ve bunun dört nedeni olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan ilki, “değer” üzerinde uluslararası konsensüs olmamasıdır. İkincisi, adaletin üzerinde kültürel ve dinsel farklılıkların bulunmasıdır. Devletler bireylerden farklıdır. Liderler bireylerden oluşsa da, devlet soyuttur ve devlet adamları bireysel eylemlerinden farklı değerlendirilirler. Bir devlet başkanından halkının çıkarlarını koruması beklenir; bazı durumlarda ise bu çıkarları korumak için güç kullanımı gerekebilir. Uluslararası politikada etik değerlerin rolünün az olmasının üçüncü nedeni, yapılacak bir eylemin sonucunun çeşitli olmasıdır. İç politikada da bir eylemin sonucunu bilmek zordur, fakat uluslararası politikada bu zorluğa “devletlerarası etkileşim” de katılmaktadır. Bu ekstra boyut uluslararası politikada sonuçları tam olarak bilmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Son olarak, uluslararası toplum kurumlarının zayıf ve uluslararası politikada düzen ve adalet arasındaki kopukluğun iç politikadan daha fazla olmasıdır. Düzenin sağlanması adaletin ön koşuludur. Uluslararası politikalarda ortak yasama, yürütme ve güçlü bir yargının olmaması, adaletin sağlanmasının koşulu olan düzeni sağlamayı daha da zorlaştırmaktadır³²⁵.

Goldstein’e göre, uluslararası ilişkilerde yer alan karşılıklı eylemleri yöneten kuralların kökü moral ilkelere dayanmaktadır. Uluslararası moral değerler, belli bir devletin içinde yer alan ve o ülke gelenek ve kültürü ile şekillenen olgulardan farklılık gösterir. Uluslararası moral ilkeler, devletler arası ilişkilere uygulanabilir bir dizi evrensel ahlaki standart ve kurallardan oluşur³²⁶. Hunharca işlenen katliamlarla insan haklarına karşı yapılan ihlaller, insani müdahalenin haklılık dayanağına moral bir neden oluşturmaktadır³²⁷.

---

³²⁴ Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse, **Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict: A Reconceptualization**, London: Polity Press, 1996, s. 57.

³²⁵ Joseph S. Nye, **Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History**, New York: Pearson, 2003, ss. 22-23.

³²⁶ Joshua S. Goldstein, **International Relations**, New York: Longman, 2004, ss. 262-263.

³²⁷ Donnelly, op.cit., s. 319.

Nye, *müdahaleyi*, normatif karakter taşıdığı için “*karişikliğe yol açan bir kavram*” ve “*değer yargılarına yönelen bir kavram*” olarak açıklamaktadır. Bu sebeple de müdahale tartışmaları çoğunlukla moral konuları içermektedir³²⁸. Uluslararası ilişkiler disiplininde genel olarak normativizm kavramı ile, “*istikrarlı bir dünya oluşturmak için moral değerlerin önemli bir rol oynayacağı bir dünya politikası düşüncesini benimseyen yeni bir idealist bakış açısı ve liberal düşüncedeki moral ilkeler ile realist yaklaşımın katı tutuculuğunun sentezini yaparak empirik olarak da doğrulanması olanağı bulunan bir teori*”³²⁹ anlaşılır. Normatif teoriler değer temelinde ele alınan konular üzerine odaklanmakta ve savaş, barış, çatışma ve işbirliği gibi konuları değer temelinde ele almaktadır³³⁰.

Realistler açısından uluslararası politikanın temel değerleri barış ve düzenin sağlanması ve güç dengesidir. Dolayısıyla realistler için bir müdahalenin gerekçesi ancak güç dengesini sürdürmek ve düzeni sağlamak olmalıdır³³¹. Dolayısıyla, insan faktörünü ön planda tutan olası bir askeri müdahaleyi “adalet” gibi etik bir kavrama dayandırmak, normatif teorinin konusunu oluşturmaktadır.

Devlet merkezli realizm devletin dış politikasının ve o politikayı yürüten devlet adamının eylemlerinin etik veya diğer normatif ilkelerle açıklanmasına karşıdır. Dolayısıyla, bir devletin etik nedenlere dayalı müdahale eylemi de realist teorinin reddettiği bir olgudur. Smith’e göre de, hem akademik, hem de askeri çevredeki realist teorisyenler, geleneksel olarak etik nedenlere dayandırılan herhangi bir askeri müdahaleye karşıdır³³².

Realist görüş açısından, devlet sadece çıkarı için hareket eder ve bu açıdan insani amaçlı bir müdahale “alçak politika”nın (low politics) gündemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, “insanilik” faktörü devletin esas çıkarına uygunsa, ya da

---

³²⁸ Nye, op.cit., s. 153.

³²⁹ James Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, **Contending Theories of International Relations**, 3rd ed. New York: Harper Collins Publishers, içinde: Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Bursa, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002, s. 457.

³³⁰ Ibid., s. 458.

³³¹ Nye, op.cit., s. 156.

³³² Michael J. Smith, “Humanitarian Intervention: An Overview of the Ethical Issues”, **Ethics & International Affairs**, Vol. 12, 1998, http://www.ciaonet.org/olj/cceia/cceia_1998.html (12. 04.2002)

devletin prestijini artırmak içinse böyle bir müdahale yapılabilir. Realist görüşe göre, müdahale, devletin gerçek çıkarı ile yakından ilişkili ise yapılabilir³³³.

Domgala'ya göre, NATO'nun Kosova'ya yönelik insani amaçlı müdahalesi, soğuk savaşın ardından sürekli büyüyen insani müdahalenin noksan tarafını ortaya koymaktadır. Zira devletler, özellikle de büyük devletler, güç ve refahlarını göz önünde tutarak hareket ederler. Sonuç olarak insan haklarını korumak adına askeri güç kullanımı, realist görüş açısından uluslararası ilişkilerin temel aktörü devletlerin ulusal çıkarlarına aykırı bir durumu göstermektedir³³⁴.

Yannis'e göre uluslararası ilişkilerin temeli devlet merkezli yaklaşımdan birey merkezli yaklaşıma kaymıştır. Bu süreç, uluslararası politik ve normatif yapıda insan hakları ve insani değerlerin kaynaşmasıyla, insani tarafı ön planda olan bir uluslararası toplum üzerine odaklanılmıştır³³⁵.

İnsan haklarının en önemli savunucusu liberalizm açısından temel analiz birimi birey olup, amacı bireyin hak ve özgürlüklerinin genişletilmesidir. Bireyin siyasal yaşamdaki önemi üzerinde duran klasik liberal teoriye göre, oldukça sınırlanmış olan devlet, bireylerin birbiriyle rahatça ilişkiye geçebilecekleri ve amaçlarına ulaşabilecekleri siyasal, toplumsal ve ekonomik açıdan istikrarlı bir ortam hazırlamalıdır³³⁶.

Teson'a göre ise, insani müdahale politik liberal felsefenin temel argümanlarına dayanılarak moral açıdan haklı bulunabilir. Bu açıdan, devlet ve hükümetlerin en temel amacı, insanların doğuştan kazandığı temel hak ve özgürlüklerini korumaktır. Bu hakları ciddi bir şekilde ihlal eden hükümet ya da iktidarda olan diğer insanlar, siyasi güçlerini meşru kılan bir nedeni de yok etmektedirler. Dolayısıyla, devlet egemenliği bir amaç değil, araçtır. Egemenlik "*insani amaçlara hizmet eden bir değerdir*", dolayısıyla

---

³³³ Ibid.

³³⁴ Domgala, loc.cit.

³³⁵ Alexandros Yannis, "State Collapse and its Implications for Peace-Building and Reconstruction", **Development and Change**, Vol. 33, No. 5, November 2002, s. 824.

³³⁶ Arı, op.cit., ss. 309-310.

bu insani amaçlara saldıran iktidarlara karşı egemenlik bir kalkan oluşturamaz. Bu sebeple, tiran ve anarşi egemenliği moral olarak ortadan kaldırır³³⁷.

G. Egemenliğin Yeni İstisnası: Uluslararası Koruma Sorumluluğu

Karışma ve Devlet Egemenliği Hakkında Uluslararası Komisyon (International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS) tarafından 2001’de yayımlanan “*Koruma Sorumluluğu*” (The Responsibility to Protect) adlı raporda, sorunların çözümünde politik bir seçim olarak insani müdahalenin nasıl olması gerektiği ile ilgili tartışmalara yön verecek ölçütler ileri sürülmüştür.

Komisyonun raporuna göre, insanları koruma amaçlı yapılacak herhangi bir müdahaleye karşı yeni bir “*yaklaşım tarzı*” en azından dört hedefi karşılamalıdır. Bu hedefler, “*müdahalenin yapılıp yapılmayacağını, ne zaman ve nasıl olacağını belirleyen açık kurallar, yöntemler ve ölçütler koymak; diğer tüm yollar tükendikten sonra ve gerektiği zaman askeri müdahalenin meşruiyetini oluşturmak; askeri müdahale gerçekleştiği zaman, bu müdahalenin sadece belirlenen amaçlarla uygulanması, etkili olması ve askeri müdahalenin yol açacağı insani kayıpları ve kurumsal zararları en aza indirmek için gereken ilginin verilmesini sağlamak; ve sürdürülebilir, istikrarlı bir barış olasılıklarını artırırken, mümkün olan yerde çatışmanın nedenlerini ortadan kaldırmak*”³³⁸ şeklinde sıralanmaktadır.

Raporda ortaya konan “koruma sorumluluğu”nun iki temel ilkesi vardır. Bu ilkelerden birincisine göre, devletin egemenliği, kendi içindeki halkın korunması için ana sorumluluğu da içermektedir. İkinci ana ilkeye göreyse, bir iç savaş, isyan, baskı veya bir devletin çökmesi sonucunda ciddi acılara maruz kalan insanların olduğu yerde, söz konusu devlet bunu durdurmaya veya önlemeye isteksiz davranıyor ya da bunun için imkanı yoksa, bu durumda içişlerine müdahale etmeme ilkesi yerini uluslararası koruma yükümlülüğüne bırakmaktadır³³⁹.

---

³³⁷ Fernando R. Tesón, “The Liberal Case for Humanitarian Intervention”, **Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas**, J. L. Holzgrefe ve Robert O. Keohane (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 93.

³³⁸ ICISS, paragraf: 2/3.

³³⁹ Ibid. s.XI.

Uluslararası devletler topluluğuna bir rehber olarak koruma sorumluluğunun temelleri “egemenlik” kavramının içinde bulunan sorumluluklara; BM Kurucu Andlaşması’nın 24. maddesi altında Güvenlik Konseyi’nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ile ilgili yükümlülüklerine; insan hakları ile ilgili ve insanları koruyucu deklarasyonlara, sözleşme ve antlaşmalara, uluslararası insan hakları hukukuna ve ulusal hukuklara dayalı özel hukuki yükümlülükler dayanmaktadır. Koruma yükümlülüğünün³⁴⁰ en önemli boyutu (insani acıları) önlemedir. Buna göre, karışma tasarlanmadan önce diğer önleyici seçenekler tüketilmelidir.

II. Kosova Sorunu ve NATO Müdahalesi

A. Kosova Uyuşmazlığının Kaynağı

1. Genel Olarak Kosova’nın Durumu

100 km² lik küçük bir alanı kaplayan Kosova’nın, doğusunda ve kuzeyinde Sırbistan, batısında Karadağ ve güneydoğusunda Makedonya ve güneybatısında Arnavutluk bulunmaktadır. Yaklaşık 2 Milyon nüfusun yüzde doksanını Kosovalılar olarak bilinen Arnavutlar ve geriye kalan yüzde onunu da Ortodoks-Hıristiyan Sırp kesim oluşturmaktadır. Diğer küçük etnik azınlıklar ise Hırvatlar ve Boşnaklardır³⁴¹.

Kosova Sorununun başlangıcını 1389 Kosova Savaşı’na kadar götüren görüşler de mevcuttur. Merkezi Londra’da bulunan ve Milosevic’in politikalarına karşı olduğunu iddia eden Sırbistan Bilgi Merkezi (Serbian Information Center), 1389 Kosova Savaşı’nın Sırp halkının şiirlerinde, geleneklerinde ve inançlarında işlenen bir tema olarak etkili bir olay olduğunu, dolayısıyla da Sırbistan’ın Kosova’ya karşı izlediği

---

³⁴⁰ Rapor, koruma sorumluluğunu, “önleme”, “eyleme geçme” ve “yeniden yapılandırma” şeklinde üç ana unsura ayırmaktadır. Önleme yükümlülüğü (The responsibility to prevent), hem iç çatışmaların, hem de ülke nüfusunu tehlikeye atan diğer krizlerin temel sebeplerine odaklanmaktadır. Eyleme geçme yükümlülüğü (The responsibility to react), yaptırımları, uluslararası yargılamayı ve olağanüstü durumlarda askeri müdahaleyi de kapsayan uygun yöntemlerle insanları zora sokan durumlara cevap vermektir. Yeniden Yapılandırma yükümlülüğü (The Responsibility Rebuild) ise, özellikle askeri bir müdahaleden sonra, bu müdahalenin durdurmayı amaçladığı zararın nedenlerine odaklanarak iyileştirmeye yönelik tam destek sağlamaktır. ICISS, s.XI

³⁴¹ Kate Odgen, “Coping Strategies Developed as a Result of Social Structure and Conflict: Kosovo in the 1990s”, *Disaster*, Vol. 24, No. 2, 2000, ss. 117.

politikada önemli bir etkiye sahip olduğunu iddia etmektedir³⁴². Kokott'a göre 1389 Kosova Savaşı, Sırp kimliğinin oluşmasında büyük bir öneme sahiptir ve tarihi açıdan bir dönüm noktasını oluşturmaktadır³⁴³.

Uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Kosova, onun gerilemesi üzerine 1912'de Sırp askeri işgali ile Sırp'ların yönetimi altına girmiştir. Yugoslav hükümet, Sırp'ların Kosova'ya yerleşmesini teşvik etmekle beraber, II. Dünya Savaşı esnasında faşist yönetim altındaki İtalyan işgalciler, Sırp halkından on binlerce kişiyi Kosova'nın dışına sürmüştür³⁴⁴. 29 Temmuz 1913'te imzalanan Londra Barış Andlaşması ile Arnavutluk bağımsızlığını kazanmış fakat bu Andlaşma Kosova'yı Arnavutluk'un sınırları dışında bırakmıştır. I. ve II. Dünya Savaşları dışında sınırları değişmeden kalan Kosova, Yugoslavya'nın bir parçasını oluşturmuştur³⁴⁵.

Üç ana etnik grubu oluşturan Sırp'lar, Hırvatlar ve Müslümanlar arasında etnik düşmanlıklar ve politik sürtüşmeler Yugoslavya'da devam etmiş, 1941'de Yugoslavya'nın Nazi işgali esnasında Sırp'lar yenilmiş ve II. Dünya Savaşı'nın ardından Marshal Tito'nun komünist yönetimi, Yugoslavya'nın kontrolünü eline geçirmiştir. Altı cumhuriyetten (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Slovenya) ve iki özerk bölgeden (Kosova ve Voyvodina) oluşan Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (SFYC), Tito'nun ve komünistlerin dinsel hizipçiliğe karşı muhalefetleri sonucunda etnik anlaşmazlıkları bastırabilmiştir³⁴⁶. Tito'nun Komünist hükümeti, Yugoslav cumhuriyetlerin veya ulusların, diğer bir cumhuriyet veya ulus üzerinde hakimiyet kurmasını engellemek için sistemli olarak Yugoslavya içindeki ulusçu hareketleri bastırmıştır³⁴⁷.

---

³⁴² Select Committee of the UK House of Commons, **Fourth Report on Kosovo of the Foreign Affairs**, www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmcaff/28/2802.htm

³⁴³ Juliane Kokot, "Human Rights Situation in Kosovo 1989-1999", **Kosovo and the International Community: A Legal Assessment**, Christian Tomuschat (ed.), New York: Kluwer Law International, 2002, s. 1.

³⁴⁴ Adel Safty, **Democracy and Governance: The Global Advance of Democracy**, İstanbul: University of Bahçeşehir, 2003, s. 179.

³⁴⁵ Srećko Mihailović, Kosovo: Between Co-existence and Permanent Conflict, **The Lessons of Yugoslavia**, Metta Spencer (ed.), London: An Imprint of Elsevier Science, 2000, s.280

³⁴⁶ David M. Kresock, "Ethnic Cleansing" in the Balkans: The Legal Foundations of Foreign Intervention, 27 Cornell Int'l L.J. 203, 1994, içinde: Yash Aggarwal, "On the Legality and Implications of NATO's Intervention in Kosovo", <http://www.icltd.org/aggawal.htm> (15.03.2005)

³⁴⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_War (08.11.2005)

Tito, iktidarı esnasında Arnavutlar'ın self-determinasyon taleplerinin meşruluğunu kabul etmiş ve 1974'te Kosova'ya da kendi parlamentosunu ve savunma birimlerini içeren yüksek derecede özerklik vermiştir³⁴⁸. Sırp, Kosova'ya tanınan bu özerkliği, Kosova'nın istikrarsızlaşmasının ilk adımı olarak görmüştür³⁴⁹.

Tito'nun ölümünden sonra Kosova'daki etnik Arnavutlar'ın SFYC içinde cumhuriyet statüsü istemeleri ve bunu gerçekleştirmeye yönelik yapılan protesto gösterileri, Yugoslav ordusu tarafından şiddetli biçimde bastırılmıştır³⁵⁰. Kosovalı protestocuların, "Kosova Yugoslavya'nın yedinci cumhuriyeti olmalı" yönündeki talepleri, Sırbistan ve Makedonya Cumhuriyeti tarafından politik olarak kabul edilemez bir durum olmuştur. Zira, Kosova'nın cumhuriyet olması, Karadağ, Makedonya ve Kosova'nın bazı topraklarını da içine alan "Büyük Arnavutluk"un başlangıcı olarak görülmüştür³⁵¹.

1980'den sonraki süreçte Yugoslavya'daki Yugoslav ve Sırp otoritelerin etnik ilişkilerdeki problemleri demokratik yollarla etkili biçimde çözüme yeteneğinden yoksun olmaları etnik gerilim ve çatışmaların tırmanmasına ve problemlerin daha da derinleşmesine yol açmıştır

2. Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu

Kosova'daki gerilim uzun bir tarihe sahip olmakla birlikte günümüzde yaşanan problemler, Mart 1989'da Sırbistan'ın askeri ve polis gücüyle Kosova'ya girerek Kosova'nın özerkliğini zorla elinden almasıyla başlamıştır³⁵². SFYC hukuki varlığını sürdürürken, federal birim olan Sırbistan'ın, Kosova'nın özerk statüsünü kaldırması hukuk dışı ve hükümsüz olmakla birlikte, uygulamada Kosova'nın hayatını tüm yönleriyle Sırp hukukuna bağlamıştır³⁵³.

---

³⁴⁸ Adel Safty, **Democracy and Governance: The Global Advance of Democracy**, İstanbul: Univerity of Bahçeşehir, 2003, s.179

³⁴⁹ Kokot, op.cit., s.3

³⁵⁰ Safty, loc.cit.

³⁵¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_War (08.11.2005)

³⁵² Odgen, loc.cit.

³⁵³ Mark Weller, "Rambouillet Conference on Kosovo", **International Affairs**, Vol. 75, No. 2, April 1999, s.216

Esas olarak 1980 de Josep Broz Tito'nun ölümü ile Kosova Arnavutları ve Yugoslav hükümeti arasında ilişkiler gözle görünür şekilde bozulmaya başlamakla beraber, 1989'da Slobodan Milosevic'in Kosova'nın otonom statüsünü resmen ortadan kaldırması gergin ortamı daha da istikrarsızlaşmış ve gerilim doruğa ulaşmıştır³⁵⁴. 1989'da Milosevic Kosova'nın özerkliğini kaldırarak doğrudan Belgrad'ın yönetimi altına almıştır. Kosova eyalet meclis ve hükümetinin kaldırılması yanı sıra Kosovalılar önemli devlet görevlerinden ve işlerinden çıkarılmışlardır³⁵⁵.

28 Eylül 1990'da büyük Sırbistan'a götüren ve Sırlarla federasyon arasındaki ilişkileri yeniden tanımlayan, SFYC'nin 1974 Anayasası'nı değiştiren yeni bir Anayasa Sırp Parlamentosu'ndan geçirilmiştir. “*Büyük Sırbistan*” idealini gerçekleştirmeyi amaçlayan bu Anayasa ile, Sırbistan dışında yaşayan Sırların çıkarlarını korumak Sırbistan Cumhuriyeti'nin hakkı olduğu iddia edilmekteydi. Diğer bir ifadeyle Sırbistan kendi etnik ve tarihi toprakları üzerinde kontrol iddia etmekteydi³⁵⁶. Bu Anayasa ile, Tito'nun Kosova'ya verdiği özerkliği, “*Büyük Sırbistan*” fikrinin savunucusu Slobodan Milosevic'in geri almasıyla başlayan protestolar sonucu, Milosevic Kosova üzerindeki Sırp kontrolü sağlamlaştırmaya çalıştı ve etnik Arnavutları kontrol altında tutabilmek için iç savaş başlatmıştır³⁵⁷. Milosevic, bölücü politikalarla Arnavut dilinde eğitimi yasaklamak gibi çeşitli önlemler almıştır. Bu politikalar bastırmaya çalıştığı ayrılıkçı tehditleri gidermek yerine daha da artırmıştır³⁵⁸.

Yugoslavya içinde artan politik marjinalleşmelerine tepki olarak 1990'ın yazında Kosova Arnavutları “Bağımsızlık Bildirisi”ni ilan etmiş ve Mayıs 1992'de yarı gizli başkanlık ve parlamento seçimleri yapmışlardır³⁵⁹. Böylece kendi parlamentolarını kurmuşlar ve İbrahim Rugova başkan olarak seçilmiştir.

---

³⁵⁴ “Cooperative Analysis of Aspects of the Kosova/Kosovo Conflict” http://shr.aas.org/kosovo/pk/p1_1.html (18.05.2006)

³⁵⁵ <http://www.kosovo.mod.uk/lessons/chapter2.htm> (18.05.2006)

³⁵⁶ Matjaž Klemenčič and Mitja Žagar, **The Former Yugoslavia's Diverse Peoples**, California, Oxford: ABC-Clio, 2004, ss. 329-330.

³⁵⁷ Safty, op.cit., s.179.

³⁵⁸ C. G. Jacobsen, “The Kosovo / a Crisis: Conflicting Principles, Conflicting Agendas: The NATO War”, **The Lessons of Yugoslavia**, Metta Spencer (ed.), London: An Imprint of Elsevier Science, 2000, s.322

³⁵⁹ Odgen, loc.cit.

1990'ların ortalarına kadar Kosovalı Arnavutlar Rugova ile başlayan barışçı direniş politikasını benimsemişlerdir. 1996'da Rugova ve onun şiddet içermeyen politikası Kosovalı Arnavutların amacına uluslararası destek sağlayamadığı için güven kaybetmeye başlamış ve iç muhalefet güçleri kendini hissettirmeye başlayarak halkın bu politikaya başkaldırmasına destek vermiştir. Bu ortamda "Kosova Özgürlük Ordusu" (Kosovo Liberation Army, KLA) silahlı bir güç olarak ortaya çıkmıştır³⁶⁰. 1996'da "bağımsızlık için silahlı saldırı" çağrısıyla ortaya çıkan KLA'nın Sırp görevlilere ve bunlarla işbirliği yapan Arnavutlara saldırması sonucu gerilim yükselmiş ve Sırp yetkililerin buna toplu tutuklamalarla cevap vermesi durumun daha da şiddetlenmesine yol açmıştır. KLA'nın Sırp Polis güçlerini pusuya düşürmeye başlamasıyla Sırp görevliler KLA'nın kontrolü altında olduğunu düşündükleri yerleşim birimlerine intikam amaçlı saldırılar gerçekleştirmişlerdir³⁶¹.

Şubat 1998'de Sırpların saldırıları, Drenica'daki Arnavutların silahlanmasına, böylece KLA'nın saldırısına yol açmış ve Arnavutlar bölgenin yüzde otuzunu kontrol altına almıştır. Temmuz 1998'de Sırpların karşı saldırısı, büyük tahribatın yanı sıra, 800 insan kaybına ve 200.000 insanın göç etmesine sebep olmuştur³⁶². Saldırıları uluslararası toplumun kınaması karşısında, Yugoslav Hükümeti durumu "kontrol altındaki bir iç sorun" olarak nitelendirmiştir³⁶³.

Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (FYC), Kosova'daki etnik Arnavutlara karşı ciddi uluslararası suçlar işlemiştir. Bununla beraber Arnavutlar ve Kosova'daki Sırp birbirlere karşı hukuki ve moral olarak hatalı olan saldırgan eylemlerde bulunmuşlardır³⁶⁴.

---

³⁶⁰ "Cooperative Analysis of Aspects of the Kosova/Kosovo Conflict" http://shr.aas.org/kosovo/pk/p1_1.html

³⁶¹ Stevan K. Pavlowitch, **Serbia: The History of an Idea**, New York: New York University Press, 2002, s.218

³⁶² Michael Mccgwire, "Why Did We Bomb Belgrade?" **Foreign Affairs**, Vol. 76, No. 1, January 2000, s.4

³⁶³ AP Wire, *Donji Prekaz, Serbs Declare Kosovo Crackdown Over; Ethnic Albanians Allege that the Lull in Fighting is Designed to Deceive the West, Only Timed to Coincide with a Meeting of World Powers in London on Peace in the Balkans*, Minneapolis Star Tribune, Mar. 9, 1998, at 4A. içinde: "Cooperative Analysis of Aspects of the Kosova/Kosovo Conflict" http://shr.aas.org/kosovo/pk/p1_1.html

³⁶⁴ William W. Hagen, "The Balkan's Lethal Nationalism, **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 4, July-August 1999, s. 55.

3. Kosova Sorununda Sırp Milliyetçiliği: SANU Memorandumu

Kosova’da artan Arnavut ulusçuluğu Sırp lar ve Arnavutlar arasında etnik bir gerilime yol açmıştır. Bu gergin ortamda, Sırbistan Bilim ve Sanat Akademisi’nin (SANU, Sırpça baş harflerden oluşan kısaltma) 16 üyesi 1985’te ‘SANU Genelgesi’ olarak bilinen bir taslak belge çıkarmışlar ve bu belge 1986’da kamuoyuna yansımıştır. SANU Genelgesi’nde, Yugoslavya’da Sırp ların karşılaştığı politik zorluklar ve Tito’nun Sırbistan’ın iktidarını “kasıtlı” olarak engellediği dile getirilmiş; Sırp toprakları dışında kalan Sırp ların karşılaştığı sorunlar üzerine odaklanılmıştır³⁶⁵.

Bu Genelge’de, Kosova’nın Sırbistan’ın eyaleti olduğu ve bu eyaletinin 1981 baharından beri süren “topyekun bir savaşta”, “fiziksel, politik, hukuki ve kültürel soykırımı” maruz kaldığı iddia edilerek, Kosova’ya özel bir önem verilmiştir. Genelge, 1986’da Kosova’nın otonom statüsünü, Sırp ların 1804’de Osmanlılardan bağımsızlığını kazandığı tarihten sonraki süreçteki “Sırp ların en büyük tarihi yenilgisi” olarak tanımlamış; böylece Kosova’nın özerk statüsünü, Nazi işgalinden de kötü bir durum olarak sıralama yoluna gitmiştir³⁶⁶.

Genelgenin yazarları, 200.000 Sırp’ın Kosova’nın dışına çıkarıldığını ve eğer bu durum radikal önlemlerle değiştirilmezse, Kosova’da hiçbir Sırp’ın kalmayacağını” iddia etmişlerdir. SANU Genelgesi Sırp ların bölge üzerindeki Büyük Sırbistan emellerini ortaya koyan önemli bir belge olma özelliği göstermektedir.

B. Kosova’da Askeri Müdahaleye Yol Açan İnsan Hakları İhlalleri

NATO Üyesi Devletlerin hükümetleri askeri müdahaleye karar vermeden önceki yakın süreçte, sadece Mart 1998 ve Mart 1999 arasında, yaklaşık 2000 kişi Sırp yönetimine ait polisler tarafından öldürülmüştür. 1998 yazında çeyrek milyon insan evleri, kasabaları ve tarlaları Sırp lar tarafından yok edilerek yaşadıkları yerlerden sürülmüşlerdir. Ocak 1999’da Racak Kasabasında 40 kişi katledilmiş ve bu katliama ait deliller BM insani yardım ekipleri tarafından bulunmuştur³⁶⁷.

³⁶⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_War (08.11.2005)

³⁶⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_War (08.11.2005)

³⁶⁷ <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (11.05.2005)

1998 yılında, Sırp asker ve polisleri ile Kosova Arnavutları arasındaki çatışmalar 1500 Kosovalının ölümü ile sonuçlanırken, yaklaşık 400.000 kişi mülteci konumuna düşmüştür. Nisan 1999'un başında, BMMYK tahminlerine göre, etnik temizlik süreci sonucunda 226,000 mülteci Arnavutluk'a, 125.000 mülteci Makedonya'ya ve 33.000 mülteci de Karadağ'a göç etmiştir. Mayıs itibariyle 1,5 milyon kişi, yani Kosova nüfusunun %90'ı yerlerinden çıkarılmış, ve 225.000 Kosovalı kaybolmuş ve 5000 kişi de öldürülmüştür³⁶⁸.

Bölgedeki insan hakları ihlallerine son vermek üzere BM Güvenlik Konseyi kararlarına ve uluslararası toplumun diğer üyelerinin çağrılarına rağmen FYC yetkilileri, Kosova'daki etnik-ayrılıkçı teröristlerin Sırlara karşı insan hakları ihlalleri yaptığını iddia ederek³⁶⁹ bölgedeki insani soruna karşı yürütülen çözüm arayışlarına karşı yapıcı eylemlerde bulunmamıştır.

C. Kosova Sorununda BM Güvenlik Konseyi Kararları

Güvenlik Konseyi 1160 Sayılı Karar ile, FYC'ni 25 Mart 1998 tarihinde Temas Grubu'nun belirttiği eylemleri uygulayarak ve görüşme yoluyla Kosova sorununa politik çözümü sağlayacak gerekli önlemleri derhal almaya; Kosova'nın Arnavut liderlerini tüm terörist eylemleri kınamaya ve Kosova Arnavut toplumu içindeki bütün unsurları, barışçı yollarla amaçlarını gerçekleştirmeye çağırmıştır. 1160 Sayılı Kararda, Kosova sorununun çözümü, FYC'nin toprak bütünlüğüne dayalı çözüm ilkesi çerçevesinde ve Kosova'da yaşayan tüm Arnavutların hakları göz önünde tutularak sağlanması gerektiği belirtilmiştir³⁷⁰. 1160 Sayılı kararda önemli bir nokta da, Güvenlik Konseyi'nin, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü ve egemenliği esas alınarak çözüm arayışına başvurulması çağrısıdır.

1160 Sayılı kararda Kosova da dahil olmak üzere FYC'ye karşı silah ambargosu konulmuştur. Aynı zamanda sivillere ve Kosova'daki barışçı gösterilere açırı güç

---

³⁶⁸ <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (11.05.2005)

³⁶⁹ Carman Neustaedter, "State Sovereignty vs. Humanitarian Intervention: The NATO - Kosovo Conflict", November 2000, <http://pages.cpsc.ucalgary.ca/~carman/courses/kosovo.html>

³⁷⁰ Resolution 1160 (1998), Adopted by the Security Council at its 3868th meeting, on 31 March 1998, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980331a.htm> (15.01.2002)

kullanan Sırbistan polisi ve KLA'nın eylemleri Güvenlik Konseyi tarafından kınanmıştır³⁷¹.

Güvenlik Konseyi 23 Eylül 1998 tarihli 1199 sayılı kararında, Kosova'daki durumun kötüye gitmesinin “*bölgedeki barış ve güvenliğe tehdit*” oluşturduğunu teyit etmiş; ve çatışan tarafları sürdürülebilir bir ateşkese ve 1160 sayılı kararda belirtilen önlemleri almaya davet etmiştir³⁷².

Güvenlik Konseyi'nin, NATO müdahalesinden önce BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümü altında Kosova sorunuyla ilgili çıkardığı 1160 ve 1199 Sayılı Kararlarda Kosova'daki durumu gözlemlemesi için bir gözlemci gücünün (Kosovo Verification Mission) yerleştirilmesi için AGİT'i yetkilendirmiş, FYC, KLA ve diğer tüm devlet ve örgütleri güç kullanımını ve insan hakları ihlallerini sona erdirmeye çağırılmış ve FYC'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü garanti etmiştir. 1199 Sayılı Kararında yer alan şu husus önemli olmaktadır: “*Kosova'daki durumun kötüleşmesi, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaktadır*”³⁷³. Fakat bu kararlarda, NATO dahil herhangi bir dış gücün insani amaçlı ya da başka bir amaca dayalı askeri güç kullanımı için yetkilendirilmesi söz konusu değildir.

BM Güvenlik Konseyi, 1199 Sayılı Kararda, insani felaket ve mülteciler sorununun ve bunun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini belirtmekle birlikte askeri bir müdahale öngörmediği gibi, Kosova'daki insani krize son vermek ve bölgede barış ve düzeni sağlamak için, sorunun çözümünde tarafları diyalog ve işbirliği gibi barışçı yöntemleri uygulamaya çağırmıştır.

D. Uluslararası Toplumun Kosova Sorununa Yaklaşımı

Kosova'daki silahlı çatışmaların artması uluslararası toplum için yeni bir sıkıntı ortaya çıkarmıştır. Çünkü uluslararası liderler çatışmanın artmasının Bosna Hersek'teki

---

³⁷¹ Resolution 1160 (1998), Adopted by the Security Council at its 3868th meeting, on 31 March 1998, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980331a.htm> (15.01.2002)

³⁷² Resolution 1199 (1998), Adopted by the Security Council at its 3930th meeting , on 23 September 1998, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980923a.htm> (15.10.2002)

³⁷³ Resolution 1199 (1998), Adopted by the Security Council at its 3930th meeting , on 23 September 1998, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980923a.htm> (15.10.2002)

Dayton Andlaşması'nın uygulanmasını tehlikeye düşürmesinden endişe etmişlerdir³⁷⁴. Dayton Andlaşması'nın güvenli bir şekilde uygulanması için , Kosova sorunu Dayton görüşmelerinde ele alınmamıştır³⁷⁵.

BM İnsan Hakları Raportörlerinin gözlemleri sonucunda uzun yıllar süren insan hakları ihlalleri, pek çok defa rapor edilmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu ve onun alt komisyonları, BM Genel Kurulu ve diğer organlar, bu raporlara dayanarak, FYC'nin insan hakları ihlallerini sürekli kınanmak dışında, sorunu temelden çözecek yeterli adımları atmamıştır³⁷⁶.

Kosova'daki çatışmaların artması sonucu uluslararası toplumun dikkatini yeniden Kosova'ya yöneltmiştir. 24 Eylül 1997 tarihinde Uluslararası Temas Grubu ilk kez Kosova'daki gerilimi dile getirerek ve gerekli görüşmeleri başlatarak FYC'den çeşitli taleplerde bulunmuştur. Buna göre Belgrat yönetiminden “Priştina ile barışçı diyalog başlatılması; Kosova, Sancak ve Voyvodina'ya AGİT öncülüğünde bir gözlemci gücünün yerleştirilmesi; Uluslararası arabuluculuk girişimlerini kabul edilmesi; Kosova'ya ‘özel statü’ verilmesi” talebinde bulunulmuştur³⁷⁷.

Temas Grubu, 9 Mart 1998 tarihinde Londra'da özel bir plan kabul etmiş ve bu planda Sırp Kuvvetlerinin Kosova'dan çekilmesini ve Sırlar ve Kosova Arnavutları arasında diyalogun başlatılması talebinde bulunmuştur. Ayrıca AB, Sırp ve Kosova'nın Arnavut liderleri arasındaki görüşmelerde aktif olarak yer alarak Başkent Priştina'ya olayları gözlemlemesi için özel bir AB diplomatik heyeti göndermek istemiştir. Bu girişimlere rağmen uluslararası toplum Sırlar ve Kosova Arnavutları arasında bir diyalog başlatmayı başaramamış ve çatışmalar devam etmiştir³⁷⁸. Milosevic yönetimi, “*Kosova hiç kimsenin işi değil, sadece bir iç meseledir*” diyerek uluslararası toplumun Kosova'daki olayları engellemeye yönelik tüm girişimlerini reddetmiştir.

---

³⁷⁴ Klemenčić ve Žagar, op.cit, s. 340.

³⁷⁵ Weller, op.cit, s. 218.

³⁷⁶ Ibid. s. 216.

³⁷⁷ Marie-Janine Calic, “Kosovo in the Twentieth Century: A Historical Account”, **Kosovo and The Challenge Of Humanitarian Intervention Selective Indignation, Collective Intervention, And International Citizenship**, Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur (ed.), UNU Press http://www.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm (18.05.2005)

³⁷⁸ Klemenčić ve Žagar, loc.cit.

Güvenlik Konseyi, Kosova'daki sivillere aşırı güç kullanan Sırbistan polisini ve silahlı eylemlere başvuran KLA'yı kınayan 1160/98 Sayılı Kararı çıkarmıştır. Güvenlik Konseyi BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölüm altındaki yetkilerine dayanarak FYC'ye özel polis güçlerini Kosova'dan çekmesi ve Kosovalı Arnavutlar ile yapıcı diyaloga girmesi için çağrıda bulunmuştur. 1199/98 Sayılı Kararı ile Güvenlik Konseyi Kosova'daki durumun kötüye gitmesini “*bölgedeki barış ve güvenliğe tehdit*” olarak nitelendirmiştir.

Mart 1998'de artan şiddete cevap olarak BM Güvenlik Konseyi FYC'ye karşı ekonomik ve diplomatik yaptırımların yanı sıra silah ambargosu uygulamış ve çatışan tarafları barışa götürecektir bir diyalogu başlatmalarını istemiştir. Silahlı çatışmalar sonucunda onbinlerce insanın mülteci durumuna düşmesiyle, Haziran 1998'de NATO Makedonya ve Arnavutluk'ta askeri varlığını artırarak Belgrad yönetimine karşı askeri operasyon tehdidinde bulunmuştur³⁷⁹.

Devam eden Sırp saldırıları ve bu saldırılardan kurtulmak için dağlara kaçan sivil Arnavutlar üzerindeki kış etkisi ve Kosova'daki çatışma üzerindeki uluslararası ilgi BM'nin 1199 sayılı kararında ifadesini bulmuş ve Ekim 1998'de ABD Milosevic'i ateşkese ikna etmiştir. NATO'nun bombalama tehdidinde bulunması sonucu, Milosevic çatışmanın uluslararası bir sorun haline geldiğini kabul etmiştir³⁸⁰.

Şubat 1999'da, Amerika'nın öncülüğüyle Kosova'da barışı sağlayacak bir antlaşma oluşturmak amacıyla Rambouillet'de bir konferans düzenlemiş ve FYC ve Kosovalı Arnavut delegelerin önüne bir barış planı konulmuştur. Genel olarak bu plana göre Kosova, FYC içinde özerk ve askerden arındırılmış bir bölge olacaktı ve bu uygulamayı NATO güçleri sağlayacaktı³⁸¹. 23 Şubat 1999 tarihinde taraflar arasında barış şartları için genel bir konsensüs oluşsa da, Kosova'ya herhangi bir uluslararası askeri konuşlanma Yugoslav delege tarafından reddedilmiştir. 12 Mart 1999 tarihinde Kosovalı delegeler barış planını imzalamasına rağmen Yugoslav delegenin

---

³⁷⁹ Calic, loc.cit.

³⁸⁰ Mccgwire, op.cit, s.6

³⁸¹ Pavlowitch, loc.cit.

imzalamaması sonucu görüşmeler 19 Mart'ta kesilmiş ve uluslararası toplumun barış girişimleri sonuçsuz kalmıştır³⁸².

E. NATO'nun Müdahale Kararı

NATO üyeleri, uluslararası toplumun evrensel değerleri adına Arnavut kökenli Kosova nüfusunu korumak için 24 Mart 1999 tarihinde Yugoslavya'yı bombalamaya başlamıştır. NATO'nun Kosova'ya müdahalesi ile mevcut uluslararası hukukun kuralları arasında çelişkili sorunlar ortaya çıkmıştır. Ciddi insan hakları ihlallerini sona erdirmeye amacı ve mevcut uluslararası hukuka aykırı güç kullanımı arasında hukuki ve moral bir çıkmaz ile karşılaşmıştır.

BM Güvenlik Konseyi tarafından alınacak herhangi bir güç kullanma kararının, Kosova'ya askeri müdahalede bulunulmasına karşı çıkan Rusya ve Çin tarafından engellenmesi söz konusuydu. Genel Kurul'da "Barış İçin Birleşme Kararı" altında askeri müdahale için herhangi bir yetkilendirme de aramayan NATO, bunun yerine tek taraflı aldığı bir kararla askeri müdahaleyi gerçekleştirmiştir³⁸³.

Kosova'ya askeri müdahaleye Rusya ve Çin'in karşı çıkması nedeniyle BM Güvenlik Konseyi'nde buna yönelik bir eylemde bulunmanın engellenmesi söz konusu olacağından, NATO, BM'ye herhangi bir yetkilendirme için başvurmaksızın tek taraflı aldığı kararla Kosova'ya müdahalede bulunmuştur. Kosova'ya müdahaleyi araç olarak seçen NATO, bunu Avrupa'nın sorununa Avrupa'nın kendi cevabı olduğunu ve Avrupa dışındaki herhangi bir yerde mutlaka benzer bir müdahalenin habercisi olmayacağını ileri sürmüştür³⁸⁴. McWhinney'e göre de, Rusya veya Çin'in veto etme olasılığı göz önünde tutularak, BM Güvenlik Konseyi önüne Kosova'ya ortak askeri eylem teklifi getirilmemiştir³⁸⁵. Corton'a göre, BM Güvenlik Konseyi'nin öncelikli yetkilendirmesini

---

³⁸² <http://www.kosovo.mod.uk/natokosovo.htm> (18.05.2006)

³⁸³ Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur, "Policy Brief: Lessons from the Kosovo Conflict", **Kosovo and The Challenge Of Humanitarian Intervention Selective Indignation, Collective Intervention, And International Citizenship**, Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur (ed.), UNU Press http://www.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm (18.05.2005)

³⁸⁴ Ibid.

³⁸⁵ Edward McWhinney, **The United Nations and a New World Order for a New Millenium: Self-determination, State Succession, and Humanitarian Intervention**, London: Kluwer Law International, 2000, s.73

gerektiren klasik uluslararası hukuk böylesine acil bir durum için uygun değildi ve yeni durumlar için günü geçmiş kurallar içermekteydi. Zira BM Güvenlik Konseyi'nde Çin ve Rusya'nın vetosu resmi bir engel oluşturacaktı³⁸⁶.

FYC'ye karşı NATO'nun askeri güç kullanımı için BM Güvenlik Konseyi'nin açıkça yetkilendirmesi ya da onayı olmamakla birlikte, NATO yetkililerinin açıklamalarına göre, bu müdahale BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla bağlantılı olarak uluslararası toplumun iradesine dayandırılmıştır³⁸⁷. NATO üyesi Devletlerin Devlet veya Hükümet Başkanları *Kosova Bildirisi*'nde, “*bu eylem uluslararası toplumun politik amaçlarını desteklemektedir... ve uluslararası toplumun talepleri NATO talepleriyle aynıdır*”³⁸⁸ ifadesi yer almıştır³⁸⁹.

Müdahale karşıtları ise, “NATO'nun eylemi bir bütün olarak uluslararası toplumun iradesini yansıtmaktadır” iddiasını ideolojik içerikli bir fikir olduğunu ileri sürmekte ve pek çok devlet böyle bir müdahale örneğinin NATO'nun “dünya polisi” olarak yeni rolünü yasallaştırmasından ve büyük devletlerin çıkarlarını karşılayan ve bu çıkarlara hizmet eden benzer eylemlerin yolunu açacağından kaygı duymuşlardır³⁹⁰.

Yugoslavya'ya karşı yapılan askeri eylem ve güce başvurma tamamen BM devre dışı bırakılarak yapıldıysa da, bu askeri müdahale BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarihinde çıkardığı 1244 Sayılı Kararı ile son bulmuştur.

F. NATO'nun Kosova'ya Müdahale Gerekçesi

NATO yetkilileri Kosova'ya müdahale gerekçesi olarak Yugoslavya'daki insani krizi gerekçe göstermişlerdir. Buna göre Yugoslav askeri ve milis güçlerinin insan hakları ihlalleri müdahalenin meşru zemini oluşturmaktadır.

---

³⁸⁶ Olivier Corten, Mario Bettati, “The First Lessons of Kosovo” http://www.unesco.org/courier/1999_08/uk/ethique/txt2.htm (20.04.2005)

³⁸⁷ Patrick Thornberry, “Come friendly Bombs... International Law in Kosovo”, **Kosovo: The Politics of Delusion**, Michael Waller (ed.), Kyril Drezov and Bülent Gökay, London, Portland: 2001, Frank Cass Publishers, s. 45

³⁸⁸ NATO'nun talepleri, Sırp birliklerinin Kosova'dan çekilmesini sağlayacak BM Güvenlik Konseyi kararı için çaba göstermek ve buraya NATO dışı katkılarla oluşan çok uluslu bir güç yerleştirme olarak belirtilmiştir.

³⁸⁹ **Statement on Kosovo, 23-24 April 1999**, içinde: Thornberry, loc.cit.

³⁹⁰ Corten ve Bettati, loc.cit.

“Federal Yugoslavya Cumhuriyeti, sürekli olarak BM Güvenlik Konseyi kararlarını ihlal etmiştir. Milosevic yönetimi altındaki askeri, polis ve milis güçler tarafından Kosovalı Sivillere karşı aşırı güç kullanımı, bölgede istikrarsızlıklara yol açan ciddi boyutlarda insani felaketler doğurmuştur. FYC yetkilileri tarafından binlerce insan insafsızca Kosova’dan sınır dışı edilmiştir. Yugoslav hükümetinin bu dehşet verici insan hakları ihlallerini ve güç kullanımı kınıyoruz. Herhangi bir gerekçeyle savunulması mümkün olmayan ve suç teşkil eden bu aşırı sorumsuz politikalar NATO askeri hareketini haklı ve gerekli kılmaktadır”³⁹¹.

Bombalama eyleminin başlangıcında, ABD Başkanı Bill Clinton da bu askeri müdahalenin insanların hayatlarını korumak için yapıldığını ifade etmiştir. 24 Mart’ta NATO müdahale etmeden önce, yaklaşık olarak 2500 kişi Sırp otoriteleri ve KLA arasındaki iç savaşta hayatını kaybetmiştir. 11 hafta süren hava harekati esnasında yaklaşık olarak 10.000 kişi Kosova’da hayatını kaybetmiş ve bunların çoğunluğunu Sırp tarafından öldürülen Arnavut siviller oluşturmuştur³⁹².

NATO’nun Yugoslavya’ya askeri müdahalesi esas olarak iki temelde gerekçelendirilmiştir. Müdahaleyi haklı göstermek için ortaya konulan bu gerekçeler, “Kosova Arnavutlarının Yugoslav Hükümeti tarafından insan hakları ihlallerine maruz kaldıkları ve/veya bu halkın ulusal self-determinasyon hakkına sahip olduğudur.” Dabhour’a göre bu iki gerekçe de bu müdahaleyi haklı kılmamaktadır. İnsan haklarının yayılmasını sağlayan ve yürürlüğe koyan uluslararası hukuk belgeleri, bu hakları ihlal eden devletleri eleştirmek için zemin sağlamakla birlikte, BM Kurucu Andlaşması tarafından garantilenen devletlerin egemenliğini ihlal eden “insani müdahale”yi onaylamamaktadır³⁹³.

İnsan haklarını korumak için gerçekleştirilen eylemler bu belgelerde büyük ölçüde belirtilmemekle birlikte, uluslararası hukukun diğer geçerliliğini koruyan ilkelerini ihlal etmeyeceği varsayılmaktadır. Uluslararası Af Örgütü gibi uzun süreli örgütler, insan haklarını korumak amacıyla hükümeti ikna etmek için “açığa vurma” (publicity) ve ikna etme yöntemini kullanmaktadır. Kızılhaç ve Kızılay gibi insan

³⁹¹ NATO, ‘The situation in and around Kosovo: Statement Issued at the Extraordinary Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels, on 12th April 1999’, Press Release M-NAC-1(99)51, Brussels, 12 April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-051e.htm>

³⁹² Michael Mandelbaum, “A Perfect Failure: NATO’s War Against Yugoslavia”, **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 5, September-October 1999, ss.2-3

³⁹³ Omar Dahbour, “Why There Were No Good Reasons For Intervention In Kosovo”, <http://www.thing.net/~oliveworks/dahbour.html> (16.05.2006)

hakları ihlallerini iyileştirmek için bunu insani yardımlar aracılığıyla yapar. Fakat insan haklarını elde etmek için bir araç olarak askeri metotlar hukuken kesinlikle tanınmamaktadır³⁹⁴.

G. NATO'nun Müdahale Hedefleri

12 Nisan 1999 tarihinde Olağanüstü Kuzey Atlantik Konseyi Toplantısında yapılan ve 23 Nisan 1999 tarihinde Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından teyit edilen bir demeç ile NATO'nun Kosova çatışması ile ilgili hedefleri ortaya konmuştur. Buna göre:

- Kosova'daki tüm askeri eylemleri durdurmak ve şiddet ve baskıya derhal son vermek;
- Asker, polis ve milis güçlerin Kosova'dan çekilmesini sağlamak;
- Uluslararası askeri bir gücü Kosova'da konuşlandırmak;
- Mültecilerin, yurtlarından çıkarılmış insanların koşulsuz ve güvenli dönüşünü gerçekleştirmek ve bu insanların insani yardım örgütlerinden engellenmeden faydalanmasını sağlamak;
- Uluslararası hukuk ve BM Kurucu Andlaşması'na uygun ve Rambouillet Anlaşması temelinde Kosova'da politik bir antlaşma zemini oluşturmak NATO'nun hedefleri arasında gösterilmiştir³⁹⁵.

H. NATO Müdahalesi: Çıkar Savaşı mı İnsani Müdahale mi?

Kosova gibi global açıdan pek fazla önem taşımayan küçük bir toprak parçası üzerindeki krize çok sayıda uluslararası aktörün karışması pek ender görülen bir durumdur. Bununla birlikte, Kosova'nın yakın komşuları dışında, çok az devlet hayati çıkarlarının buradaki trajediden olumsuz etkilendiğini düşünmüştür. Bundan dolayı, Avrupa ve ABD Kosova trajedisine NATO ittifakının uyum ve güvenilirliğini sürdürmek

---

³⁹⁴ Ibid.

³⁹⁵ The Statement issued at the Extraordinary Meeting of the North Atlantic Council held at NATO on 12 April 1999, <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (11.05.2005)

ve çatışmanın komşu devletlere sıçramasını önlemek gibi önemli gördükleri meseleler ışığında cevap vermiştir.³⁹⁶

NATO'nun ilk hava saldırısının başladığı 24 Mart 1999 tarihinde, Bill Clinton, müdahale ile ilgili şu açıklamada bulunmuştur: “*Biz, artan askeri saldırıdan Kosova'daki binlerce masum insanı korumak için... bu yüzyılda, felakete yol açan sonuçlarla daha önce iki kez patlak vermiş olan Avrupa'nın kalbindeki barut fıçısına yayılmasını; yani daha geniş bir savaşı önlemek için hareket ediyoruz. Ve barış için müttefiklerimizle bütün olmalıyız. Böyle yaparak değerlerimizi desteklemekte, çıkarlarımızı korumakta ve barışa ilerlemekteyiz.*”³⁹⁷ Clinton'un bu ifadesinden anlaşıldığı üzere, ABD, Kosova'daki operasyona insani boyutunun yanı sıra Avrupa'da daha büyük bir soruna yol açacak bir savaşa engel olmayı amaçlamıştır.

Serwer'e göre askeri müdahale şüphesiz insancıl bir amaç taşısa da, yani Kosova Arnavutlarını korumayı amaçlasa da, tamamen insancıl bir nedene dayanmamaktadır. Bu açıdan Amerika'nın askeri operasyonunun asıl amacı, Güney Balkanların daha da istikrarsızlaşmasına yol açacak mülteci akışını engellemektir. Zira Kosova'daki çatışmanın artması sonucunda çok sayıda Arnavut'un Makedonya'ya gitmesi, kırılgan bir zeminde bulunan Yugoslavya'nın istikrarsızlaştırmasına yol açacağı, böylece Yunanistan, Bulgaristan ve Arnavutluk arasında büyük bir toprak mücadelesinin ortaya çıkacağı korkusu ABD'nin operasyonu gerçekleştirmesine olumlu yaklaşımında asıl sebep olmuştur³⁹⁸.

Triantaphyllou'ya göre ABD'nin Balkanlarda çıkar algılaması “daima çok boyutlu fakat ikincil önemde” olmuştur. 1992'de Bosna Hersek'teki insani trajedi ABD'nin gündemine getirildiği zaman, dönemin ABD Başkanı George Bush Bosna'daki düşmanlıkları bir “hıçkırık” olarak tanımlarken, Warren Christopher,

---

³⁹⁶ Louis Sell, “Kosovo: The International Dimension”, **Kosovo and NATO: Impending Challenges. The Views of Experts at the Woodrow Wilson Center**, Sabina Crisen (ed.), Washington: East European Studies Publications, July 1999, s.30

³⁹⁷ Steven B. Redd, “The Influence of Advisers and Decision Strategies on Foreign Policy Choices: President Clinton's Decision to Use Force in Kosovo”, **International Studies Perspectives**, No:6, 2005 s.138

³⁹⁸ Daniel Serwer, “The Balkans: From American to European Leadership”, **Shift or Rift: Assessing US-EU Relations after Iraq**, Gustav Lindstrom (ed.), Paris: EU Institute for Security Studies, 2003, s.171

Bosna'yı "Ülkenin çok uzağında, hayati çıkarlarımıza bulaşmayan insani bir kriz" olarak tanımlamayı tercih etmiştir³⁹⁹.

ABD'nin aslında iddia edildiği gibi insani amaçlarla değil, tamamen NATO'nun varlığını sürdürmek için müdahaleyi gerçekleştirdiği yönünde iddialar da vardır. 1992 Pentagon Savunma Planı'na göre, Batının temel savunma ve güvenlik aracı olarak NATO'nun varlığını sürdürmek ve NATO aracılığıyla ABD'nin etki alanını genişletmek ve bölgesel ya da evrensel düzeyde ortaya çıkmayı hedefleyen olası rakipleri engelleyici mekanizmaları sağlamak ABD'nin en önemli amacını oluşturmaktadır⁴⁰⁰. Dolayısıyla, Kurth'a göre, ABD'nin Kosova müdahalesi, geleneksel ekonomik ve askeri çıkar beklentisinden değil, tamamen NATO'nun varlığını devam ettirecek rasyonel bir zemin arayışından kaynaklanmıştır. 1998'de Kosova'da artan şiddet ve baskı, NATO'nun alan dışı görevlerinin başlangıç noktasını oluşturması için uygun fırsat ve imkanı da tanımıştır⁴⁰¹.

I. NATO Müdahalesinin Meşruiyet Sorunu

1. Güç Kullanmama İlkesinin İhlali

BM Kurucu Andlaşması uyarınca BM'nin temel amacı uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır. BM Kurucu Andlaşması'nın 2(3). maddesi altında uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi esastır ve 2(4). madde ile de devletlerin uluslararası ilişkilerinde başka bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı askeri güç kullanımından veya güç kullanım tehdidinden kaçınması gerekir. 2(7). maddeyle de devletlerin içişlerine karışamayacağını dile getirilmiştir. Bunun istisnası BM Güvenlik Konseyi'nin BM Kurucu Andlaşması'nın VII. Bölümü altında aldığı kararların uygulanmasıdır. En temel amacı uluslararası barış ve güvenliği korumak olan BM devre dışı bırakılarak, egemen ve uluslararası hukuk açısından diğer

---

³⁹⁹ Dimitrios Triantaphyllou, "The Interplay Between the EU and The United States in the Balkans", **Shift or Rift: Assessing US-EU Relations after Iraq**, Gustav Lindstrom (ed.), Paris: EU Institute for Security Studies, 2003, dipnot 10, s.193

⁴⁰⁰ Richard B. Du Boff, "U.S Hegemony, Continuing Decline, Enduring Danger", **Monthly Review**, Vol. 55, No. 7, December 2003, s.12.

⁴⁰¹ James Kurth, "First War of The Global Era: Kosovo and U.S Grand Strategy", **War Over Kosovo: Politics and Strategy in a Global Age**, Andrew J. Bacevich and Eliot A. Cohen (ed.), New York: Columbia University Press, 2001, ss. 76-77.

uluslarla ilişkilerinde eşit olan FYC'ye karşı, bir bölgesel örgüt olan NATO tarafından yapılan askeri müdahale ile, uluslararası hukukta bir *jus cogens* kural kabul edilen “güç kullanmama ilkesi” açıkça ihlal edilmiştir.

BM Kurucu Andlaşması'na göre “*tüm üyeler uluslararası nitelikteki uyumsuzluklarını, uluslararası barışı, güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde çözerler*”⁴⁰². Ayrıca tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde güç kullanma tehdidinde ya da güç kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar⁴⁰³. Bu açıdan NATO, BM Kurucu Andlaşması uyarınca, Kosova'daki iç çatışmayı her şeyden önce, uluslararası adalet, barış, güvenliği tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözüme yükümlülüğü altında hareket etmeliydi. NATO, egemen bir devletin sınırları içine askeri operasyonda bulunarak, BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde güç kullanıma tehdidinde ya da güç kullanımına başvurmama yükümlülüğünü de ihlal etmiştir.

Soğuk savaş sonrasında NATO, kurucu andlaşmasında değişiklik yapmaksızın, konsensüse dayalı kararlarla faaliyet alanını ve kapsamını genişlettiyse de, BM devre dışı bırakılarak yapılan askeri müdahaleye meşru bir zemin sağlamamaktadır. Çünkü, uluslararası ilişkilerde “güç kullanmama ilkesi” uluslararası hukukun *emredici hukuk (jus cogens)* kuralıdır⁴⁰⁴.

2. Üstü Kapalı BM Onayı: Andlaşma'nın Ruhuna Aykırı Yorum

NATO yetkilileri, Kosova Müdahalesini BM Güvenlik Konseyi kararlarına atıfta bulunarak ve insani nedenlere dayandırarak müdahalenin haklı ve gerekli olduğunu açıklamışlardır. NATO Genel Sekreteri Javier Solana, müdahale olasılığına karşı yaptığı basın konferansında, “*BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 Sayılı Kararında da belirtilen Kosova'daki mevcut krizle ilgili olarak, müttefikler, belli koşullarda İttifakın güç kullanma tehdidinde bulunmasında ve gerekirse güç kullanmasında meşru zemin*

⁴⁰² BM Kurucu Andlaşması'nın 2. maddesi 3. paragrafı.

⁴⁰³ BM Kurucu Andlaşması'nın 2. maddesi 3. paragrafı.

⁴⁰⁴ 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 54. madde.

olduğuna inanmaktadırlar” sözleriyle, olası bir müdahalenin meşruluğunu BM Güvenlik Konseyi kararına dayandırmıştır⁴⁰⁵.

NATO’nun Kosova’ya müdahalesinin BM Kurucu Andlaşması’na uygun olduğunu iddia eden görüşler, özellikle Kosova’daki insani duruma yönelik çıkarılan BM Güvenlik Konseyi kararlarına atıfta bulunmaktadır. Ayrıca NATO’nun rolü Dayton Barışını sürdürmek için yapıldığı, çünkü Kosova’daki çatışmaların mevcut barışı da tehlikeye attığı yönündeki argümanlar NATO müdahalesinin meşru olduğunu iddia eden görüşlerin referans noktasını oluşturmaktadır⁴⁰⁶.

Corten ve Bettati’ye göre, uluslararası toplum müdahalenin meşruluğunu üstü kapalı biçimde onaylamıştır. Güvenlik Konseyi, 26 Mart’ta, hava hareketına karşı yapılmak istenen kınamayı, kullanılan 15 oyun 12si ile reddetmiştir. Ayrıca, BM İnsan Hakları Komisyonu 16 Nisan da, toplam 51 oyun 44’ü ile Sırpaların yürüttüğü etnik temizliği kınamıştır. Dolayısıyla bu iki oylama *“müdahaleye üstü kapalı biçimde hukuki dayanak sağlamaktadır. Ayrıca müdahale koloniyel operasyonlardan farklı olarak tek taraflı değil, çok taraflı yapılmıştır”*⁴⁰⁷.

Sofaer’e göre, üye devletin toprak bütünlüğünde ve egemen statüsünde değişiklik yapmadan, sadece saldırgan devleti silahsızlandırma amaçlı güç kullanımı, BM’nin amaçları ile tutarlıdır. Dolayısıyla, *“güç kullanımına yönelik açıkça yetkilendirme daha etkili olmakla birlikte, Güvenlik Konseyi her zaman üstü kapalı biçimde güç kullanımını yetkilendirebilir”*. Kosova sorununda da BM Güvenlik Konseyi aldığı kararlarla, Sırbistan’ın hukuk dışı davrandığını tesbit etmiştir. BM Kurucu Andlaşma’sı VI. Bölümü altında uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu tespitinde bulunması, Sırp yetkililerin şiddeti durdurma yönündeki Konsey kararlarına uymamaları, alınan kararlara uymadığı için Güvenlik Konseyi’nin ekonomik ve diğer

---

⁴⁰⁵ Javier Solana, Press Conference by Javier Solana at NATO Headquarters, 13.10.1998, <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013b.htm>

⁴⁰⁶ Paul Latawski ve Martin A. Smith, **Kosovo Crisis and the Evolution of Post-Cold War European Security**, New York: Manchester University Press, 2003, s. 12.

⁴⁰⁷ Corten ve Bettati, loc.cit.

yaptırımlar, ve insan hakları ihlallerinde bulunan liderlerine karşı davaların açılması, Sofaer'e göre NATO'nun güç kullanımını haklı kılan sebeplerdir⁴⁰⁸.

NATO liderlerine göre, BM'nin yapısı dışında gerçekleşen askeri müdahalenin kendi tercihleriyle yaptıkları bir seçim değil, BM'nin etkinliğine ve zamanlamasına gölge düşüren kurumsal engeline cevap olmuştur. Bu sebeple NATO'nun Kosova'ya askeri müdahalesi dünya düzenindeki güvenlik yapısından kaynaklanan boşluğu doldurmuştur. Bu müdahale, BM Güvenlik Konseyi tarafından açıkça yetkilendirilmemiş olmakla birlikte, herhangi bir kararla da yasaklanmamıştır⁴⁰⁹. Thakur'a göre, Mart 1999'da Rusya ve Çin'in NATO müdahalesini kınama amaçlı karar taslağına Nambia haricinde diğer 12 Güvenlik Konseyi üyesinin ret oyu vermesi, müdahaleye verilen üstü kapalı onayın göstergesidir⁴¹⁰.

Askeri araçları içeren insani müdahalenin yapılabilmesini için, Güvenlik Konseyi'nin ülke içerisindeki insan hakları ihlallerinin barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu saptamasının yanı sıra, bu ihlalleri sona erdirecek bir zorlayıcı gücü yetkilendirmesi gereklidir. Böyle bir yetkilendirmenin olmadığı durumlarda, insan haklarına saygılı olması için bir devlete yapılacak müdahale, BM Kurucu Andlaşması'nın 2(4). maddesinin ihlali olmaktadır. İnsani krizler sınırları aşmadığı sürece 51. madde çerçevesinde meşru müdafaa hakkı açısından da değerlendirmek mümkün olmamaktadır. BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde mültecilerin kitlesel hareketlerini saldırı olarak nitelenebilir⁴¹¹.

NATO'nun BM'yi devre dışı bırakarak yaptığı egemenliği ihlal eden müdahaleye gerekçe gösterilen insani amaç, BM Kurucu Andlaşması'nın amaçları⁴¹² ile

---

⁴⁰⁸ Abraham D. Sofaer, "On the Necessity of Pre-emption", **European Journal of International Law**, Vol. 14, No. 2, 2003, s.223.

⁴⁰⁹ Ramesh Thakur, "The UN and Kosovo's Challenge of Humanitarian Intervention", <http://www.isanet.org/archive/kosovoandun.html>

⁴¹⁰ Ibid.

⁴¹¹ Bruno Simma, "NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects", **European Journal of International Law**, Vol. 10, No. 1, 1999, s.5

⁴¹² BM Kurucu Andlaşması açısından insan hakları ile ilgili bu amaçlar: BM Kurucu Andlaşması'nın 1(3). maddesi "ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede, ve ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak"; 55(c). Maddesi, "BM, ... ırk cinsiyet dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine bütün dünyada etkin bir

ters düşmediğini savunsak bile, uygulanan askeri yöntem BM Kurucu Andlaşması'nın ilkelerine aykırı bir durum oluşturmaktadır. Fakat bu haklara saygıyı sağlamak için yapılan insani müdahale, BM'nin temel amacı olan “uluslararası barış ve güvenliği sağlama” ile ilgili maddelerine aykırı bir durum ve BM'yi devre dışı bırakarak güç kullanımının keyfileşmesine yol açan bir sürecin başlangıcını oluşturmuştur. ABD'nin Afganistan ve Irak operasyonlarında BM'nin onayını almadan NATO çerçevesinde hareket etmesi, gücün kötüye kullanımına doğru giden bir anarşik sürecin başlangıcını oluşturmuştur.

3. NATO'nun Yetkileri Açısından Müdahale

NATO'nun Kosova'ya yaptığı askeri müdahale, BM Kurucu Andlaşması'nın 53. maddesini ihlal etmiştir. BM Kurucu Andlaşması açısından bölgesel örgütlerin böyle bir müdahaleyi yapabilmesi, Güvenlik Konseyi'nin bölgesel örgütü yetkilendirmesine bağlıdır.

BM Kurucu Andlaşması'nın VIII. Bölümü altında ele alınan yetkilere dayanarak, NATO kendi kurucu andlaşması açısından müdahale etme yetkisine sahiptir. Ancak böyle bir askeri müdahale için, BM Güvenlik Konseyi'nin bu yönde açıkça yetkilendirmede bulunması gerekir⁴¹³.

NATO Andlaşması'nın 5.maddesi gereği, “*Taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da kendilerinden birine ya da daha fazlasına yöneltilecek silahlı bir saldırının, hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa, BM Kurucu Andlaşması’nın 51. maddesinde tanımlanan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkını kullanarak her birinin, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliğini sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile uyum içinde, silahlı güç kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır*”⁴¹⁴. Bu madde açısından, FYC'nin NATO üyelerine karşı bir saldırısı olmadığı için, NATO'nun

---

biçimde saygı gösterilmesini kolaylaştıracaktır”. Ayrıca, 56. maddeye göre üyeler bu amaç için ayrı ayrı ya da örgütlerle işbirliği içinde hareket edebilirler.

⁴¹³ Steven Wheatley, “The Foreign Affairs Select Committee Report On Kosovo: Nato Action And Humanitarian Intervention”, **Journal of Conflict and Security Law**, Vol. 5, No. 2, 2000, s. 264.

⁴¹⁴ The North Atlantic Treaty, Washington D.C. - 4 April 1949, 5. madde

Kosova'ya müdahalesi, kendi kurucu andlaşmasıyla da ters düşmektedir. Dolayısıyla, bu müdahaleyi BM Kurucu Andlaşması'nın 51. maddesine dayandırabilmek mümkün olmamaktadır.

Neustaedter'e göre, FYC ve Kosova'nın NATO üyesi olmaması ve NATO üyelerinin acil bir saldırı tehdidi altında olmaması, NATO'nun Kosova'ya yönelik askeri operasyonunun NATO Andlaşması'nın 5. maddesine dayandığı yönündeki iddiaları geçersiz kılmaktadır⁴¹⁵.

Ayrıca NATO Andlaşması'nın 7. maddesi de BM Kurucu Andlaşması'na atıfta bulunmaktadır. Buna göre, aynı zamanda BM üyesi olan taraflar, BM Kurucu Andlaşması uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini devam ettirmektedirler ve Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki temel sorumluluğu bu Andlaşmadan hiçbir şekilde etkilenmemektedir. *“Andlaşma, BM üyesi olan Tarafların BM Kurucu Andlaşması uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini veya Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusundaki temel sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkilemez ve etkilediği şeklinde yorumlanamaz”*⁴¹⁶.

J. Egemenlik Kavramının Değişen Anlamı: Moral Değerlere Dayalı Güç Kullanımı

Evrensel insan hakları, demokratikleşme ve hukukun üstünlüğü gibi yeni değerleri ön plana çıkaran ve Kosova örneğinde olduğu gibi bu değerler uğruna yapılacak müdahaleler, soğuk savaş sonrası ortaya çıkan politik değişimin önemli göstergesidir.

Chandler'e göre, *“yakın zaman öncesine kadar, hukukçular arasında olmasa bile, devletler arasında insani müdahalenin hukuk dışı olduğu görüşü üzerine konsensüs vardı”*. Örneğin İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın 1986'da BM Kurucu Andlaşması'na dayalı yorumlar çerçevesinde insani müdahaleyi uluslararası hukuka aykırı bulurken,

---

⁴¹⁵ Carman Neustaedter, “State Sovereignty vs. Humanitarian Intervention: The NATO - Kosovo Conflict”, November 2000, <http://pages.cpsc.ucalgary.ca/~carman/courses/kosovo.html> (01.01.2006)

⁴¹⁶ The North Atlantic Treaty, Washington D.C. - 4 April 1949, 7. madde

Kosova'ya yapılan müdahaleyi insani müdahale temelinde gerekçelendirmesi bu değişimin en önemli göstergesini oluşturmaktadır⁴¹⁷.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu politik değişim sürecine ilişkin uluslararası gelişmeleri realizm, uluslararası liberal teori veya normativizm gibi çeşitli uluslararası ilişkiler teorileriyle açıklama yapan görüşler vardır. Realizm açısından uluslararası sistemde, BM gibi kurumlar ve normlar, bu kurumları ve normları oluşturan ve salt çıkarı için hareket eden güçlü devletlerden daha belirleyici bir etkiye sahip değildir. Dolayısıyla da BM'nin Kosova sorununda etkisiz kalması ve NATO'nun askeri müdahalesi bunun göstergesidir. Kosova örneğimizden hareket edersek, BM devre dışı bırakılarak yapılan bu müdahale realizm açısından ABD'nin çıkarlarını gözeterek sürdürdüğü dünya hakimiyetinin bir aracı olduğu, liberalizm ve normativizm açısından bireyin evrensel haklarının moral düzlemde korunduğu yönünde değişik görüş ve açıklamalar mevcuttur.

Rusya ve Çin'in veto engeline takılmamak için NATO, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesini aramaksızın Kosova'ya müdahalede bulunmuş ve bu müdahalenin geleneksel uluslararası hukuka uygun olarak, insan hakları ihlallerini önlemek adına yapıldığı iddia edilmiştir. Halbuki realizme göre ABD, İngiltere ve Fransa gibi güçlü devletler müdahale için karar verdikleri zaman, uluslararası hukukun kurumsal düzeni bu müdahaleyi engelleyemeyecektir. Zira *“hukuk politikanın ürünüdür ve anarşik uluslararası sistemde hakim olan güç politikalarıdır”*⁴¹⁸.

Bu görüşlerin birbirlerine karşı destekleyen veya karşı çıkan yanları olmakla birlikte, ister hegemonik açıdan, isterse insan haklarına dayalı liberal uluslararası düzen açısından ele alınsın, görünen gerçek, 1648 Westphalia ile temeli atılan ulus devletin egemenliği, ne hegemonik gerekçelere, ne de insan haklarına dayalı müdahale gerekçelerine engel oluşturmayacaktır.

---

⁴¹⁷ Jon Holbrook, “Humanitarian Intervention and the Recasting of International Law, **Rethinking Human Rights: Critical Approaches to International Rights**, David Chandler (ed.), New York: Palgrave Macmillan, 2002, ss.140-141.

⁴¹⁸ John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, **The Globalization of World Politics An Introduction to International Relations**, 2ed edition., Oxford: Oxford University Press, 2001, Section 1

Morgenthau'ya göre “egemenlik teorisi değişimden bağımsız değildir. Dolayısıyla da egemenlik kavramı, tarihin belli bir anındaki politik duruma göre izafi olduğu için, zamanın periyodik koşullarında yeniden değerlendirmek gerekir”⁴¹⁹.

Kurth'un, “postmodern toplum, birbiriyle ilişkili olan insan hakları ve bireysellik gibi iki kavramı desteklemekte... ve yeni bir ideoloji oluşturmaktadır: bireysel haklar evrensel, evrensel haklar da bireyseldir ve bunlar temel , hatta mutlak haklardır. Bunun aksine, ulus-devlet hak veremez ve ulus-devletin hiçbir hakkı da yoktur”⁴²⁰ şeklindeki ifadeleri, demokratikleşme, insan hak ve temel özgürlükleri ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerlerin ön plana çıktığı günümüz şartlarında, ulus devletin egemenliği ve iç işlerine karışmama ilkesi bu evrensel değerler karşısında önem taşımayacağına işaret etmektedir.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 20 Eylül 1999 tarihinde Genel Kurul'da yaptığı konuşmada, BM'nin kapsamını oluşturan devlet egemenliği kavramının, globalleşme ve uluslararası işbirliğinin etkisi altında yeniden tanımlandığını, bu süreçte bireysel hakların günümüzde geçmişte olduğundan çok daha önemli olduğunu ve diktatörlerin dokunulmazlığını sınırlamak ve etkili bir biçimde müdahalede bulunmak için uluslararası toplumun yeni arayışlar içinde olduğunu iddia etmiştir⁴²¹. “Hiç kimsenin şüphesi olmasın ki ciddi ve sarsıcı boyutlarda insan hakları ihlallerinin suçlusu olan kitle katillerinin ve etnik temizlikçilerin dokunulmazlığı kesinlikle kabul edilemez. BM bu kimselerin hiçbir zaman sığınağı olmayacaktır. Ve BM Kurucu Andlaşması bu kimselerin gerekçelerine asla kaynak olamaz... devlet egemenliğinden önce gelen ulusal azınlıklara karşı yapılacak şiddete karşı olan ‘yeni bir uluslararası norm’ ortaya çıkmaktadır”⁴²².

---

⁴¹⁹ Hans J. Morgenthau, “The Problem of Sovereignty Reconsidered”, **Columbia Law Review**, Vol. 48, No. 3, 1948, p.343 içinde: Hideaki Shinoda, **Re-Examining Sovereignty : From Classical Theory to the Global Age**, New York: Palgrave Publishers, 2000, s103

⁴²⁰ Kurth, op.cit., s. 68.

⁴²¹ Kofi A. Annan, “Secretary-General Presents His Annual Report To General Assembly”, Press Release SG/SM/7136 GA/9596, 20 September 1999, <http://www.un.org/news/Press/docs/1999/19990920.sgsm7136.html>,

⁴²² Kofi Annan, “Secretary-General To Commission On Human Rights: I Have Made Human Rights a Priority in Every United Nations Programme”, Press Release: SG/SM/99/91, 7 April 1999, <http://www.unhchr.ch/hurricane/hurricane.nsf/view01/F9C47F20F44BDC118025674D00295223?opendoc> ument (16.04.2005)

Reissman'a göre, uluslararası insan haklarının koruması artık uluslararası hukukun emredici kuralları arasında yerini alarak "jus cogens" kuralı olmuştur. Fakat uygulamada insan haklarını korumaya yönelik zorlayıcı önlemler kural olarak Güvenlik Konseyi'nin yetkisi içinde kalmaktadır. BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin insan hakları konusunda bir uzlaşmaya varamamaları, bu ihlallere son vermeye yönelik güç kullanımını da kural olarak imkan vermemektedir. Ancak ciddi boyutlara varan insan hakları ihlallerine uluslararası acil çözüm talepleri, hükümet dışı örgütlerin etkisi altında olan ve insan hakları ihlallerine tek taraflı eylemde bulunması için baskı altında kalan demokratik ülke yönetimleri üzerinde önemli bir etki oluşturmaktadır. Bu durumda insan haklarını korumak için, "eğer mümkünse Güvenlik Konseyi aracılığıyla; değilse tek taraflı yaptırım" anlayışı ortaya çıkmaktadır⁴²³.

NATO'nun Kosova'daki insan haklarını korumak adına yaptığı müdahale, geçmişte yapılan askeri güç kullanımı ile karşılaştırıldığında bir dönüm noktasını işaret etmektedir. Bu müdahalenin en önemli farklılığı, NATO ve ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın yapılmasıdır. Daha önceki askeri operasyonlarda ABD sürekli olarak BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesini aramıştır. Bu müdahale ile, insan haklarının devlet egemenliği üzerinde yer aldığı bir uluslararası düzen ortaya çıkmıştır⁴²⁴. 1945 sonrası düzenin egemenlik ve içişlerine karışmama ilkesine dayalı devletler arası ilişkilerde barış ve güvenliğin sağlanmasını amaçlayan BM'nin yeni düzende askeri güç kullanımı konumunda devre dışı bırakılması, egemen bir devlete yapılacak çıkar amaçlı askeri saldırının moral değerlere dayandırılarak haklı gösterilmesine yönelik çabaların da başlangıcını oluşturmuştur.

Claudio Grossman ve Daniel Bradlow, "insan merkezli uluslararası hukuk düzeninde, güçsüz devletlerin iç işlerine haksız müdahalede bulunmak isteyen güçlü devletlere karşı bir engel bulunmamaktadır"⁴²⁵ sözleriyle, ortaya çıkan ve gelişmekte olan yeni uluslararası hukuk düzeni ile ilgili endişelerini ortaya koymaktadırlar. Bu yeni düzende evrensel değerlerin güç politikalarına maniple edilmesinin yolu açılmıştır.

---

⁴²³ Reissman, loc.cit.

⁴²⁴ Adam Branch, "American Morality over International Law: Origins in UN Military Interventions, 1991-1995", Constellations Vol. 12, No. 1, 2005, s. 103.

⁴²⁵ Karima Bennoune, "Sovereignty vs. Suffering?: Re-examining Sovereignty and Human Rights through the Lens of Iraq", **European Journal of International Law**, Vol. 13, No. 1, 2002, ss. 243-262

Örneğin, Irak ve Afganistan’da uluslararası terörizme karşı mücadele ettiği ileri süren ABD, uyguladığı askeri operasyonlara dayanak olarak, bu ülke yönetimlerinin kendi vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerine karşı işlediği ihlalleri ileri sürmüştür⁴²⁶. ABD, Saddam yönetiminin Genova Konvansiyonu’na aykırı biçimde insan onurunu zedeleyen yaklaşımlarda bulunduğunu iddia etmiş olmakla birlikte, Guantanamo Üssündeki esirlere karşı Genova Konvansiyonu’nu uygulamayı reddetmesi⁴²⁷, Irak’ta kitle imha silahlarının bulunamaması üzerine operasyonlarını “haklı savaş” doktrinine dayandırma çabaları⁴²⁸, BM devre dışı bırakılarak, evrensel değerlere dayalı askeri güç kullanımının gerektiğinde büyük devletlerin çıkar merkezli güç politikalarına feda edilebileceğini gösteren önemli gelişmelerdir.

---

⁴²⁶ Anthea Roberts, “Righting Wrongs or Wronging Rights? The United States and Human Rights Post-September 11, *European Journal of International Law*, Vol. 15, No. 4, 2004, s.726.

⁴²⁷ Ibid.

⁴²⁸ Eric A. Heinze, “Humanitarian Intervention and the War in Iraq: Norms, Discourse, and State Practice”, *Parameters*, , Vol. XXXVI, No. 1, Spring 2006, s. 20.

SONUÇ

17. yüzyılda modern devletin ortaya çıkmasının bir sonucu olarak doğan egemenlik kavramı, düşünce olarak ilk kez Machiavelli tarafından ortaya konulmuş ve bu sınırsız egemenlik anlayışı daha sonra Jean Bodin ve Thomas Hobbes tarafından geliştirilmiştir. Machiavelli'in sınırsız egemenlik anlayışından etkilenen Bodin, egemenliği egemen kimsenin sahip olduğu kesin ve sınırsız bir güç olarak tanımlanmıştır. Egemenliğin ülke içine yönelik anlamı üzerinde duran Bodin'e göre egemen kimse hak iddia eden diğer kimselerle rekabet halinde değildir. Thomas Hobbes'un toplumsal sözleşmeye dayalı egemenlik anlayışı sonucu ülke içinde düzen ve uyum söz konusudur. Toplum içindeki insanların tek tek birbiriyle yaptığı varsayımına dayanan bu toplumsal sözleşme sonucunda bir egemen ortaya çıkmakta ve anarşi durumu halkın irade devri sonucunda ortadan kalkmaktadır.

Bodin ve Hobbes'un ülke içi yönetim açısından ele aldığı egemenliği devletlerarası ilişkiler boyutuna taşıyan Vattel, küçük ya da büyük tüm devletlerin hukuki olarak eşit olduğunu ileri sürmüştür. Westphalia egemenliği olarak da bilinen bu anlayışa göre egemenlik ile herhangi bir dış otoriteden bağımsız olma ve devletlerin hukuki olarak eşit olması kastedilir. 1648 Westphalia ile gelişen süreçte devlet egemenliği uluslararası ilişkilerde düzeni sağlamayı amaçlayan temel ilke olmaktadır. Uluslararası sistemde düzeni sağlamayı amaçlayan bu sürecin en önemli araçları devletler arasındaki egemenliğe dayalı hukuki eşitlik sonucu iç işlerine karışmama ilkesi ve toprak bütünlüğüne saygı ilkeleri olmuştur.

İç düzen ile uluslararası sistem arasındaki keskin bölünmüşlük Vattel'in savunduğu devlet egemenliği anlayışının temel varsayımıdır. Bu açıdan ülke içinde bir hükümete bağlı olarak uyum ve düzen söz konusu iken, uluslararası sistemde parçalanmışlık, merkezi otoriteden yoksunluk ve sürekli savaş tehdidi hakimdir. Hobbes'un ülke içindeki anarşi durumunu sona erdirecek bir toplumsal sözleşme, uluslararası ilişkilerde söz konusu değildir. Devletler arasında bir egemene karşı irade devrini gerçekleştiren toplumsal sözleşme olmadığı için uluslararası sistemin yapısına zaman zaman anarşi durumu hakim olabilmektedir.

Egemenlik, hem teorik hem de pratik olarak, anarşik sistemde, devletlerarası ilişkilerde düzeni sağlamayı amaçlar. Dolayısıyla, tarihi süreç içinde egemenlik kavramı, anarşi ve düzen arasındaki ayrımı yapabilmenin kaynağını oluşturmuştur. Egemenliğe saygı ve içişlerine karışmama ilkelerinin temel işlevi, anarşi halinde bulunan uluslararası sistemde karmaşayı önleyerek düzeni sağlamaktır.

Bu ilkeler günümüz uluslararası hukukunun özünde yer alan BM Kurucu Andlaşması'nın temel amaçları arasında sayılmıştır. BM Kurucu Andlaşması'nın 2(1). ve 2(7). maddeleri hukuka uyarlı müdahaleler saklı kalmak kaydıyla, bir devletin iç yetkisine giren meselelere müdahale edilmemesi belirtilmektedir. Bu açıdan diğer devletler de egemen bir devletin içişlerine karışmama yükümlülüğü ile bağlıdır.

24 Ekim 1945 tarihinde devletlerin egemen eşitliği üzerine kurulan BM Örgütü'nün temel amacı uluslararası barış ve güvenliği korumaktır. BM, barış ve güvenliğin sağlanmasında egemenlik ilkesini ön planda tutmakta ve amaçları arasında saymaktadır. BM üyesi her devlet bu amaca hizmet etmeyi ve BM Kurucu Andlaşması'nın amaçlarına ve ilkelerine uygun olarak hareket etmeyi kabul etmişlerdir.

BM Kurucu Andlaşması tarafların uyuşmazlıkların çözümünde barışçı yollara başvurmalarını öngörürken birbirlerine karşı silahlı kuvvet kullanmalarını ya da kuvvete başvurma tehdidinde bulunmalarını yasaklamaktadır. Buna göre BM Kurucu Andlaşması, üyelerin bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkı çerçevesinde, ancak silahlı saldırıya uğramaları durumunda güce başvurmasına izin vermektedir. Güce başvurmanın diğer bir istisnası da uluslararası barışı tehdit veya ihlal eden durumlara cevap olarak BM Kurucu Andlaşması'nın VII. ve VIII. bölümü altında askeri önlemlerin yerine getirilmesinin Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmesidir.

BM'de ortaya çıkan uyuşmazlıkları ele almada birincil organ Güvenlik Konseyi'dir. Ancak bu durum, Genel Kurul'un uyuşmazlıkları ele alamayacağı anlamına gelmemektedir. Genel Kurul'un uyuşmazlıkların veya durumların çözümüne yönelik aldığı kararlar tavsiye niteliğindedir.

Bölgesel örgütlerin varlığı, BM'nin uyuşmazlıkların çözümünde bu örgütlerle işbirliği sorunun çözümünü kolaylaştırmaktadır. Bölgesel Örgütler, BM Kurucu

Andlaşması'nın VIII. Bölümü altında yetkilerini bulmaktadır. Buna göre bu örgütler yetkilerini kullanırken Güvenlik Konseyi'ne önlemlerini bildirmelidir. Bölgesel Örgütlerin uyuşmazlıkların çözümüne yönelik girişimleri Güvenlik Konseyi'nin hak ve yetkilerini hiçbir şekilde zedelememektedir. Bu çerçevede NATO'nun Kosova'ya müdahalesi, ister kendi kurucu andlaşmasına, isterse 1990 sonrası yetkilerini genişlettiği stratejik kavramına dayandırsın, kesinlikle BM Kurucu Andlaşması'nın maddeleri üzerinde hukuki bir etki doğurmamakta ve hukuk dışı bir eylem olmaktadır.

Gelişmekte olan yeni uluslararası düzende evrensel değerler, uluslararası toplumun en önemli gündemini oluşturmaktadır. Demokratikleşme, insan hakları ve temel özgürlükleri ön plana çıkarken, uluslararası ilişkilerin gündeminde de devletlerarası güç dengesi, toprak bütünlüğünün bölünmezliği ve nükleer caydırıcılık değil, birey merkezli konu ve düşünceler yer almaktadır.

Kosova'da ortaya çıkan insani sorun üzerine NATO, Rusya ve Çin'in vetosuna uğramamak için BM Güvenlik Konseyi'ni devre dışı bırakarak 24 Mart 1999 tarihinde başlattığı askeri müdahaleyi, Sırp'ların yürüttüğü etnik temizlik ve insan hakları ihlallerini gerekçe göstererek meşru kılma çabaları, soğuk savaş sonrası düzende evrensel değerlerin gerektiğinde askeri operasyonlara gerekçe olma geleneğinin başlangıcını oluşturmuştur. Ayrıca, Afganistan ve Irak ile ilgili olarak, ABD ve müttefiklerinin basında yer alan ifadelerinde, uluslararası terörizmle mücadele edildiği ileri sürülmesi, buralarda yaşayan insanların sefaletinin ön plana çıkarılması ve bu devletlerin despot rejimlerinin yerine demokratikleşmenin sağlanacağı yönünde iddiaların aksine uygulanan insan hakları ihlalleri, demokratikleşme ve insan hakları gibi evrensel değerlerin, gerektiğinde güçlü devletlerin çıkarları için manipüle edilebileceğini göstermiştir.

Uluslararası düzeni sağlamak için zamanla kazanılmış olan uluslararası hukuk kurallarının ve bu kuralların en temel uygulayıcısı olan BM'nin, çıkar merkezli güç politikalarına feda edilmesi, uzun vadede ortaya çıkabilecek bir uluslararası düzensizlik riskini de beraberinde taşımaktadır.

BM Kurucu Andlaşması'nda yer alan uyuşmazlıkların çözümüne yönelik düzenlemeler günümüz ihtiyaçlarını ya da diğer bir ifadeyle uluslararası terörizm, iç

savaş, insan hakları ihlalleri gibi yeni durumları karşılayamamakla birlikte, bir alternatifinin olmaması veya yaratılamaması ve hemen hemen tüm devletlerin BM'ye üye olması gibi sebeplerle uluslararası sorunlara çözüm bulmak için en uygun ortam olma özelliğini de korumaktadır. Günümüz uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde uyuşmazlıkların çözümüne yönelik yapılan eylemlere meşruluk kazandıran, BM Kurucu Andlaşması çerçevesinde yer alan yöntemlerdir. BM uluslarüstü bir örgüt olmasa da, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak adına uyuşmazlıkların çözümünü ele alması ve işbirliği için sınırlı da olsa imkan tanınması, Hobbes'un savunduğu anarşi durumuna az ya da çok bir engel oluşturmaktadır. İnsan hakları ve demokratikleşmenin desteklenmesini barışçı yollardan savunmakla birlikte, bu değerler adına olduğu iddia edilen ve BM'yi yok sayarak yapılan askeri operasyonlar, uluslararası sistemde düzensizliğe ve kuralsızlığa yol açarak daha çok insanın hayatını kaybetmesi ve daha çok insan hakları ihlali ile sonuçlanması muhtemel gelişmelere zemin oluşturabilir. Bu sebeple, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürmesi muhtemel olan uyuşmazlıkların BM organları tarafından ele alınması, uluslararası düzen ve güvenliğin sağlanması açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- ABBOTT, Chris, “Rights and Responsibilities: The Dilemma of Humanitarian Intervention”, **Global Dialogue**, Vol. 7, No. 1-2, Winter/Spring 2005
- AGGARWAL, Yash, “On the Legality and Implications of NATO’s Intervention in Kosovo”, <http://www.icltd.org/aggarwal.htm> (15.03.2005)
- AKAL, Cemal Bali, **Sivil Toplumun Tanrısı**, İstanbul: Afa Yayınları, 1990.
- ALAGAPPA, Muthiah, “International Organizations in Peace and Security”, Muthiah Alagappa and Takashi Inouchi (ed.), **International Security Management and The United Nations**, New York and Tokyo: UN University, 1999.
- ALSAN, Zeki Mesud, **Müşterek Emniyet Problemi**, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1952.
- ALTHUSIUS, Johannes, **Politica: an Abridged Translation of Politics Methodically Set Forth and Illustrated with Sacred and Profane Examples**, ed. and trans: Frederick S. Carney. Foreword by Daniel J. Elazar, Indianapolis: Liberty Fund, 1995.
- ANNAN, Kofi A., **Preventing War and Disaster a Growing Global Challenge: 1999 Annual Report on the Work of the Organization**, New York: United Nations Department of Public Information, 1999.
- _____, **The Question of Intervention: Statements by the Secretary-General**, New York: United Nations Department of Public Information, 1999.
- _____, “Secretary-General To Commission On Human Rights: I Have Made Human Rights a Priority in Every United Nations Programme”, Press Release: SG/SM/99/91, 7 April 1999, <http://www.unhchr.ch/hurricane/hurricane.nsf/view01/F9C47F20F44BDC118025674D00295223?opendocument> (16.04.2005)
- _____, “Secretary-General Presents His Annual Report To General Assembly”, **Press Release SG/SM/7136 GA/9596**, 20 September 1999, <http://www.un.org/news/Press/docs/1999/19990920.sgsm7136.html> (23.11.2004)
- _____, **Annual Report on the Work of the Organization 2001**, New York: UN Department of Public Information, 2001.

- _____, Report of the Secretary General, In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, United Nations General Assembly, 21 March 2005.
- ARCHICK, Kristin - GALLIS, Paul, “NATO and the European Union”, **CRS Report for Congress**, 2005.
- AREND, Anthony Clark - BECK, Robert J., **International Law and the Use of Force**, London, New York: Routledge, 1993.
- ARSLAN, Ahmet, **Felsefeye Giriş**, Ankara: Vadi Yayınları, 1994.
- BARASH, David P. - WEBEL, Charles P., **Peace and Conflict Studies**, London: Sage Publications, 2002.
- BAYLIS, John - Steve Smith, Patricia Owens, **The Globalization of World Politics An Introduction to International Relations**, 2ed edition., Oxford: Oxford University Press, 2001
- BEACH, Hugh, “Secessions, Interventions and Just War Theory: The Case of Kosovo” <http://www.pugwash.org/reports/rc/beach.htm> (11.05.2005)
- BENNETT, A. Leroy - OLIVER, James K., **International Organizations: Principles and Issues**, New Jersey: Prentice Hall, 2002
- BENNOUNE, Karima, “Sovereignty vs. Suffering?: Re-examining Sovereignty and Human Rights through the Lens of Iraq”, **European Journal of International Law**, Vol. 13, No. 1, 2002, ss. 243–262
- BESSON, Samantha, “Sovereignty in Conflict”, **European Integration online Papers**, Vol. 8, No. 15, 2004, s. 2, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-015a.htm> (18.05.2005)
- BETTS, Richard, “The Delusion of Impartial Intervention,” **Foreign Affairs**, Vol. 73, No. 6, November–December 1994.
- BISKUP, Przemyslaw, **Conflicts Between Community and National Laws: An Analysis of the British Approach**, , Brighton: Sussex European Institute, 200.
- BLAIR, Tony, The Speech on his “Doctrine of the International Community”, April 22, 1999, http://www.pbs.org/newshour/bb/international/jan-june99/blair_doctrine4-23.html (22.05.2005)

- BODIN, Jean, **On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth**, Julian H. Franklin (ed.), Newyork: Cambridge University Press, 1992.
- BOETTCHER III, William A., “Military Intervention decision Regarding Humanitarian Crises: Framing Induced Risk Behavior ”, **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 48, No. 3, June 2004, ss. 331-355.
- BOFF, Richard B. Du, “U.S Hegemony, Continuing Decline, Enduring Danger”, **Monthly Review**, Vol. 55, No. 7, December 2003.
- BOUTROS-GHALI, Boutros, **Bir Barış Gündemi**, New York: Birleşmiş Milletler, 1992.
- BRANCH, Adam, “American Morality over International Law: Origins in UN Military Interventions, 1991–1995”, *Constellations* Vol. 12, No. 1, 2005, ss. 103-127.
- CALIC, Marie-Janine, “Kosovo in the Twentieth Century: A Historical Account”, **Kosovo and The Challenge Of Humanitarian Intervention Selective Indignation, Collective Intervention, And International Citizenship**, Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur (ed.), UNU Press, http://www.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm (18.05.2005)
- CAMILLERI, Joseph A., “Rethinking Sovereignty in a Shrinking, Fragmented World”, **Contending Sovereignties, Redefining Political Community**, R. B. J. Walker and Saul H. Mendlovitz (ed.), Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 1990.
- CAMILLERI, Joseph A. – FALK, Jim, **The End of Sovereignty?: The Politics of a Shrinking and Fragmenting World**, Aldershot: Edward Elgar Publishing Limited, 1992.
- CASEY, Shaun A., “Ethics of This War Have Yet to Be Spelled Out”, **Boston Globe**, 10.11.2001.
- CHESTERMAN, Simon, **Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law**, Oxford, New York: Oxford University Press, 2001.
- CHILTON, Patricia, et al., **NATO, Peacekeeping and the United Nations**, London: British American Security Information Council, 1994, s.2.
- COADY, C. A. J., **The Ethics of Armed Humanitarian Intervention**, Washington: United States Institute of Peace, 2002.
- CORTEN, Olivier; BETTATI, Mario, “The First Lessons of Kosovo” http://www.unesco.org/courier/1999_08/uk/ethique/txt2.htm (20.04.2005)

- CZARNECKI, Ralph, “Maintaining Consent: The Legality of Ground Sensors in Peace Operations”, Jurgen Altmann, Horst Fischer and Henny Van der Graaf (ed.), **Sensors for Peace**, New York and Geneva: United Nations Publication, 1998.
- ÇELİK, Edip F., **Milletlerarası Hukuk**, Cilt 1., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975.
- DAALDER, Ivo H., “NATO at 50: The Summit & Beyond”, <http://www.brookings.edu/printme.wbs?page=/comm/policybriefs/pb48.htm> (20.09.2005)
- DAHBOUR, Omar, “Why There Were No Good Reasons For Intervention In Kosovo”, <http://www.thing.net/~oliveworks/dahbour.html> (16.05.2006)
- DAĞI, İhsan D., “Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları”, Atilla Eralp (der), **Devlet Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- DEMİRDÖĞEN, Ülkü Demirtürk, “Birleşmiş Milletler Barış Güçleri”, Turgut Tarhanlı (haz), **Değişen Dünyada İnsan, Hukuk ve Devlet**, İstanbul: Engin Yayıncılık, 1995.
- DOMAGALA, Arkadiusz, **Humanitarian Intervention: The Utopia of Just War? The NATO intervention in Kosovo and the restraints of Humanitarian Intervention**, Brighton: Sussex European Institute, 2004
- DONNELLY, Jack, “Human Rights, Humanitarian Intervention and American Foreign Policy: Law, Morality and Politics”, **Journal of International Affairs**, Vol. 37, No. 2, Winter 1984, ss. 311-328.
- DRÜKE, Luise, **Preventive Action for Refugee Producing Situations**, New York, Paris: Peter Lang, 1993.
- _____ , “The United Nations in Conflict Prevention”, Werner Bauwens and Luc Reyhler (ed.), **The Art of Conflict Prevention**, London-New York: Brassey’s, 1994.
- DURCH, William J., “Keeping the Peace, Politics and Lessons of the 1990s”, William J. Durch (ed.), **UN Peacekeeping, American Politics and the Uncivil Wars of the 1990s**, New York: St Martin’s Press, 1996.
- ELAZAR, Daniel J., “Althusius and Federalism as Grand Design”, <http://www.jcpa.org/dje/articles2/althus-fed.htm>, (19.05.2006)

- ERDİL, Kürşat, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Düzeninde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Sınır Ötesi Operasyonlarda Kullanılması”, **Ankara Barosu Dergisi**, No: 4, Sayı: 59, 2001, ss. 82-87.
- EROĞLU, Hamza, **Devletler Umumi Hukuku**, 1. cilt, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1979.
- FIXDAL, Mona - SMITH, Dan, “Humanitarian Intervention and Just War”, **Mershon International Studies Review**, Vol. 42, No. 2, November 1998, ss. 283-312.
- GENÇ, Mehmet, **İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri: Ulusal ve Uluslararası Temel Mevzuatlar**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 1997.
- _____, **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, Bursa: Ezgi Kitabevi, Ocak 1999.
- GOLDSTEIN, Joshua S., **International Relations**, New York: Longman, 2004.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.
- _____, **Uluslararası Politika**, Ankara: Atilla Kitabevi, 1993.
- GÖNLÜBOL, Mehmet - ÜLMAN, A. Haluk “Birleşmiş Milletler Kuvveti, Süveyş ve Kongo olayları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c. XVI, s. 1, Mart 1961, ss. 141-168.
- GREEN, L. C., “Enforcement of International Humanitarian Law and Threats To National Sovereignty”, **Journal of Conflict and Security Law**, Vol. 8, No. 1, 2003, ss. 101-131.
- GÜNGÖR, Uğur, “The Role of Turkey for NATO in the Post-Cold War Era”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, c. 8, s. 2, 95, 1998, ss. 71-95.
- _____, “The Nature of the United Nations Peacekeeping Operations”, **Science Journal of Army Academy**, Vol. 1, No. 1, 1999, ss. 31-46.
- HAGEN, William W., “The Balkan’s Lethal Nationalism”, **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 4, July-August 1999, ss. 52-64.
- HANDLER, Benjamin, “Towards the Sociology of Sovereignty”, **The Canadian Journal of Economics and Political Science**, Vol. 2, No. 3, 1936, ss. 424-430.
- HARRISON, Kevin; BOYD, Tony, **Understanding Political Ideas and Movements**, Manchester, New York: Manchester University Press, 2003.

- HEINZE, Eric A., "Humanitarian Intervention and the War in Iraq: Norms, Discourse, and State Practice", **Parameters**, , Vol. XXXVI, No. 1, Spring 2006, ss. 20-34
- HELD, David, **Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance**, Cambridge: Polity Press, 1995.
- HEYWOOD, Andrew, **Political Theory: An Introduction**, Newyok: Palgrave Macmillan, 2004
- HILL Stephen M. - MALIK, Shahin P. **Peacekeeping and the United Nations**, Vermont: Dartmouth, 1996.
- HOBBS, Thomas, **Leviathan**, 1660, Ayrıca bkz.,
<http://oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-contents.html>
- HOLBROOK, Jon, "Humanitarian Intervention and the Recasting of International Law, **Rethinking Human Rights: Critical Approaches to International Rights**, David Chandler (ed.), New York: Palgrave Macmillan, 2002, ss. 136-154
- HOLSTI, K. J., "States and Statehood", **Perspectives on World Politics**, Third Edition, Richard Little and Michael Smith (ed.), London and Newyork: Routledge, 2006, ss. 17-28
- HOLZGREFE, J.L., "The Humanitarian Intervention Debate", **Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas**, J. L. Holzgerefe and Robert O. Keohane (ed.), New York, Melbourne: Cambridge University Press, 2003.
- HUNTER, Robert A., "Maximizing NATO: A Relevant Alliance Knows How to Reach", **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 3, May-June 1999, ss. 190-203.
- IMBER, Mark, "International Organizations", John Baylis and N. J. Rengger (ed.), **Dilemmas of world politics: International Issues in a Changing World**, Oxford: Clarendon Press, 1991.
- JACOBSEN, C. G., "The Kosovo / a Crisis: Conflicting Principles, Conflicting Agendas: The NATO War", **The Lessons of Yugoslavia**, Metta Spencer (ed.), London: An Imprint of Elsevier Science, 2000, ss. 321-330
- JONES, Tudor, **Modern Political Thinkers and Ideas: An Historical Introduction**, London and Newyork: Routledge, 2002.
- KAPANİ, Münci, **Kamu Hürriyetleri**, Ankara: Yetkin Yayınları, 1993.

- KARAOSMANOĞLU Ali L., “Birleşmiş Milletler Andlaşmasınının 2 nci Madde 7 nci Fıkrasının ve İç Savaşlar Bakımından Yorumu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c. XXVII, s. 3, Eylül 1972, ss. 185-200.
- KEGLEY, Charles W., Jr. - WITTKOPF, Eugene R., **World Politics: Trend and Transformation**, New York: St. Martin’s Press, 1985.
- KESKİN, Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Tezler Dizisi: No: 20, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1998.
- _____, “Yeni Barış Güçleri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c. 54, s. 4, Ekim-Aralık 1999, ss. 67-81.
- KIRGIS, Frederic L., “The Kosovo Situation and NATO Military Action”, **ASIL Insight**, March 1999, <http://www.asil.org/insights/insigh30.htm> 16.10.2005
- KLEMENČIČ, Matjaž - ŽAGAR, Mitja, **The Former Yugoslavia’s Diverse Peoples**, California-Oxford: ABC-Clio, 2004.
- KNIGHT, W. Andy, “Towards a Subsidiary Model for Peace Making and Preventive Diplomacy: Making Chapter VIII Of the UN Charter Operational”, **Third World Quartely**, Vol. 17, No. 1, 1996, ss.31-52.
- KOKOT, Juliane, “Human Rights Situation in Kosovo 1989-1999”, **Kosovo and the International Community: A Legal Assessment**, Christian Tomuschat (ed.), New York: Kluwer Law International, 2002, ss. 1-35
- KRASNER, Stephen D., “Abiding Sovereignty”, **Working Paper**, Universidad Torcuato Di Tella, No: 3, July 2000, ss.1-24
- _____, “The Exhaustion of Sovereignty: International Shaping of Domestic Authority Structures”, Paris, 13-14 April 2003, *Taking the Initiative on Global Governance and Sustainable Development, Institutdu Développement et des Relations Durable Internationales*, ss.1-5
- KURTH, James, “First War of The Global Era: Kosovo and U.S Grand Strategy”, **War Over Kosovo: Politics and Strategy in a Global Age**, Andrew J. Bacevich and Eliot A. Cohen (ed.), New York: Columbia University Pres, 2001
- KUZNETSOV, I., “Sovereignty”, Paul B. Stephan III and Paul B. Klimenko (ed.), **International Law and International Security: Military and Political Dimensions: A US-Soviet Dialogue**, London: M. E. Sharpe, 1991.

- LADNIER, Jason, **Neighbours on Alert: Regional Views of Humanitarian Intervention**, Washington: The Fund for Peace, 2003
- LANSING, Robert, "Notes on World Sovereignty", **The American Journal of International Law**, Vol. 15, No. 1, January 1921, ss. 13-27
- LATAWSKI, Paul - SMITH, Martin A., **Kosovo Crisis and the Evolution of Post-Cold War European Security**, New York: Manchester University Press, 2003.
- LAUTERPATCH, Eli, "Sovereignty- Myth or Reality?", **International Affairs**, Vol. 73, No. 1, January 1997, ss. 137-150
- LEWY, Guenter, "The Case for Humanitarian Interventions", **Orbis**, Vol. 37, No. 4, Fall 1993
- LOBEL, Jules - RATNER, Michael, "Humanitarian Military Intervention", **Focus**, Vol. 5, No. 1, January 2000, http://www.d-n-i.net/fcs/ratner_critique.htm (05.11.2004)
- MALANCZUK, Peter, **Akehurst's Modern Introduction to International Law**, London / New York: Routledge, 1997.
- MANASIAN, David, "Survey of Human-Rights Law", **The Economist**, No: 5, December 1998
- MANDELBAUM, Michael, "A Perfect Failure: NATO's War Against Yugoslavia", **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 5, September-October 1999.
- MARCHIONE, Thomas J., "Human Rights and Nutrition Practice After the Cold War", <http://www.worldhunger.org/articles/global/foodashumrgt/marchione.htm> (15.05.2006)
- MCCOUBREY, Hilaire - WHITE, Nigel D., **International Organizations and Civil Wars**, Aldershot: Dartmouth, 1995.
- MCCGWIRE, Michael, "Why Did We Bomb Belgrade?" **Foreign Affairs**, Vol. 76, No. 1, January 2000, ss. 1-23.
- MCWHINNEY, Edward, **The United Nations and a New World Order for a New Millennium: Self-determination, State Succession, and Humanitarian Intervention**, London: Kluwer Law International, 2000.
- MERRIAM, C. E., **History of the Theory of Sovereignty Since Rousseau**, Kichener: Batoche Books, 2001.
- MIHAILOVIĆ, Srećko, **Kosovo: Between Co-existence and Permanent Conflict, The Lessons of Yugoslavia**, Metta Spencer (ed.), London: An Imprint of Elsevier Science, 2000, ss. 279-307.

- MORGENTHAU, Hans J., **Uluslararası Politika**, 2. cilt, çev: Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.
- MURPHY, Joseph S., **Political Theory: a Conceptual Analysis**, Illinois: The Dorsey Press, 1968
- NEUSTAEDTER, Carman, "State Sovereignty vs. Humanitarian Intervention: The NATO - Kosovo Conflict", November 2000, <http://pages.cpsc.ucalgary.ca/~carman/courses/kosovo.html> (01.06.2006)
- NYE, Joseph S., **Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History**, Newyork: Pearson, 2003.
- O'DONNELL, Patrick S., "Sovereignty Past & Present", **Globalization**, Vol. 4, No. 1, <http://globalization.icaap.org/content/v4.1/odonnell.html>
- ODGEN, Kate, "Coping Strategies Developed as a Result of Social Structure and Conflict: Kosovo in the 1990s", **Disaster**, Vol. 24, No. 2, 2000, ss. 117-132.
- OTTE, Thomas G., "Military Intervention: Conclusions and Reflections", **Military Intervention: From Gunboat Diplomacy to Humanitarian Intervention**, Andrew M. Dorman and Thomas G. Otte (ed.), Sydney: Ashgate, 1995, ss. 193-209.
- PAVLAKOVIC, Vjeran - RAMET, Sabrina Petra, "Albanian and Serb rivalry in Kosovo: Realist and Universalist Perspectives on Sovereignty", **De Facto States: the Quest for Sovereignty**, Tozun Bahcheli, Barry Bartmann and Henry Srebrenik (ed.), London and New York: Routledge, 2004.
- PAVLOWITCH, Stevan K., **Serbia: The History of an Idea**, New York: New York University Press, 2002.
- PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, III. Kitap, Ankara: Turhan Kitabevi, 1997.
- _____, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, IV. Kitap, Ankara: Turhan Kitabevi, 2000.
- PHILPOTT, Dan, "Sovereignty," **The Stanford Encyclopedia of Philosophy**, Summer 2003 Edition, Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/sum2003/entries/sovereignty/> (18.01.2005)

- RAMSBOTHAM, Oliver - WOODHOUSE, Tom, **Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict: A Reconceptualization**, London: Polity Press, 1996.
- REDD, Steven B., “The Influence of Advisers and Decision Strategies on Foreign Policy Choices: President Clinton’s Decision to Use Force in Kosovo”, **International Studies Perspectives**, No: 6, 2005, ss. 129–150.
- REDMOND, Trevor, “The Rules, and How They Were Broken: The Changing Face of State Sovereignty”, **Irish Student Law Review**, Vol. 10, 2002.
- REHSE, Peter, CIMIC: Concepts, Definitions and Practice, Hamburg, 2004.
- REISSMAN, W. Michael, “Unilateral Action and the Transformations of the World Constitutive Process: The Special Problem of Humanitarian Intervention”, **European Journal of International Law**, Vol. 11, No. 1, ss. 3-18.
- ROBERTS, Anthea, “Righting Wrongs or Wronging Rights? The United States and Human Rights Post-September 11, *European Journal of International Law*, Vol. 15, No. 4, 2004, ss. 721-749.
- RÜHL, Lothar, “Preventive Diplomacy, Crisis Management and Conflict Resolution”, Armand Clesse and Adam Daniel Rotfeld (ed.), **Sources and Areas of Future Possible Crises in Europe**, Luxembourg: LIESIS, 1995.
- SAFTY, Adel, **Democracy and Governance: The Global Advance of Democracy**, İstanbul: Univerty of Bahçeşehir, 2003.
- SANDER, Oral, **Siyasi Tarih, 1918-1994**, Ankara: İmge Kitabevi, 2000.
- _____, **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918’e**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1998
- SCHACHTER, Oscar, “The Scope of Legitimate Self-Defence”, Paul B. Stephan III and Paul B. Klimenko (ed.), **International Law and International Security: Military and Political Dimensions: A US-Soviet Dialogue**, London: M. E. Sharpe, 1991.
- SCHNABEL, Albrecht - THAKUR, Ramesh, “Policy Brief: Lessons from the Kosovo Conflict”, **Kosovo and The Challenge Of Humanitarian Intervention Selective Indignation, Collective Intervention, And International Citizenship**, Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur (ed.), UNU Press http://www.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm (18.05.2005)

- SELL, Louis, "Kosovo: The International Dimension", **Kosovo and NATO: Impending Challenges. The Views of Experts at the Woodrow Wilson Center, Sabina Crisen** (ed.), Washington: East European Studies Publications, July 1999.
- SERWER, Daniel, "The Balkans: From American to European Leadership", **Shift or Rift: Assesing US-EU Relations after Iraq**, Gustav Lindstrom (ed.), Paris: EU Institute for Security Studies, 2003.
- SHEN, Jianming, "The Non-Intervention Principle And Humanitarian Interventions Under International Law", **International Legal Theory**, Vol. 7, No. 1, Spring 2001
- SHINODA, Hideaki, **Re-Examining Sovereignty : From Classical Theory to the Global Age**, New York: Palgrave Publishers, 2000.
- SIMMA, Bruno, "NATO, The UN and The Use of Force: Legal Aspects", **European Journal of International Law**, Vol. 10, No. 1, 1999, ss. 1-22.
- SIMONS, Penelope C., "Humanitarian Intervention: A Review of Literature", Project Ploughshares, <http://www.ploughshares.ca/content/working%20papers/wp012.html> (16.10.2005)
- SMITH, Michael J., "Humanitarian Intervention: An Overview of the Ethical Issues", **Ethics & International Affairs**, Vol. 12, 1998, http://www.ciaonet.org/olj/cceia/cceia_1998.html (12.04.2002)
- SOFAER, Abraham D., "On the Necessity of Pre-emption", **European Journal of International Law**, Vol. 14, No. 2, 2003, ss. 209-226.
- SOHN, Louis B., "Prevention and Peaceful Resolution of International Conflicts, Crises, and Disputes", Paul B Stephan and Boris M. Klimenko (ed.), **International Law and International Security: Military and Political Dimensions**, London and Newyork: M. E. Sharpe,1991.
- SOLANA, Javier, Press Conference by Javier Solana at NATO Headquartes, 13.10.1998, <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013b.htm>
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- STEDMAN, Stephen John, "Alchemy for a New World Order: Overselling 'Preventive Diplomacy'," **Foreign Affairs**, Vol. 74, No. 3, May-June 1995, ss. 14-20.

- SUR, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, İzmir: Dokuz Eylül Yayını, 2000.
- SØRENSEN, Max “The International Court of Justice”, Maurice Waters (ed.), **The United Nations: International Organizations and Administrations**, New York: The Macmilan, 1967.
- TANDON, Yash, “The Peaceful Settlement of International Disputes” Maurice Waters (ed.), **The United Nations: International Organizations and Administrations**, New York: The Mcmilan Company, 1976.
- TESON, Fernando R., “The Liberal Case for Humanitarian Intervention”, **Humanitarian Interventon: Ethical, Legal, and Political Dilemmas**, J. L. Holzgreffe ve Robert O. Keohane (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 2003, ss. 93-129
- TEZCAN, Durmuş “Saldırgan Savaş ve Devletlerarası Ceza Hukuku”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c. 49, s. 1-2, 1994, s.349-363.
- THAKUR, Ramesh, “The UN and Kosovo’s Challenge of Humanitarian Intervention”, <http://www.isanet.org/archive/kosovoandun.html>
- THOMAS, Raju G. C., “Sovereignty, Self-Determination, and Secession: Principles and Practice, **Yugoslavia Unraveled: Sovereignty, Self-Determination, Intervention**, Raju G. C. Thomas (ed.), Oxford: Lexington Books.
- THOMSON, Janice E., “State Sovereignty in International Relations: Bridging the Gap between Theory and Empirical Research”, **International Studies Quarterly**, Vol. 39, No. 2, June 1995, ss.213-233.
- THORNBERRY, Patrick, “Come friendly Bombs... International Law in Kosovo”, **Kosovo: The Politics of Delusion**, Michael Waller, Kyril Drezov and Bülent Gökay (ed.), London, Portland: 2001, Frank Cass Publishers
- TRINDADE Antônio A. Cançado, “The interdependence of all human rights – obstacles and challenges to their implementation”, **International Social Science Journal**, Vol. 50, No. 158, December 1998, ss.513-523.
- TRANTAPHYLLOU, Dimitrios, “The Interplay Between the EU and The United States in the Balkans”, **Shift or Rift: Assesing US-EU Relations after Iraq**, Gustav Lindstrom (ed.), Paris: EU Institue for Security Studies, 2003.
- TUNG, William L., **International Organizations under the United Nations System**, New York: Thomas Y Crowell Company, 1969.

- VATTEL, Emmerich de, **The Law of Nations: Principles of the Law of Nature Applied To The Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns**, Joseph Chitt And Edward D. Ingraham Y. (ed.), Philedelphia: T. & J.W. Johnson & Co., Law Booksellers
- WALLENSTEEN, Peter - JOHANSSON, Patrik, "Security Council Decision in Perspective", **The UN Security Council: From The Cold War to the 21st Century**, David M. Malone (ed.), Boulder/London:Lynne Rienner Publishers, 2004
- WELLER, Mark, "Rambouillet Conference on Kosovo", **International Affairs**, Vol. 75, No. 2, April 1999.
- WHEATLEY, Steven, The Foreign Affairs Select Committee Report On Kosovo: Nato Action And Humanitarian Intervention, **Journal of Conflict and Security Law**, Vol. 5 No. 2, 2000, ss. 261-273
- WILSON, Francis G., "A Relativistic View of Sovereignty", **Political Science Quarterly**, Vol. 49, No. 3, September 1934, ss.386-410
- YALÇINKAYA, Haldun, "Geleneksel Barışı Koruma Kavramının Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde NATO Harekatı ile Uğradığı Değişim", **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, c. 10, s. 2, 2000, s.139-169
- YANNIS, Alexandros, "State Collapse and its Implications for Peace-Building and Reconstruction", **Development and Change**, Vol. 33, No. 5, November 2002, ss. 817-835
- YAYLA, Atilla, "Süper Devletler, Küçük Devletler ve Özgürlük", <http://www.liberal.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=200> (18.05.2006)
- YEGOROV, S. A., "Internal Conflict", Paul B. Stephan III and Paul B. Klimenko (ed), **International Law and International Security: Military and Political Dimensions: A US-Soviet Dialogue**, London: M. E. Sharpe, 1991.
- ZARARSIZ, M. Emin, "Devletin Egemenliği Kavramı ve İnsan Haklarının Korunması", <http://www.liberal-dt.org.tr/idd/m12/DDem-za.htm>, (17.02.2002)
- ZIRING, Lawrance, et al., **The United Nations: International Organizations and World Politics**, New York: Horcourt College , 2000.

Diğer Kaynaklar

Alliance's Strategic Concept: Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23 and 24 April 1999, Brussels: NATO Office Of Information and Press.

Basic Facts About The United Nations, New York: United Nations Department of Public Information, 2000.

“Cooperative Analysis of Aspects of the Kosova/Kosovo Conflict”
http://shr.aas.org/kosovo/pk/p1_1.html (18.05.2006)

Danish Institute of International Affairs (DUPI), **Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects**, Copenhagen: 1999.

Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, **An Inventory of Post-Conflict Peace-Building Activities**, New York: United Nations Publication, 1996.

Extending Security in the Euro-Atlantic Area: The Role of NATO and Its Partner Countries, Brussels: Distribution Unit Office of Information and Press, 2000.

Image Reality: Questions and Answers About the United Nations, New York: United Nations Department of Public Information, 1997.

International Peace Academy, **IPA Report: The Security-Development Nexus: Conflict, Peace and Development in the 21st Century**, Rapporteur: Flavius Stani, New York Seminar, West Point, New York: 3–7 May 2004.

NATO Handbook, Brussels: NATO Office Information and Press, 2001.

NATO in the 21st Century, Brussels: NATO Office of Information and Press.

NATO Transformed, Brussels: North Atlantic Treaty Organization, 2004.

NATO, ‘The situation in and around Kosovo: Statement Issued at the Extraordinary Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels, on 12th April 1999’, Press Release M-NAC-1(99)51, Brussels, 12 April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-051e.htm>

Prague Summit Declaration, 21 November 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> (09.12.2005)

Resolution 1160 (1998), Adopted by the Security Council at its 3868th meeting, on 31 March 1998, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980331a.htm> (15.01.2002)

Resolution 1199 (1998), Adopted by the Security Council at its 3930th meeting , on 23 September 1998, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u980923a.htm> (15.10.2002)

Select Committee of the UK House of Commons, **Fourth Report on Kosovo of the Foreign Affairs**, www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaaff/28/2802.htm

Silahlı Kuvvetler İçin Savaş Hukuku Bilgisi, Ankara: Gnkur. Basımevi, 1987.

Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu/entries/war/> (18.05.2006)

The Advisory Council on International Affairs (AIV) and the Advisory Committee on Issues of Public International Law, **Humanitarian Intervention**, April 2000.
The North Atlantic Treaty, Washington D.C. - 4 April 1949

The International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), **The Responsibility Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty**, Ottawa: International Development Research Centre, 2001.

The Statement issued at the Extraordinary Meeting of the North Atlantic Council held at NATO on 12 April 1999, <http://www.nato.int/kosovo/history.htm>

The Year in Review: UN Peace Operations in 2001, New York: UN Department of Public Information, 2001.

UN In Brief, New York: United Nations Department of Public Information, 2000.

United Nations Millenium Declaration, New York: United Nations Department of Public Information, 2000.

We the Peoples: The Role Of the United Nations in Twenty-First Century, United Nations, New York: UN Departments of Public Information, 2001.

http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_War (08.11.2005)

<http://library.thinkquest.org/C0126065/hrpeople.htm> (18.06.2006)

<http://www.kosovo.mod.uk/lessons/chapter2.htm> (18.05.2006)

<http://www.kosovo.mod.uk/natokosovo.htm> (18.05.2006)

<http://www.mfa.gov.tr/turkce/gruph/ha/ha05bhtm/01.htm> (10.11.2001)

<http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (11.05.2005)

http://www.un.org.tr/Unic_tr/sss_baris_gucu.htm (13.05.2002)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : KONYA 1979

Öğr.Gördüğü Kurumlar : Başlama Yılı Bitirme Yılı Kurum Adı

Lise : 1994 1997 İzmir İnönü Lisesi

Lisans : 1998 2002 Uludağ Üniversitesi

Yüksek Lisans : 2003 2006 Uludağ Üniversitesi

Doktora :

Medeni Durum : Bekar

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi : İngilizce (Çok iyi derecede) Fransızca(Orta Düzey)

Çalıştığı Kurum (lar) : Başlama ve Ayrılma Tarihleri Çalışılan Kurumun Adı

1.

...

Yurtdışı Görevleri :

Kullandığı Burslar :

Aldığı Ödüller :

Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Toplantılar :

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:

Yayımlanan Çalışmalar :

Diğer : 2002-2003 Sezonu, Dokuz Eylül Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu DEVAK Fransızca Hazırlık Programını başarı ile tamamladım

Ege Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliğinde 9 ay süren "Bilgisayar Programcılığı ve İnternet Teknolojileri Uzmanlığı Programını başarı ile tamamladım

17 Kasım 2006

Gökhan Çapar